

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Dizertační práce

Téma:

**Odpovědnost za škodu způsobenou vadou
výrobku**

Product liability law

školitel:

Profesor JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

student:

JUDr. Petr Šťovíček

září, 2012

Prohlašuji, že jsem tuto dizertační práci zpracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

JUDr. Petr Štoviček

V Praze dne 18. září 2012

Obsah dizertační práce

ÚVOD	4
II. OBECNÁ VÝCHODISKA OBČANSKOPRÁVNÍ ÚPRAVY ODPOVĚDNOSTI	7
II.1 POJEM ODPOVĚDNOSTI – OBECNĚ, HISTORICKÝ VÝVOJ	7
II.2 ODPOVĚDNOST ZA PRODLENÍ	11
II.3 ODPOVĚDNOST ZA VADY	11
II.4 ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU, VZÁJEMNÝ VZTAH ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU A ZA VADY	13
III. PRÁVO OCHRANY SPOTŘEBITELE - SOUKROMOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST ZA VÝROBEK A BEZPEČNOST VÝROBKU	19
III.1 DRUHY PRÁVNÍCH REŽIMŮ SOUKROMOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA VÝROBEK	20
III.2 SPOTŘEBITEL	21
III.3 PRÁVO SPOTŘEBITELE V EVROPSKÉ UNII	22
III.4 BEZPEČNOST VÝROBKŮ PODLE ČESKÉHO PRÁVA	24
IV. ODPOVĚDNOST ZA VADY VÝROBKU	27
IV.1 VÝROBEK	27
IV.2 GENERÁLNÍ PRÁVNÍ DEFINICE POJMU VÝROBEK	28
IV.3 DEFINICE POJMU VÝROBEK V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU	31
IV.4 OBECNĚ O DRUZÍCH VÝROBKŮ	34
IV.5 DISTRIBUČNÍ ŘETĚZEC	36
IV.6 ÚSTAVNÍ ZÁKLADY ODPOVĚDNOSTI ZA VÝROBEK	37
IV.7 ODPOVĚDNOST ZA VADY VÝROBKU	40
V. ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU ZPŮSOBENOU VADOU VÝROBKU	50
V.1 EXKURZ - PRÁVNÍ ÚPRAVA V USA	50
V.2 EXURZ II - PRÁVNÍ ÚPRAVA VE SPOLKOVÉ REPUBLICE NĚMECKO	74
V.3 SMĚRNICE EHS 85/374 VE ZNĚNÍ SMĚRNICE EU/1999/34 - ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU ZPŮSOBENOU VADOU VÝROBKU V PŘEDPÍSECH EVROPSKÉ UNIE	88
V.4 PRÁVNÍ ÚPRAVA ODPOVĚDNOSTI ZA VADNÝ VÝROBEK V ČESKÉ REPUBLICE	99
VI. ÚPRAVA ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU ZPŮSOBENOU VADOU VÝROBKU V „NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU“	124
VI.1 OBECNÁ ÚPRAVA ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU – ZMĚNY OPROTÍ STÁVAJÍCÍ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ	124
VI.2 ÚPRAVA ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	128
VI.3 ZVLÁŠTNÍ ÚPRAVA ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU ZPŮSOBENOU VADOU VÝROBKU V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	140
VII. ZÁVĚR	146
VIII. POUŽITÉ ZKRATKY	149
IX. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	150

Úvod

Předmětem zkoumání této dizertační práce je právní vztah mimosmluvní odpovědnosti výrobce, distributora, dovozce nebo jiné osoby za škodu způsobenou vadou výrobku, který tato osoba uvedla na trh a učinila tak dostupným pro veřejnost. Práce popisuje zákonné vymezení tohoto vztahu, zejména předpoklady vzniku odpovědnosti jednotlivých subjektů na straně podnikatelů podílejících se na všech stádiích distribuce výrobku od okamžiku jeho výroby, případné dovezení na území státu, až po jeho prodej konečnému spotřebiteli, a meze této odpovědnosti a možnosti spotřebitele domáhat se náhrady způsobené škody.

Zvolené téma jsem zpracoval komplexně s vědomím jednotnosti právního řádu, kdy jsem se neomezil pouze na analýzu zvláštního zákona číslo 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, ale snažil jsem se problematiku odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku pojmout i z hlediska úpravy obsažené v dalších právních předpisech, zejména v občanského zákoníku, který jako obecný předpis vedle zákona číslo 59/1998 Sb. představuje paralelní úpravu zpracovávané problematiky, a předpisech práva Evropských společenství. V rámci práce jsem se rovněž zabýval srovnáním s právní úpravou v dalších zemích, a to konkrétně v USA a SRN. Konečně jsem nemohl opominout novou právní úpravu této specifické zvláštní odpovědnosti, jak je obsažena v „novém občanském zákoníku“, tj. zákoně č. 89/2012 Sb.

První část práce se věnuje výše uvedeným otázkám obecné úpravy právní odpovědnosti, jejímu historickému vývoji a typům, a má především popisný charakter. Druhá část práce představuje nástin právní úpravy ochrany spotřebitele s ohledem na odpovědnostní vztahy vznikající při cestě výrobku

od výrobce ke konečnému spotřebiteli. Přestože je tato práce věnována odpovědnosti za škodu, nelze nezmínit v rámci výčtu těchto soukromoprávních odpovědnostních vztahů i úzce související právní odpovědnost za samotné vady výrobku, který způsobil škodu. Pozornost je v této části věnována i otázce, za jakých podmínek je dle současné platné a účinné právní úpravy považován výrobek za bezpečný.

Třetí, hlavní část mé práce je již věnována specifické právní úpravě odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku. V úvodu této části jsem považoval za nezbytné blíže popsat vymezení výrobku jednak jak je chápán v obecné, neprávní rovině, ale i z hlediska řady právních předpisů obsahujících tento, pro téma mé práce zcela stěžejní pojem. Dále jsem nemohl ponechat bez alespoň stručného odkazu zahraniční právní úpravu, a to zejména právní úpravu USA, jejíž „*product liability law*“ je považováno za předchůdce evropské úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku a na jejímž historickém vývoji a bohaté judikatuře lze velmi názorně ilustrovat, jaký vývoj učinil soudní výklad tohoto institutu, zejména z hlediska přenesení důkazního břemena na výrobce. Jako nástin evropského rozměru úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku jsem v této části poukázal i na právní úpravu Spolkové republiky Německo včetně významných rozhodnutí německých soudů, neboť německá právní praxe v dané problematice je z evropských zemí zřejmě nejprogresivněji se vyvíjející a skýtá řadu velmi cenných poznatků, a to zejména v souvislosti s rekodifikací německého soukromého závazkového a deliktního práva BGB. Při zpracování části věnované německé právní úpravě jsem využil poznatků získaných během mého studijního pobytu na Právnické fakultě Univerzity v Bayreuthu.

V návaznosti na část práce věnované právní úpravě v SRN jsem se zabýval právní úpravou této zvláštní odpovědnosti

právem Evropských společenství, konkrétně v rámci směrnice EHS 85/374 ve znění směrnice EU/1999/34, která z právní úpravy SRN v podstatné části vychází.

Nejobsáhlejší část mé práce je však věnována právní úpravě České republiky, konkrétně podrobnému popisu zákona číslo 59/1998 Sb., přičemž jsem se snažil při výkladu jeho jednotlivých pojmů poukázat na úpravu obsaženou v již zmíněných předpisech práva Evropských společenství s ohledem na povinnost členských států implementovat evropské právní předpisy do národních právních řádů.

Čtvrtá část mé práce se věnuje nové právní úpravě odpovědnosti za škodu obsažené v „novém občanském zákoníku“, tj. zákoně č. 89/2012 Sb., který má vstoupit v účinnost 1.1.2014. Jednak jsem považoval za nutné uvést nejprve rozdíly stávající a nové úpravy v otázkách obecné odpovědnosti za škodu, zejména co se týče problematiky náhrady škody a postavení poškozeného, které se tématu mé práce úzce dotýká, ale zejména je nutné poukázat na implementaci zkoumané zvláštní odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku přímo do nového civilního kodexu, což představuje zcela zásadní změnu oproti dosavadní úpravě obsažené ve zvláštním zákoně č. 59/1998 Sb.

Závěr představuje zamyšlení *de lege ferenda* nad stávající právní úpravou. Chtěl bych na tomto místě poděkovat školiteli mé dizertační práce prof. JUDr. Jiřímu Švestkovi, DrSc. za mnoho cenných připomínek a za celkové vedení mé práce, a prof. Dr. iur. Ansgaru Ohlymu, LL.M., vedoucímu katedry občanského práva Právnické fakulty Univerzity v Bayreuthu za jeho pomoc a rady při zpracování části mé práce věnované právní úpravě dané problematiky v právním řádu SRN.

II. Obecná východiska občanskoprávní úpravy odpovědnosti

II.1 Pojem odpovědnosti - obecně, historický vývoj

Soukromoprávní disciplína jakou je občanské právo je založena na pojetí lidského jedince jako zodpovědně se chovajícího subjektu práva, jehož právně relevantní jednání je spojeno s právními účinky, které jsou stanoveny právem objektivním. Individuální pojetí subjektivního práva s důrazem na svobodu jednotlivce jako nositele práv a povinností, omezených zejména oprávněnými zájmy ostatních, je výsledkem tradičního kulturního vývoje evropské civilizace s kořeny v římském právu a vzniku kulturní společnosti.

Součástí pojetí společnosti, jako souboru individuálních nositelů práv je, je povinnost každého z těchto subjektů nést následky svého jednání. Tato povinnost se projevuje v institutu odpovědnosti, který lze rozlišit dle jeho projevů ve sféře člověka buď vnitřní, jako morální odpovědnost, nebo s projevem ve vnější sféře, právních vztazích, jako odpovědnost právní. Oproti právní odpovědnosti morální odpovědnost vyjadřuje pouze vnitřní stav člověka, hodnocení vlastního jednání založené na individuálním systému hodnot, kde jedinou sankci představuje svědomí. Právem nelze morální odpovědnost postihnout, lze pouze v rámci preventivního působení právních norem působit zvyšovat právní kulturu společnosti a rovněž působit na ztotožnění se subjektů práva s podstatou a smyslem objektivní právní úpravy, kdy by se v ideálním případě měl v každém civilizovaném člověku vytvořit „mravní zákon“, co nejvíce se blížící tomu, co společnost chápe jako správné a snaží se vyjádřit právě v právních normách.

V rámci právní odpovědností oproti tomu společnost objektivním způsobem jasně stanoví normy chování a důsledky jejich porušení. Občanskoprávní odpovědnost není jediným, ale velice významným právním institutem, jehož funkcí je upravit odpovědnostní vztahy ve společnosti a doplnit je odpovídajícím systémem vynutitelných následků i sankcí.

Základním východiskem nejen moderního práva občanskoprávní odpovědnosti je princip zavinění jako předpoklad pro povinnost nést následky porušení právní normy. Zavinění má představovat určitou individuální legitimaci, důvod z něhož odpovědnost vychází. Současné úpravy v jednotlivých zemích stále ještě pohlížejí na zavinění jako na obecný základ občanskoprávní odpovědnosti: ten, kdo poškodil druhou osobu nebo její práva, musí nahradit veškeré škody, jež způsobil záměrným nebo nedbalým jednáním.¹

Po dlouhou dobu byl princip zavinění jediným základem občanskoprávní odpovědnosti. V 19. století dokonce německý právník Jhering prohlásil: *„Není to výskyt škody, ale zavinění, které vyžaduje, aby škůdce škodu nahradil. Je to tak jednoduché, jako že to, co hoří, není světlo, ale kyslík ve vzduchu.“* Tento výrok byl v souladu s tehdejší pohledem společnosti na otázku odpovědnosti, neboť industrializace a liberalismus 19. století vyžadovaly co největší komerční a ekonomickou svobodu - svobodu pro všechny komerčně činné fyzické a právnické osoby. V té době bylo úkolem práva odpovědnosti za škodu tuto svobodu ochraňovat a hranice stanovovat pouze tehdy, když jednáající osoba nebyla při své činnosti tak opatrná, jak to od ní společnost očekávala. Očekávání společnosti byla pak stanovena soudem spíše benevolentně ve prospěch jednáající osoby.

¹ viz U. Magnus: Evropské perspektivy v oblasti občanskoprávní odpovědnosti, Evropské a mezinárodní právo č. 6-7/1997, str. 17

Vnímání zavinění jako jediného předpokladu pro vznik právní odpovědnosti se však mění spolu s postupným vývojem právní úpravy a potřebou regulovat odpovědnost i za další činnosti, tak jak se rozvíjí samotná moderní společnost. Důsledky industriálního a technického pokroku, nezměrná rizika a někdy až katastrofální nehody, které z nich vznikaly, jejich velké množství a neblahé důsledky nutně vedly ke změnám v právních vztazích a ústřední význam principu zavinění byl značně omezen a doplňován principem striktní odpovědnosti založeném na konstrukci, kdo působí svou právem kvalifikovanou činností zvláštní a velké riziko, které nelze ani při vynaložení veškeré odborné péče plně eliminovat, musí nahradit veškeré škody vzniklé bez ohledu na zavinění, neboť důkaz o zaviněném protiprávním úkonu škůdce by byl pro poškozeného neúměrně obtížný. Objektivní odpovědnost má svůj původ v anglické kauze *Rylands v. Fletcher*¹ z r.1867. Šlo o případ, kdy žalovaná strana zhotovila rezervoár vody, který praskl a zatopil uhelný důl žalobce. I když nedošlo k civilně právnímu deliktu, jako např. neoprávněný vstup na cizí pozemek, soud uznal žalovaného odpovědným za způsobenou škodu na základě „abnormální“ a „mimořádně nebezpečné“ činnosti.

Postupně došlo k rozlišování občanskoprávní odpovědnosti za zavinění, tzv. občanskoprávní odpovědnosti subjektivní, která ke svému vzniku vyžaduje vedle existence protiprávního úkonu, újmy a příčinné souvislosti i zavinění a kdy se subjekt, který se dopustil protiprávního úkonu, může odpovědnosti zprostit exkulpací, a občanskoprávní odpovědnosti bez ohledu na zavinění založené na objektivním principu, tzv. občanskoprávní odpovědnosti objektivní nebo-li odpovědnosti za výsledek, či za náhodu nebo za škodlivé riziko (něm. - *Gefährdungshaftung*,

¹viz H. N. Butler: *Legal Environment of business*, South-Western publishing Co. Cincinnati, Ohio 1987, str. 473

franc. - *responsabilité du risque*), kdy odpovědnost vzniká i bez zřetele na zavinění a kdy se subjekt buď může své odpovědnosti zprostit (liberovat či exonerovat), prokáže-li existenci liberačních důvodů (občanskoprávní objektivní odpovědnost prostá), anebo se své odpovědnosti zprostit nemůže (občanskoprávní objektivní odpovědnost absolutní).

Princip objektivní odpovědnosti byl však zaveden pouze pro určité zvláštní a přesně vymezené případy činností, které jsou sice spojeny se zvýšeným rizikem závažných škod pro okolí, ale na druhou stranu jsou jako užitečné a prospěšné v moderní společnosti za určitých právních záruk dovoleny. Oblasti, kde zákonodárci vyspělých právních států uznávají princip objektivní odpovědnosti se však neustále rozrůstají. Příkladem je právě relativně nová úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku nebo odpovědnosti za škodu způsobenou na životním prostředí. Objektivní princip odpovědnosti za škodu tak vedle subjektivního principu vytváří v moderních právních řádech s ohledem na zabezpečení zvýšené ochrany poškozeným další princip odpovědnosti za škodu.

Občanskoprávní odpovědností se podle u nás převažujícího názoru rozumí následný (sekundární) nepříznivý právní následek, který vznikl porušením původní (primární) povinnosti neboli protiprávním úkonem a který je předvídan v sankční složce příslušné normy občanského práva. Tento nepříznivý právní následek, který postihuje rušitele původní (primární) právní povinnosti, spočívá ve vzniku právní povinnosti, kterou tento subjekt předtím neměl nebo-li ve vzniku nové právní povinnosti.¹

¹ viz M. Knappová, J. Švestka a kolektiv: Občanské právo hmotné - Svazek II., 2. vydání, Praha, ASPI 2002, str. 41

Na základě povahy této nové právní povinnosti rozlišuje český právní řád různé druhy občanskoprávní odpovědnosti: odpovědnost za prodlení, odpovědnost za vady a odpovědnost za škodu.

II.2 Odpovědnost za prodlení

Občanskoprávní odpovědnost za prodlení je v českém občanském právu upravena v § 517 n. OZ. Jde o objektivní smluvní odpovědnost dlužníka, resp. věřitele, která vzniká porušením původního smluvního závazku tím, že buď není v době, kdy se závazek stává splatným dlužníkem plněno nebo není dlužníkem plněno řádně (§ 517 OZ), resp. není věřitelem poskytnuta součinnost potřebná ke splnění dluhu (§ 522 OZ). Důsledkem je, že se subjekt, který takto závazek porušil, dostává do prodlení a je postižen příslušnými sankcemi za prodlení, které přistupují k původní právní povinnosti jako nově vzniklá povinnost.

II.3 Odpovědnost za vady

Odpovědnost za vady je svou povahou smluvní, přísnou objektivní odpovědností. Obecná občanskoprávní úprava je obsažena v § 499 n. OZ. Vztahuje se na případy přenechání věci jinému na základě úplatné občanskoprávní smlouvy. Vedle obecné úpravy odpovědnosti za vady obsahují některé občanskoprávní smlouvy vlastní specifickou úpravu odpovědnosti za vady (srov. pro smlouvu kupní § 599 n. OZ, smlouvu směnnou § 611 OZ a smlouvu o dílo § 633 n. OZ).

Předpokladem vzniku odpovědnosti za vady je (i) existence vady na věci přenechané zcizitelem a porušení jeho právní povinnosti přenechat věc nabyvateli bez vad, (ii) projevení se

vady v záruční době a (iii) příčinná souvislost mezi porušením právní povinnosti přenechat věc bez vad a výskytem vady.

Odpovědnost za vady nevyžaduje konkrétní zavinění, postačí samotné přenechání vadné věci. To znamená, že zcizitel vadné věci odpovídá za tyto vady bez ohledu na to, zda o těchto vadách věděl nebo nevěděl, zda tyto vady způsobil sám, jeho zaměstnanec nebo třetí osoba, kterou on sám angažoval pro splnění své smluvní povinnosti. Zcizitel se nemůže zprostit odpovědnosti za vady poukazem např. na to, že vady vznikly u subdodavatele (v předchozím výrobním procesu), že nemohl vadám zabránit ani při vynaložení maximálního úsilí.¹ V důsledku vadného plnění tak vzniká odpovědnost za vady, která má přísnou objektivní povahu.

Obecně se vadou dle občanského zákoníku rozumí taková majetková újma, která vznikla nabyvateli tím, že zcizitel neučinil – pokud jde o bezvadnost přenechávané věci – to, co podle původní smlouvy a z ní vyplývající původní smluvní povinnosti učinit přesně měl (zcizitel „*id non fecit, quod facire promisit*“).² V důsledku toho nedošlo ke splnění, a tedy ani k zániku původní zcizitelovi povinnosti přenechat věc bez vad. Tato původní smluvní povinnost zcizitele přenechat věc bez vad se ze zákona mění na novou právní povinnost, kterou zcizitel před porušením původní neměl a kterou je podle okolností případu (i) povinnost vadu odstranit, resp. doplnit to co předmětu plnění chybí, (ii) povinnost poskytnout přiměřenou slevu z ceny nebo (iii) povinnost strpět odstoupení od smlouvy. Původní smluvní právní povinnost zcizitele zaniká až splněním zákonem takto modifikované následné právní povinnosti. Tímto způsobem realizuje právní úprava

¹ viz J. Mrázek: Odpovědnost za škodu způsobenou závadným výrobkem v českém právu, Právník č. 3/1998, str. 183

² viz O. Jehlička – J. Švestka a kolektiv: Občanský zákoník, komentář 5. vydání, Praha, C.H. Beck 1997, str. 1161

občanskoprávní odpovědnosti za vady nápravu újmy vzniklé porušením smluvní povinnosti zcizitele předat věc bez vad. Kromě nároků na vyrovnání z odpovědnosti za vady má nabyvatel nárok na náhradu škody, která z vady vznikla (§ 510 OZ). Právo z vadného plnění a právo na náhradu škody vzniklé nabyvateli v příčinné souvislosti s vadou věci zákon rozlišuje jako dvě samostatná práva, která lze uplatnit souběžně a nezávisle na sobě (podrobněji ke vztahu práv z odpovědnosti za vady a práva z odpovědnosti za škodu viz. dále v textu).

II.4 Odpovědnost za škodu, vzájemný vztah odpovědnosti za škodu a za vady

Právo občanskoprávní odpovědnosti za škodu upravuje podmínky, za kterých osoby odpovídají za škodu způsobenou druhé osobě a poskytuje tak právní ochranu jednak osobním vztahům, zejména životu a zdraví fyzických osob, jednak majetkovým vztahům, zejména vlastnictví. Prostřednictvím odpovědnosti za škodu je možno rozdělovat rizika ve společnosti mezi její členy. Ohraničuje tak sféru, v níž může každý jednat, aniž by tím negativně ovlivnil druhé. Tím, že právo odpovědnosti za škodu definuje hranice této sféry, zajišťuje také svobodu jednání jedinců.¹

Občanskoprávní úprava odpovědnosti plní dvě hlavní funkce: náhradu škod a předcházení jim. Reparační funkce spočívá v tom, že odpovědnost za škodu v souladu s principem *neminem laedere* směřuje právní cestou k nahrazení ztráty, kterou poškozený utrpěl. Úprava odpovědnosti za škodu tak stanovuje, kdo je jako poškozený oprávněn k náhradě škody, za jakých předpokladů, v jakém rozsahu a jakým způsobem, jakož i na kom

¹ viz U. Magnus: Evropské perspektivy v oblasti občanskoprávní odpovědnosti, Evropské a mezinárodní právo č. 6-7/1997, str. 17

jako škůdci, resp. odpovědném subjektu se náhrady škody může domáhat.

Trochu méně zřejmá bývá funkce preventivní. Ale alespoň v případech, kdy škůdci - ale i poškození - jednají racionálně a plánovitě, může následná povinnost k náhradě škody vést subjekty k tomu, že jednají tak, aby škodu nezpůsobili. Rovněž je obecně přijímáno, že trest není prvotním záměrem odpovědnosti za škodu, a že by měl být ponechán trestnímu právu. Český občanský zákoník však obsahuje několik obecných ustanovení o předcházení škodám v § 415 až § 419 OZ na rozdíl od většiny ostatních evropských občanských zákoníků, které, ač pravděpodobně všechny uznávají obecnou povinnost nepůsobit škodu na zdraví jiných a na majetku, taková výslovná ustanovení neobsahují.

Obecná právní úprava odpovědnosti za škodu je v občanském zákoníku upravena v § 420 n. Tato právní úprava tvoří obecnou úpravu odpovědnosti za škodu pro celé soukromé právo. Obecná občanskoprávní úprava odpovědnosti za škodu se uplatní jako *lex generalis* tehdy, nejde-li o konkrétní případ zvlášť upravené občanskoprávní odpovědnosti za škodu. Někdy může jedno chování odpovědného subjektu dát za vznik více základům odpovědnosti za škodu. Tak je tomu např. v § 10 odst. 2 ZOŠVV, který tento souběh řeší tak, že poškozený může podle své volby uplatnit právo na náhradu škody dle obecné úpravy odpovědnosti za škodu § 420 OZ (proti prodejci či výrobci podle principu presumovaného zavinění), anebo dle úpravy odpovědnosti za škodu ZOŠVV (jen vůči výrobci podle objektivního principu).

Předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti za způsobenou škodu neboli základ občanskoprávní odpovědnosti za škodu tvoří:

- porušení právní povinnosti (protiprávní úkon) anebo alternativně zákonem kvalifikovaná událost vyvolávající škodu (škodní událost);
- škoda;
- příčinná souvislost mezi protiprávním úkonem, resp. škodní událostí a vznikem škody;
- zásadně i zavinění ve formě buď úmyslu či nedbalosti, přičemž obecná úprava § 420 OZ presumuje nedbalostní zavinění.

Splnění těchto předpokladů má za následek vznik odpovědnostního právního vztahu k náhradě škody s jeho právy a povinnostmi jako zvláštního druhu závazkového právního vztahu (§ 488 OZ).¹

Protiprávnost úkonu spočívá v rozporu tohoto úkonu s objektivním právem. Vzhledem k existenci podpůrně působící obecné (generální) občanskoprávní normy § 415 OZ je třeba soudit, že protiprávním je každý úkon, resp. každá činnost, při které si subjekty nepočínaly natolik bedlivě a pozorně, aby ke škodě na zdraví, majetku, přírodě a životním prostředí nedošlo. Protiprávní úkon může spočívat jak v porušení právní povinnosti něco konat (komisivní protiprávní úkon), tak v porušení právní povinnosti něco nekonat - opomenout (omisivní protiprávní úkon). Omisivním protiprávním úkonem však není jakákoli nečinnost, nýbrž pouze opomenutí takového úkonu, k němuž byla určitá osoba ze zákona povinna. Zákonem kvalifikovaná událost vyvolávající škodu se uplatňuje u výše zmíněných případů objektivní odpovědnosti. S ohledem na

¹ viz M. Knappová, J. Švestka a kolektiv: Občanské právo hmotné - Svazek II., 2. vydání, Praha, ASPI 2002, str. 425

zajištění účinné ochrany poškozených se již sama zákonem kvalifikovaná událost, která vyvolává škodu, stává při uskutečňování určité objektivní riskantní (nebezpečné) činnosti dostatečným právním důvodem vzniku odpovědnosti.

Škodou se rozumí majetková újma (ztráta), kterou lze objektivně vyjádřit (vyčíslit) obecným ekvivalentem, tj. penězi jako (i) škodu skutečnou (*damnum emergens*) představující zničení, zmenšení, ztrátu či jiné znehodnocení již existujícího majetku poškozeného a (ii) ušlý zisk (*lucrum cessans*), tj. majetková újma vyjádřitelná v penězích, která spočívá v tom, že v důsledku škodní události nedošlo k rozmnožení (zvětšení) majetku poškozeného, které poškozený mohl důvodně očekávat se zřetelem k obvyklému chodu věcí. Poškozenému se hradí veškerá škoda na jeho majetku (tj. skutečná škoda i ušlý zisk) a při újmě způsobené na zdraví anebo na životě se poškozenému nahrazují (i) účelné náklady spojené s léčením, (ii) ztráta na výdělku, (iii) bolesti a ztížení společenského uplatnění, (iv) náklady na výživu pozůstalých a (v) přiměřené náklady spojené s pohřbem.

Příčinná souvislost je jako jeden z nebytných předpokladů občanskoprávní odpovědnosti v souladu s teorií adekvátní příčinné souvislosti dána tehdy, je-li škoda podle obvyklého (přirozeného) chodu věci i obecné zkušenosti, resp. poznatků adekvátním důsledkem protiprávního úkonu či škodní události.¹

Subjektivní předpoklad odpovědnosti za škodu tvoří v občanském právu zavinění, které lze charakterizovat jako psychický vnitřní vztah odpovědného subjektu k jeho vlastnímu úkonu, který se přičí objektivnímu právu, tj. protiprávnímu úkonu, jakož i ke škodě jako následku tohoto protiprávního úkonu. Rozlišují se různé stupně a formy zavinění, a to:

¹viz J. Krčmář: Právo občanské, III., Praha 1947, str. 311

- úmysl
 - *přímý* (dolus directus), kdy jednatel věděl, že škodu způsobí a chtěl ji způsobit;
 - *nepřímý* (dolus eventualit), kdy jednatel věděl, že může škodu způsobit, a pro případ, že ji *in eventum* způsobí, s tím byl srozuměn;

- nedbalost
 - *vědomá*, kdy jednatel nechtěl škodu způsobit ani s tím nebyl srozuměn, avšak věděl, že svým jednáním ji způsobit může, přičemž bez přiměřených důvodů spoléhal, že ji nezpůsobí;
 - *nevědomá*, kdy jednatel sice nechtěl škodu způsobit, avšak vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům o tom vědět mohl a měl.

Jak již bylo uvedeno výše, zavinění se jako nezbytný předpoklad odpovědnosti za škodu uplatňuje u odpovědnosti založené na subjektivním principu, kdy musí vědomí a vůle odpovědného subjektu minimálně zahrnout protiprávní úkon, škodu a příčinnou souvislost mezi škodou a protiprávním úkonem. Ustanovení § 420 OZ vyžaduje pro vznik obecné odpovědnosti za škodu zavinění alespoň nedbalostní, které současně presumuje.

Vedle obecné úpravy v občanském zákoníku obsahuje komplexní úpravu odpovědnosti za škodu obchodní zákoník v § 373 n., která má jako úprava zvláštní pro oblast obchodněprávních vztahů přednost před obecnou úpravou v občanském zákoníku. Ucelenou úpravu pracovněprávní odpovědnosti za škodu obsahuje § 172 n. zákoník práce.

Zvláštní občanskoprávní úprava odpovědnosti je obsažena i v řadě zvláštních zákonů, kterými jsou zejména ZOŠVV, zákon číslo 82/1997 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, zákon číslo 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon), zákon číslo 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, zákon číslo 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy aj.

Zatímco charakter subjektů odpovědnostního vztahu při odpovědnosti za vady je striktně determinován charakterem subjektů závazkového vztahu, jehož předmětem bylo vadné plnění, při odpovědnosti za škodu se subjekty dotčeného vztahu setkávají vlastně poprvé. Odpovědnost za vady je především upravena jako odpovědnost objektivní, zatímco odpovědnost za škodu je odpovědností založenou většinou na principu presumovaného zavinění. Obsah práv z odpovědnosti za vadné plnění sleduje, aby se nabyvateli ze závazkového vztahu dostalo plnění bezvadné. Naproti tomu účelem odpovědnosti za škodu je nahradit majetkovou újmu vzniklou v důsledku porušení právní povinnosti nebo jiné právem uznané skutečnosti. Vzájemný vztah obou typů odpovědnosti je upraven v ustanovení § 510 OZ, které stanoví, že uplatnění nároku z odpovědnosti za vady nevyklučuje nárok na náhradu škody, která z vady vznikla.

III. Právo ochrany spotřebitele - soukromoprávní odpovědnost za výrobek a bezpečnost výrobku

Předmětem této práce je právní úprava institutu odpovědností za výrobek s ohledem na všechny subjekty podílející se na dodání výrobku k zákazníkovi, a to od výrobce přes distributora (dovozce) až po konečného prodejce.

Mezi subjekty, které zaujímají přední postavení na počátku této dodavatelské řady, se právní režim jejich vztahů v oblasti soukromoprávní odpovědnosti za vady výrobku a odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku řídí obchodním zákoníkem. Je tomu tak proto, že tyto právní subjekty jednájí v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti¹.

Jakmile je však výrobek předán dalšímu subjektu dodavatelské řady jako osobě, která při uzavírání smlouvy, jejímž předmětem je přenechání výrobku, nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti, jedná se o vztah, který je nutno podřídit právu na ochranu spotřebitele. Na základě této skutečnosti je třeba na tyto právní vztahy aplikovat všechny předpisy, které v tomto směru pro ochranu spotřebitele občanský zákoník stanoví.

Pokud již spotřebitel výrobek nepotřebuje a rozhodne se jej převést na jinou osobu, též spotřebitele, je třeba na jejich poměry aplikovat obecná ustanovení občanského zákoníku o takových právních úkonech, např. kupní smlouvě, darovací smlouvě, či v případě zapracování výrobku do finálního díla i smlouvu o dílo.

¹Viz. též § 52 odst. 2 OZ

III.1 Druhy právních režimů soukromoprávní odpovědnosti za výrobek

S ohledem na výše uvedené lze shrnout, že základním určujícím znakem je právní povaha subjektu právního vztahu vzcházejícího ze soukromoprávní odpovědnosti za výrobek. Jedná se zejména o postavení spotřebitele, dodavatele či výrobce na relevantním trhu konkrétního výrobku.

Spotřebitel je z povahy svého postavení slabší smluvní stranou. Proto právo ochrany spotřebitele nebo spotřebitelské právo stanoví určité odchylky od obecného práva občanského v zájmu ochrany této slabší smluvní strany. Děje se tak za účelem vyrovnání přirozeně vzniklé nerovnováhy mezi smluvními stranami. Tato nerovnováha, není-li regulována, zvýhodňuje dodavatele jako profesionála v jeho postavení jako druhé smluvní strany. Tato nerovnováha je odůvodněna zejména jeho větší zkušeností s prodejem, znalostí kvality nabízeného výrobku a zpravidla i lepší faktickou znalostí práva a možností formou jednostranných formulářových smluv výrazně zvýhodnit svoje právní postavení.

Rozlišujeme tak soukromoprávní odpovědnost za výrobek podle:

- obchodního zákoníku - tedy odpovědnost za vady a odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku podle ustanovení obchodního zákoníku o náhradě jako odpovědnost mezi podnikateli vzniklou z právního vztahu mezi nimi v rámci jejich podnikatelské činnosti. Bude se jednat zejména o vztahy mezi výrobcí a distributory a mezi distributory a dodavateli výrobků,
- občanského zákoníku, a to podle zvláštní úpravy spotřebitelských smluv o prodeji zboží v obchodě, zejména

po novelizaci provedené zákonem č. 136/2002 Sb., tato úprava je pochopitelně doplněna o ustanovení zvláštních zákonů jako je zákon o ochraně spotřebitele, dále ZTPV a především ZOŠVV,

- občanského zákoníku, a to podle obecné úpravy kupní smlouvy, smlouvy o dílo, darovací smlouvy, jako základního předpisu upravujícího majetkové vztahy.
- jiného právního řádu, a to v závislosti na jeho charakteru v režimech výše uvedených, za splnění podmínek stanovených v ustanovení § 15 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění předpisů pozdějších, dle kterého se nároky na náhradu škody, nejde-li o porušení povinnosti vyplývající ze smluv a jiných právních úkonů, řídí právem místa, kde škoda vznikla, nebo místa, kde došlo ke skutečnosti, která zakládá nárok na náhradu škody.

Právo ochrany spotřebitele je vystavěno na myšlence ochrany spotřebitele před nerovnováhou vznikající zejména při uzavírání smluv mezi profesionálem a spotřebitelem. Při svém zrodu bylo spotřebitelské právo formou opozice proti společnostem zavedeným, zkušeným, disponujícím odborným personálem a znalým technik moderního obchodu.

III.2 Spotřebitel

Pojem „spotřebitel“ se nejprve objevuje v 60. letech minulého století. Je jím osoba, která se má stát objektem ochrany, zájmu a péče legislativy. Zpočátku se spotřebitelské právo kladlo na samý okraj práva občanského a často proti tomuto právu, jako reakce zejména proti excesům a zneužitím v oblasti autonomie vůle a právního individualizmu. Toto

období stvořilo právo spotřebitele jako právo výjimek a odchylek od obecné právní úpravy práva občanského, čímž je determinován jeho charakter jako soubor norem aplikovatelný, jakmile se jedná o spotřebitele.

Tato koncepce je již překonaná a je zapotřebí změnit základní přístup ke spotřebitelskému právu a upravovat jej do uceleného souboru norem.

Přesná legální definice pojmu „spotřebitel“ je velmi obtížná, neboť je do právní terminologie přenesen z oblasti socio-ekonomické a protože spotřebitelé nevytvářejí stabilní kategorii¹. Pojem „spotřebitel“ je často konzistentní k pojmu neprofesionál, který nabyl spotřební věci (výrobky) za účelem jejich osobního využití. Obchodní zákoník zmiňuje spotřebitele v rámci úpravy nekalé soutěže, a to vedle jiných spotřebitelů nebo soutěžitelů, kterým může být v důsledku zneužití účasti v hospodářské soutěži způsobena újma.

Někdy je prosazována i širší definice pojmu „spotřebitel“, která zahrnuje i profesionály nalézající se ve slabší pozici spotřebitele jednajících mimo svou specializaci. Jedná se zejména o drobné živnostníky, ke kterým přistupují dodavatelé výrobků a služeb z oblasti, která leží mimo hlavní specializaci tohoto živnostníka, za účelem rozšíření jeho podnikatelské činnosti.

III.3 Právo spotřebitele v Evropské unii

Za počátek ochrany spotřebitele právem Evropských společenství je třeba považovat rok 1972, kdy se v Paříži konal evropský summit, který jako svoji hlavní prioritu

¹ viz. O. Jehlička, J. Švestka: Občanský zákoník. Komentář. 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2002, s. 248

požadoval posílení ochrany spotřebitele a koordinaci opatření směřujících k jeho ochraně. V roce 1973 bylo Komisí ES zřízeno oddělení pro ochranu životního prostředí a ochranu spotřebitele, které bylo posléze rozděleno a tak od roku 1989 existuje samostatné oddělení pro ochranu spotřebitele. V roce 1975 Komise ES schválila program společenství pro politiku na ochranu a informování spotřebitelů. V tomto programu je obsaženo pět základních práv spotřebitelů:

- právo na ochranu zdraví a bezpečnosti
- právo na ochranu ekonomických zájmů
- právo na náhradu za utrpěnou škodu
- právo na spolehlivé a pravdivé informace a na poučení
- právo na zastoupení spotřebitele na národní i obecné úrovni.

O rok později byl vydán druhý pětiletý program spotřebitele, který shora uvedené zásady více rozpracoval. Tyto základní zásady se dále specifikovaly a výsledkem těchto snah se staly základní priority na úrovni práva a politického směřování Evropských společenství, vyjádřené v rezoluci Rady ES z r. 1989. Na tuto rezoluci reagovala Komise ES vydáním tříletého akčního plánu, který uvádí, že integrace práva ochrany spotřebitele do okruhu společné politiky Evropských společenství, zastoupení spotřebitelů v orgánech Evropských společenství, podpora všeobecné bezpečnosti zboží a služeb a zlepšení informovanosti o jejich kvalitě, podpora snadnějšího přístupu spotřebitelů k prostředkům právní nápravy a vymezení nekalých smluvních podmínek jsou základními stavebními kameny budoucí právní úpravy spotřebitelského práva na úrovni Evropských společenství.

Komunitární právo odlišuje jednotlivé oblasti ochrany spotřebitele, resp. spotřebitelského práva tak, že se zaměřuje na tyto oblasti:

- ochrana zdraví a bezpečnosti spotřebitele (směrnice o obecné bezpečnosti výrobků 92/59/EHS);
- ochrana hospodářských zájmů spotřebitele (úprava cen - směrnice 79/581 EHS, 88/314 ES - úprava reklamy - směrnice 89/552 ES);
- ochrana spotřebitele před závadnými potravinami (rozhodnutí Cassis de Dijon, směrnice 79/797 EHS, 89/398 EHS, 89/108 EHS a dále pak mnoho směrnic upravujících používání příměsí, označování a balení potravin)
- bezpečnost automobilů a jiných technických výrobků a hraček.

V poslední době se hybným momentem spotřebitelského práva na úrovni Evropské unie staly rostoucí požadavky na kvalitu života, jeho vliv na zdraví spotřebitelů.

III.4 Bezpečnost výrobků podle českého práva

Po vzoru úpravy platné v Evropské unii, byl do našeho právního řádu zakotven pojem obecné, resp. všeobecné bezpečnosti výrobků, a to v souladu se směrnicí Rady 92/59/EHS, o všeobecné bezpečnosti výrobků a nařízením Rady (EHS) číslo 339/93, o kontrolách shody s pravidly bezpečnosti výrobků v případě výrobků dovážených ze třetích zemí, zákonem číslo 102/2001 Sb., o obecné bezpečnosti výrobků (ZOBV). Cílem ZOBV, je stanovit postup při posuzování bezpečnosti výrobků, práva a povinnosti jejich výrobců, distributorů, dovozců a

dozor nad dodržováním této veřejnoprávní normy. Právním respektovaný princip spočívající v povinnosti uvádět na trh nebo do oběhu pouze bezpečné výrobky tak touto normou nalezl svého dalšího uplatnění.

Zákonodárce si v souladu s právem Evropského společenství klade za cíl zejména popsat vlastnosti bezpečného výrobku a stanovit kritéria pro jeho posuzování. Od přistoupení České republiky k Evropské unii jsou na výrobce kladeny i další požadavky stanovené v § 9 až § 12 ZOBV, týkající se oznamovací a informační povinnosti ve vztahu k orgánům unie a oprávnění celních orgánů jejích členských států. Novelizací provedenou zákonem číslo 160/2007 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany spotřebitele byl do ZOBV přidán § 12a, dle kterého v případě výrobků představujících vážné riziko pro zdraví a bezpečnost spotřebitelů vláda v souladu s předpisem Evropských společenství a na základě rozhodnutí Komise může nařízením stanovit podrobnosti týkající se bezpečnosti výrobku nebo činností s jeho bezpečností souvisejících.

Za bezpečný výrobek se považuje dle ZOBV takový výrobek, který za běžných nebo rozumně předvídatelných podmínek užití nepředstavuje po dobu stanovené nebo obvyklé použitelnosti žádné nebezpečí nebo jehož užití představuje vzhledem k bezpečnosti a zdraví osob pouze minimální nebezpečí při správném používání výrobku. Vlastnosti výrobku, které je třeba ve vztahu k (ne)bezpečnosti sledovat, zákon vypočítává tak, že se jedná o vlastnosti

- vnitřní (životnost, složení způsob balení, návod na jeho montáž a uvedení do provozu, vymezení prostředí užití, návod na údržbu a likvidaci);

- vnější (vliv na další výrobky, pokud lze předpokládat užití s dalším výrobkem);
- způsobu prezentace výrobku;
- cílové kategorie uživatelů.

Významné vodítko při určení bezpečnosti výrobku je stanoveno v § 3 odst. 2 ZOBV, který stanoví, že za takový výrobek je nutno považovat výrobek, který splňuje požadavky zvláštního právního předpisu (zejména předpisů o požadavcích na výrobky) a mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána. Pokud pro výrobek takový předpis neexistuje, je bezpečným takový výrobek, který splňuje požadavky české technické normy, nebo odpovídá stavu vědeckých a technických poznatků známých v době jeho uvedení na trh. Zvláštní důvod vylučující případnou protiprávnost podle obecné úpravy odpovědnosti za škodu obsažené v občanském zákoníku je uveden v poslední větě tohoto ustanovení, když možnost dosažení vyšší úrovně bezpečnosti nebo dostupnosti jiných výrobků představujících nižší stupeň rizika není důvodem k tomu, aby výrobek nebyl považován za bezpečný. Citovaný zákon dále vymezuje nebezpečné výrobky jako ty, které uvedené vlastnosti postrádají.

Z hlediska případné odpovědnosti za škodu způsobenou výrobkem nikoli bezpečným ve smyslu ZOBV jako odpovědnosti mimosmluvní podle ustanovení § 420 OZ je naprosto klíčové ustanovení § 5 odst. 2 ZOBV, které stanoví povinnost výrobce i dovozce uvádět na trh pouze bezpečné výrobky. Pro distributora tato povinnost platí v případě, že na základě svých informací nebo svých odborných znalostí ví nebo může předpokládat, že se jedná o výrobky nebezpečné. Další povinností osob, které výrobky uvádějí do oběhu, je požadavek na revokaci uvedení nebezpečného výrobku na trh, či požadavek na upozornění

spotřebitele na případná rizika spojená s užíváním výrobku v určitých situacích. Výrobek může svoji nebezpečnost získat i v rámci distribučního řetězce, v takovém případě je osoba, která negativně ovlivnila vlastnosti výrobku povinna zabránit jeho uvedení na trh.

IV. Odpovědnost za vady výrobku

IV.1 Výrobek

Pojem výrobek není termínem ve veřejném životě ničím neznámým. Používá se v mnoha oblastech společenského života. V praxi tento pojem je často zaměňován, navzdory úsilí obránců čistoty českého jazyka, s termínem produkt, a to zejména v technických a ekonomických oborech. Právě v těchto oborech získal termín výrobek nejširšího uplatnění, neboť zahrnuje i nemateriální předměty lidského poznání, jakož i abstraktní výsledky vědeckých metod. Česká legislativa však na druhou stranu pečlivě pracuje s pojmem výrobek, aby se vyhnula tendencím k přílišnému rozmělnění tohoto pojmu a jeho vztažení pouze na hmotné předměty, výjimečně na nehmotná média v hmotných nosičích, např. elektřinu. V této souvislosti je však třeba uvést, že na důležitosti vymezení tohoto pojmu přidává i ten fakt, že platné právo užívá pojem výrobek v několika desítkách právních norem. Pojem samotný je pak definován hned několika zákonnými předpisy, což však na druhou stranu právní konzistentnosti tohoto pojmu příliš nesvědčí.

Zaměříme-li se na sémantický obsah tohoto pojmu, zjistíme, že výrobkem či produktem je třeba rozumět především hmotný výsledek společensky organizované činnosti, vzniklý ať již kooperací jedinců nebo jedincem samotným. Obsah těchto pojmů bývá specifikován jako výtvar či výstup fyzické práce nebo duševního úsilí člověka, který má hmotnou, resp. hmotným

způsobem zaznamenanou substancí, jež vznikla z jedné nebo více jiných látek jako výsledek chemické reakce, či jiným (např. technologickým) spojením takových substancí.

Ve vztahu k procesu výroby lze výrobek či výrobek popsat jako výsledek výroby, který je sumou všech ekonomických a technologických aktivit od původní výroby přes jejich opracování a zpracování, sloužící k bezprostřednímu uspokojení konečné spotřeby společnosti nebo jejích členů anebo výrobní spotřeby společnosti, nutné k zajištění další výroby v různých odvětvích ekonomiky. Výroba je ve vztahu k vytvoření výrobku institutem naprosto klíčovým. Předměty vzniklé nahodile v důsledku působení přírodních sil nebo enviromentálních procesů jsou českou legislativou považovány za výrobek pouze v případě, že byly subjektem práva uchopeny za účelem uvedení na trh nebo alespoň k nabídce jiným subjektům práva.

IV.2 Generální právní definice pojmu výrobek

Přistoupíme-li k samotnému právnímu vymezení pojmu výrobek či výrobek v té nejobecnější rovině, nelze na prvním místě neuvést, že Blackův právní slovník definuje produkt jako

- zboží vyrobené nebo zhotovené buď přirozenými prostředky (strojní nebo rukodělnou výrobou);
- vše, co vzniklo jako důsledek přírodních procesů.

Této definici odpovídá členění na výrobky získané pomocí technologie a výrobky přírodní, mezi které lze zahrnovat zemědělské, lesní výrobky a zvěř.

Populární internetová encyklopedie wikipedia¹ označuje jako výrobek („product“) věc vyrobenou prací či jiným výkonem („thing produced by labor or effort“)² nebo jako výsledek konání nebo procesu („result of an act or a process“)³ s původem v latinském slově *producere* (vést či uvádět).

Encyklopedie Diderot definuje výrobek jako *souhrn všech ekonomických a technologických aktivit od původní výroby, těžby přírodních surovin, přes jejich opracování a zpracování ve výrobním procesu*. Ekonomická věda pracuje s pojmem produkční funkce, která představuje vztah mezi výstupem statku, výrobku, a výrobními faktory potřebnými k jeho výrobě.

Zpracování suroviny ve výrobek prostřednictvím lidské práce je základním předpokladem pro vznik výrobku. Vyšším stupněm organizace lidské práce je určována úroveň technických postupů, jimiž je výrobek zpracováván. Zavedení náročných technologií i výzkum nových metod v této oblasti je závislý na možnosti výrobce disponovat s dostatečným množstvím disponibilních prostředků, kapitál z nich nevyjímaje.

Princip tvorby dostatečného množství prostředků k zahájení výroby umožňuje aplikace obchodního práva v rámci zákonem upravených možností sdružování v korporacích, ať již osobního nebo kapitálového rázu. Vytvořené osobní společnosti implikuje proces vzniku výrobku spíše z hlediska osobních vlastností a zkušeností jejich společníků s procesem a technologií výroby, zatímco sdružování v kapitálových společnostech zpravidla umožňuje masový rozvoj náročných výrobních postupů a technologických procesů. Např. dle ustanovení § 3 ZOŠVV se za výrobek považuje i elektřina.

1 [http://en.wikipedia.org/wiki/Product_\(business\)#cite_note-0](http://en.wikipedia.org/wiki/Product_(business)#cite_note-0)

2 Random House Dictionary, 1975

3 Tempus Joint European Project for the Development of Quality Assurance

Bez významu k pojmu výrobek není ani právní vymezení pojmu věci, přestože z praktického hlediska se bude jednat pouze o definici pojmu věci movité. Pojem věci není definován v občanském zákoníku ani v jiném soukromoprávním předpisu. Věcí se v obecné právní teorii rozumí ovladatelný hmotný předmět či ovladatelná přírodní síla, které obojí slouží potřebám lidí. Předmětem odpovědnostního vztahu za výrobek může být pouze věc existující. Za zvláštní druh věci a potažmo i výrobku lze považovat i živá zvířata. Předmětem odpovědnostního vztahu za výrobek může být i soubor věcí nebo věc hromadná, která je jako soubor uvedena výrobcem na trh.

Výroba a její vztah k utváření charakteru výrobku. S pojmem výrobek souvisí i termín výroba či v širším slova smyslu i termín produkce, kterou lze charakterizovat jako *vynakládání lidské práce a hmotných výrobních prostředků za účelem vzniku statků*, přičemž statkem je třeba rozumět takový předmět, který je způsobilý k uspokojení lidských potřeb. Produkce má v zásadě dvě stránky - technickou a hospodářskou.

Technická stránka závisí na konkrétní technické úrovni a vybavenosti společnosti a znalosti rozmanitých výrobních technologií. Hospodářská stránka produkce je charakterizována objemem vynaložených vstupů do výrobního procesu a souvisí s hospodárností při využívání výrobních zdrojů.

Z historického pohledu začala technická stránka ve výrobním procesu převažovat na konci 18. a počátku 19. století v průběhu průmyslové revoluce v Evropě a severní Americe, což souviselo s vynálezem parního stroje a jeho využitím při průmyslové výrobě a poté i s objevem elektrické energie. Tím bylo vytvořeno stabilní prostředí pro moderní produkci dnešního typu a pro využívání nových výrobních postupů.

Z hlediska stupně zpracování výrobků uvedených na trh lze rozeznávat produkci prvotní, jejímž účelem je opatřovat suroviny pro další výrobu, a produkci druhotnou neboli průmyslovou, která se zaměřuje na zpracování surovin takto získaných.

IV.3 Definice pojmu výrobek v českém právním řádu

Jedna z prvních ucelených legálních definic výrobku je obsažena v zákoně č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele ve znění předpisů pozdějších, který v ustanovení § 2 odst. 1 písm. f) uvádí, že *výrobkem se rozumí jakákoliv věc, která byla vyrobena, vytěžena nebo jinak získána bez ohledu na stupeň jejího zpracování a je určena k nabídce spotřebiteli.*

ZOS dále výrobky člení na textilní, které zahrnují všechna stadia výroby textilního výrobku od vláknenné suroviny až po složky vícevrstevných podlahových krytin a matrací. Citovaný zákon dále definuje i výrobek nebezpečný pro svou zaměnitelnost s potravinou, a poté i obuv jako zvláštní skupinu výrobků určených k ochraně nebo pokrytí nohou. Zákon o ochraně spotřebitele dále uvádí, že výrobkem porušujícím některá práva duševního vlastnictví se rozumí padělky, nedovolené napodobeniny, výrobky porušující práva majitele patentu, užitého vzoru, dodatkového ochranného osvědčení, jakož výrobky porušující ochranu zapsaného označení původu nebo zeměpisného označení. Tyto druhy výrobků však z hlediska soukromoprávní odpovědnosti za vady nebo za škodu způsobenou vadou nemají většího významu, to však neplatí pro škodu, která vznikla osobě oprávněné z té konkrétní složky práva duševního vlastnictví. Pro úplnost považuji vzhledem k výkladu v této kapitole za nutné uvést, že v důsledku širšího pojetí pojmu výrobek tak, jak bylo obsaženo v tomto zákoně, by pod něj mohly spadat i věci nemovité.

Zákon o technických požadavcích na výrobky. Další legální definice pojmu výrobek je obsažena v zákoně č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky, ve znění předpisů pozdějších, když tento zákon uvádí, že *výrobkem se rozumí jakákoliv věc, která byla vyrobena, vytěžena nebo jinak získána bez ohledu na stupeň jejího zpracování a je určena k uvedení na trh jako nová nebo použitá.*

Tento zákon vedle zákona o ochraně spotřebitele poměrně precizním způsobem bere v potaz všechny aspekty výroby a jejího výstupu - tj. výrobku tak, jak byly naznačeny výše. Zákon tak pod pojem výrobek zahrnuje jak výrobky spotřebiteli bezprostředně použitelné, tak i výrobky sloužící jako technologické mezistupně při výrobě finálního výrobku za předpokladu, že byly uvedeny na trh, jehož subjekty jsou právě výrobci finálních výrobků.

Tak např. není sporu o tom, že integrovaný obvod je výrobkem, přestože primární použití spočívá v zapracování do výsledného elektronického zařízení. Takový výrobek je zpravidla uveden na trh, jehož subjekty jsou právě výrobci dotčených zařízení. To však nevylučuje, aby samotný integrovaný obvod nemohl být použit osobou, jejichž status bychom mohli určit jako ryze spotřebitelský.

ZTPV obsahuje i definici institutu uvedení výrobku na trh, platnou z hlediska dalšího výkladu o odpovědnosti za výrobek. Jím se rozumí *okamžik, kdy je výrobek v České republice poprvé úplatně nebo bezúplatně předán nebo nabídnut k předání za účelem distribuce nebo používání, nebo kdy jsou k němu poprvé převedena vlastnická práva.* Z hlediska osobní působnosti zákona č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, ve znění předpisů pozdějších, již je bez

významu další část této definice, která uvádí, že *za uvedené na trh se považují i výrobky vyrobení nebo dovezené pro provozní potřeby při vlastním podnikání výrobců nebo dovozců.*

Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku. Nutno poznamenat, že legální definici pojmu výrobek obsahuje i zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, který navíc uvádí, že výrobkem jsou *součásti i příslušenství věci movité i nemovité a např. i elektřina.* V této souvislosti je třeba připomenout, že účel zákona, kterým je soukromoprávní následná, a tedy nikoliv předběžná ochrana spotřebitele před všemi výrobky, které ho v osobní sféře obklopují, se promítá i do této definice. ZOŠVV je věnována samostatná kapitola této práce.

Zákon o obecné bezpečnosti výrobků. S nejvyšší důležitostí pro aplikaci obecné úpravy náhrady škody dle občanského zákoníku ze strany spotřebitele je třeba hledět na zákon č. 102/2001 Sb, o obecné bezpečnosti výrobků, ve znění předpisů pozdějších. Tento zákon si klade za cíl v souladu s právem Evropských společenství (zejména směrnice Rady 92/59/EHS, o všeobecné bezpečnosti výrobků), aby výrobky uváděné na trh nebo do oběhu byly bezpečné. Podle tohoto zákona se za výrobek považuje *jakákoliv movitá věc, která byla vyrobena, vytěžena nebo jinak získána bez ohledu na stupeň jejího zpracování a je určena k nabídce spotřebiteli nebo lze očekávat, že bude užívána spotřebiteli, pokud tato věc je dodávána v rámci podnikatelské činnosti úplatně nebo bezúplatně, a to jako věc nová nebo použitá či upravená.*

Zákon o ochraně průmyslových vzorů. Nejmladší definice tohoto institutu je obsažena v zákoně č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů, který uvádí, že výrobkem se rozumí *průmyslově nebo řemeslně vyrobený předmět, včetně součástí*

určených k sestavení do jednoho složeného výrobku, obal, úprava, grafický symbol a topografický znak, s výjimkou počítačových programů.

Definice uvedená v tomto zákoně je poplatná úpravě otázek souvisejících s průmyslovými vzory, pro zkoumané téma nemá tato definice většího významu. Nicméně je důkazem toho, jakým způsobem lze široce chápat pojem výrobek nebo výrobek.

Komunitární úprava. Výše citovaná směrnice Rady č. 92/59/EHS z roku 1992, o všeobecné bezpečnosti výrobků, uvádí, že výrobkem je třeba rozumět *jakýkoliv vyrobený, zpracovaný výrobek a to ať nový, použitý nebo důkladně opravený dodaný za úplatu nebo bezplatně*. Směrnice za výrobek považuje i výrobky zemědělské výroby. Na první pohled je zřejmé, že dotčená definice výrobku ve smyslu citované směrnice záměrně nedefinuje výrobek jako věc s dalšími specifikacemi, nýbrž ve snaze zajistit bezpečnost všech výrobků při ochraně spotřebitele užívá slovo výrobek, který lze chápat ve smyslu naznačeném výše, tj. jako výtvar či výstup fyzické práce nebo duševního úsilí člověka, který má hmotnou substanci, jež vznikla z jedné nebo více jiných látek jako výsledek chemické reakce.

IV.4 Obecně o druzích výrobků

Z faktického hlediska lze rozčlenit všechny výrobky na ty, jež jsou jako konečné výstupy výroby bezprostředně užity spotřebiteli, a na ty, jež podléhají dalšímu zpracování v různých průmyslových i zemědělských odvětvích. Toto členění má z hlediska odpovědnosti za výrobek klíčový význam, neboť i objektivní právo reflektuje rozdíl mezi úpravou odpovědnosti za výrobek výrobce ve vztahu ke jeho smluvnímu partneru, mezi dodavateli výrobků v rámci spotřebního řetězce navzájem či

mezi výrobcí a dodavateli na straně jedné a spotřebiteli na straně druhé.

S ohledem na pohyb zboží přes hranice států rozeznáváme výrobky dovážené a výrobky ze země vyvezené. Toto členění lze obohatit o výrobky v určité zemi vyrobené a jejími občany jako spotřebiteli konzumované, dále o výrobky spotřebiteli, jež jsou občany cizí země, v tuzemsku zakoupené a spotřebované buď v zahraničí či ještě přímo v tuzemsku, a nakonec i o výrobky vyrobené v zahraničí, které se v tuzemsku nalézají jako v tranzitní zemi před exportem do jiné země.

Z hlediska dispozice s výrobkem mezi spotřebiteli rozeznáváme výrobky použité a výrobky nové. Novým výrobkem rozumíme takový výrobek, který spotřebitel nabyt od výrobce či distributora, zatímco výrobkem použitým pak takový výrobek, který spotřebitel nabývá od jiného spotřebitele či od distributora specializujícího se na dispozice s takovými výrobky. Pokud budeme uvažovat o osudu výrobku v rámci jeho dispozice spotřebitelem nebo více spotřebiteli, lze na samém jeho konci lišit výrobky spotřebitelem derelinkvované, určené spotřebitelem jako odpad k jeho likvidaci, anebo pokud budeme analyzovat spotřebitelský řetězec na straně dodavatelské, můžeme lišit výrobky dodané spotřebiteli jejich výrobcem nebo výrobky, které jejich skutečný výrobce uvádí na trh prostřednictvím jiných osob označovaných jako distributoři. Toto rozlišování má zejména význam pro určení odpovědného subjektu z hlediska odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku dle českého práva. Kvalita, charakter a rozsah může mít rovněž vliv na plnění povinností podnikatelů v oblasti zajištění bezpečnosti výrobku z hlediska jejich případného rizika pro spotřebitele.

Výrobky lze též třídit stejným způsobem, jakým obecná právní teorie liší věci. Lze tak uvažovat o výrobcích zuzivatelných a nezuživatelných, u kterých je odpovědnost za výrobek vyloučena poté, co jsou spotřebovány, resp. několik hodin poté. Dále rozlišujeme výrobky genericky určené a výrobky určené individuálními znaky. Výrobky zastupitelné, které lze uvést na trh, a výrobky nezastupitelné, které pro svoji jedinečnost vylučují možnost, aby mohly být ve velkém měřítku uvedeny na trh. Bez praktického významu pro soukromoprávní odpovědnost za výrobek je dělení výrobků na reálně dělitelné a nedělitelné.

Dále lze lišit výrobky přírodní, které vznikly pouze působením tradičních technologií bez jakýchkoliv technických zásahů nebo přísad a na druhé straně výrobky umělé, které takové zásahy nebo přísady obsahují. Zvláštní podskupinu výrobků naposledy uvedených obsahují i geneticky upravené potraviny. Jejich uvedení na trh je v poslední době předmětem vášnivých diskusí, otázka odpovědnosti za nebezpečnost takového výrobku však v žádném případě nebude jakékoliv pochybnosti.

IV.5 Distribuční řetězec

V tržní společnosti snad neexistuje člověk, který by byl soběstačný v tom smyslu, že by dokázal uspokojit své životní a společenské potřeby pouze sám. Moderní společnost je proto vystavěna a uspořádána tak, že každý jedinec má vymezený okruh profesionální speciality a hodnota jeho profesního výkonu vyjádřená v penězích je směňována za výrobky nezbytné k uspokojení jeho základních životních potřeb.

Střetem poptávky po výrobcích s jejich nabídkou je utvářena jejich v penězích vyjádřená hodnota. Podle míry technologické složitosti při výrobě výrobku a podle alokace zdrojů

potřebných k jeho výrobě vstupuje mezi výrobce a spotřebitele nebo mezi dva výrobce určitý počet osob, z nich každá vůči té následující vystupuje současně jako prodávající a kupující.

Distribuční řetězec se tak začíná odvíjet od výrobce, jehož výrobky nakupují dodavatelé, kteří je dále prodávají za účelem dosažení zisku dalším zejména zahraničním dodavatelům nebo přímo jednotlivým prodejcům, kteří dotčený výrobek dále zcizí přímo spotřebiteli.

Distribuční řetězec výrobku určeného k dalšímu výrobnímu použití nebo zpracování začíná a končí osobami výrobců, jako mezičlánek do něho může vstoupit dodavatel. Německá právní nauka¹ označuje jednotlivé články distribučního řetězce jako výrobce, velkoobchodníka, maloobchodníka a spotřebitele.

Kritérium pro posouzení toho, zda z uvedeného vztahu vznikne odpovědnost za výrobek, nespočívá ani tak v úplatnosti zmíněného právního úkonu, ale mělo by být hledáno v přesvědčení dotčených občanů o právní závaznosti jejich jednání: pokud lze existenci takového přesvědčení dokázat, odpovědnost za výrobek vznikne za podmínek v právu uvedených, pokud smluvní strany neměly vůli způsobit svým jednáním právní následky, jedná se o tzv. společenskou úsluhu, ze které nikdy smluvní odpovědnost za výrobek nemůže vzniknout.

IV.6 Ústavní základy odpovědnosti za výrobek

Obecná odpovědnost za výrobek, která zahrnuje jak odpovědnost za vady výrobku, tak odpovědnost za škodu způsobenou vadným výrobkem, je fenoménem velice úzce spjatým s rozvojem ekonomických vztahů. Potřeba její právní úpravy v rámci smluvní odpovědnosti se vyskytla již ve starověku.

¹ Viz PHG

Postupný vývoj odpovědnostních vztahů souvisejících s prudkou akcelerací průmyslové výroby v době sílící moci buržoazie ukázal, že ochrana hmotných statků před možnými zásahy třetích osob by měla být upravena v dokumentech s nejvyšší právní silou.

Zmíněná ochrana byla vnímána jako součást obecné ochrany vlastnického práva. Vlastnictví bylo proklamováno jako základní přirozené lidské právo v Deklaraci práv člověka a občana, svoboda výkonu vlastnického práva a jeho ochrana byla na našem území poprvé zakotvena v rakouském občanském zákoníku z roku 1811 (ABGB).

Ochrana vlastnictví. Ústavní úprava obecné soukromoprávní odpovědnosti za výrobek je nyní obsažena zejména v čl. 11 Listiny, který stanoví především právo každé osoby vlastnit majetek, rovnost vlastnického práva všech vlastníků a jeho ochrany. Z uvedeného vyplývá, že každý může být vlastníkem a nikdo ve svém vlastnictví nesmí být diskriminován ve vztahu k jiným vlastníkům. Majetek ve smyslu Listiny je zcela evidentně pojmem nadřazeným k pojmu výrobek ve smyslu výše definovaném. Proto i obsah konkrétního druhu soukromoprávní odpovědnosti za výrobek je ve vztahu ke všem subjektům stejný.

Z rovnosti všech vlastníků při výkonu vlastnického práva se v teorii dovozuje nejen zákaz vytváření různých kategorií vlastnictví i hierarchického vztahu mezi nimi a z toho vyplývající zákaz stanovení rozdílných nároků při vzniku odpovědnosti za výrobek pro různé skupiny vlastníků, ale i rovnost všech osob oprávněných z odpovědnostních vztahů v rámci odpovědnosti za výrobek při uplatnění jejich práv u soudu. Tento závěr lze obdobně dovodit i z ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 96 odst. 1 Ústavy.

Dále není sporu o tom, že vadný výrobek nesmí žádným způsobem zasáhnout do osobní svobody každého jedince, jeho lidské důstojnosti, osobní cti, soukromého života apod. V tomto směru bude velmi zajímavé posoudit, zda do takových práv zasahuje již výrobce takového výrobku, který lze převážně tímto protiústavním způsobem užít, nebo teprve až osoba, která takový výrobek protiústavním způsobem aplikuje.

Ochrana životního prostředí. Důležitou oblastí odpovědnosti za výrobek je i problematika dopadů účinků vadných výrobků na životní prostředí. Státní orgány jsou ústavně zavázány podle čl. 7 Ústavy dbát o ochranu přírodního bohatství. Základním principem ochrany je požadavek trvale udržitelného rozvoje, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů. Listina zároveň připomíná i zdánlivý výkon vlastnického práva, ke kterému dochází při poškozování lidského zdraví, přírody a životního prostředí nad míru stanovenou zákonem, a to ať již ze strany výrobce, dodavatele, či konečného spotřebitele výrobku. Důsledkem tohoto ústavního postulátu je odepření soudní ochrany takového výkonu vlastnického práva.

Výrobek nebo jeho působení ve vnějším světě nesmí podle ústavodárce ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem. Tímto ustanovením jsou stanoveny meze výkonu všech práv, pokud by tím ohrožovaly zmíněné hodnoty. Jde o stanovení povinnosti vůči každé fyzické i právnické osobě, vůči státnímu občanu i cizinci, bez zřetele na to, kde mají své bydliště nebo sídlo. Takové omezení je založeno na zájmu o zachování práv a svobod pro ostatní, např. práva pít čistou vodu, požívat nezávadné potraviny.

Ústavodárce tak zavázal pozdější zákonodárce poskytnout těmto právním statkům zvýšenou ochranu realizovanou nejen předpisy a metodami soukromého práva, ale i práva veřejného.

Lze si představit situaci, kdy v důsledku vady výrobku vznikne škoda na kulturní památce. V takovém případě vzniká na straně jedné komplex práv v rámci úpravy náhrady škody mezi škůdcem a poškozeným a zároveň na straně druhé vzniká veřejnoprávní odpovědnost za přestupek nebo jiný správní delikt, jehož skutková podstata byla dotčeným jednáním naplněna.

IV.7 Odpovědnost za vady výrobku

Výskyt vady u výrobku je skutečností, která zakládá odpovědnost prodejce nebo zhotovitele výrobku za vady. Cílem tohoto druhu odpovědnosti je působit preventivně na výrobce a ostatní subjekty distribučního řetězce, aby byla zajištěna zejména bezpečnost a potažmo i bezvadnost výrobku. Vada byla až do poměrně nedávné doby chápána pouze jako vlastnost, resp. nedostatek vlastnosti, která brání či snižuje schopnost věci být použita, jak bylo smlouveno smlouvou nebo pokud smlouvou smlouveno nebylo, tak způsobem obvyklým, který je přiměřený charakteru dané věci.

V poslední době, a to nikoliv bez vztahu k vývoji odpovědnosti v objektivním smyslu a s rozvojem institutu všeobecné bezpečnosti výrobků, se však vadou rozumí i takové vlastnosti, resp. jejich nedostatek, který činí výrobek nebezpečný.

Jak bylo pojednáno výše, rozlišujeme ve vztahu odpovědnosti za výrobek přímého spotřebitele výrobku, v jehož majetkové sféře vznikla újma v podobě snížení nebo dokonce ztrátě

funkčnosti nebo schopnosti spotřebitelnosti výrobku a osobu podnikatele, která spotřebiteli vadný výrobek prodala.

Přestože občanský a obchodní zákoník hovoří pouze o prodávajícím a kupujícím jako o subjektech odpovědnosti za vady, pro přesnější specifikaci budeme užívat přesné označení jednotlivých subjektů distribučního řetězce, abychom tak jednoznačně určili význam jednotlivých druhů odpovědností tak, jak jsou objektivním právem upraveny.

Obecně platí, že spotřebitel nabývá výrobek od distributora nebo přímo od výrobce na základě právního úkonu, jehož režim spadá do působnosti občanského práva. Distributor nebo výrobce odpovídá spotřebiteli, pokud přenechá výrobek za úplatu, způsob jakým se tak stane, determinuje konkrétní úpravu odpovědnosti za vady v rámci smluvních typů (kupní smlouva - v jejím rámci prodej výrobku v obchodě, smlouva o dílo - v jejím rámci např. zhotovení výrobku na zakázku).

Pokud spotřebitel dále smlouvou přenechá výrobek jinému spotřebiteli za úplatu odpovídá jinému spotřebiteli za vady tohoto výrobku podle obecného režimu upraveného v ustanovení § 596 až § 600 OZ.

Možnost, zda převodem výrobku přechází i oprávnění z odpovědnosti vůči distributorovi či výrobcí, je v právní teorii diskutována. Podle mého názoru není taková možnost vyloučena, bylo by možno uvažovat, že práva z odpovědnosti jsou komplexem vzájemných práv a závazků mezi spotřebitelem a distributorem. S ohledem na tuto skutečnost by bylo možné tato práva a závazky převést na jiného spotřebitele způsobem stanoveným pro postoupení pohledávky podle ustanovení § 524 a násl. OZ a převzetí dluhu podle ustanovení § 531 odst. 1 OZ.

Dále je třeba lišit jiného vlastníka, tj. prodejce, zhotovitele nebo dodavatele výrobku, jemuž vznikla újma v podobě ztráty možnosti zcizit výrobek konečnému spotřebiteli za účelem dosažení zisku. Prodejce uplatňuje práva z odpovědnosti za vady vůči svým dodavatelům nebo přímo výrobcí výrobku, přičemž tato odpovědnost se bude s ohledem na smluvní vztah jako podnikatelů při jejich podnikatelské činnosti řídit obchodním zákoníkem.

Spotřebitel uplatňuje svá práva z dotčené odpovědnosti vůči prodejci, a podle charakteru spotřebitelských vztahů a postavení spotřebitele na základě občanského zákoníku dle typu konkrétního smluvního vztahu.

Lze shrnout, že v případě odpovědnosti za vady výrobce vůči spotřebiteli přímo neodpovídá, odpovědnost vůči němu uplatňuje ta osoba, jejíž postavení v distribučním řetězci je nejbližší na základě přímého smluvního vztahu. V rámci jednoho distribučního řetězce tak mohou na základě výskytu totožné vady v důsledku souběžné aplikace obchodního i občanského zákoníku vzniknout různé nároky.

Obecná úprava institutu odpovědnosti za vady výrobku je obsažena v občanském zákoníku v ustanovení § 499 OZ. Nesplnili zcizitel svou povinnost splnit závazek řádně a výrobek má vady, vzniká mu vůči nabyvateli závazek z odpovědnosti za vady. Nejvyšší soud ČSSR v rozhodnutí R 16/76 k tomu uvádí, že objednatel odpovídá za vady jen v případě, že činnost spočívající ve zhotovení věci na zakázku (ve zkoumaném případě dodání výrobku) nebyla poskytnuta řádně. Jestliže nebyla poskytnuta včas, nejde o odpovědnost za vady, nýbrž o odpovědnost za opožděné poskytnutí služby (ve zkoumaném případě za prodlení s dodáním výrobku). Odpovědnost za vady má objektivní charakter a nevyžaduje se, aby na straně

odpovědného subjektu došlo k zaviněnému způsobení vady nebo vadného stavu výrobku.

Mezi obecnou úpravou odpovědnosti a zvláštní úpravou obsaženou v ustanoveních o jednotlivých smluvních typech platí princip subsidiarity. Pouze pro ty otázky, které neupravuje speciální ustanovení v rámci zvláštních smluvních typů, se použije obecná úprava obsažená v hlavě první, části osmé občanského zákoníku. Občanský zákoník obsahuje i úpravu jakési *kvazi*odpovědnosti za vady při bezúplatném převodu věci na základě darovací smlouvy. V § 629 OZ se totiž stanoví, že dárce je povinen při nabídce daru upozornit obdarovaného na vady, o nichž ví, a má-li věc vady, na které dárce neupozornil, je obdarovaný oprávněn dar vrátit.

Odpovědnost za vady na rozdíl od odpovědnosti za škodu je odpovědností smluvní, pro jejíž vznik se vyžaduje existence platného závazkového vztahu mezi oprávněným a povinným subjektem. Na základě toho lze dovodit, že neplatně uzavřená smlouva nemůže mít takové následky. Na základě neplatné (nerozhodné, zda se jedná o neplatnost absolutní či relativní) a potažmo tak neúčinné smlouvy totiž nemůže vůbec dojít k poskytnutí plnění, a pokud již bylo poskytnuto, vzniká závazek z bezdůvodného obohacení. Výrobce či distributor, jehož vadný výrobek, má být vrácen zpět, není oprávněn s ohledem na smysl institutu bezdůvodného obohacení požadovat po spotřebiteli práva z odpovědnosti za vady, která by mu jinak příslušela z úplatného přenechání výrobku. Jestliže závazek není založen platným právním úkonem, nemohou být na jejím základě uplatňována ani práva z odpovědnosti za vady¹.

¹viz O. Jehlička. J. Švestka: Občanský zákoník, komentář 7. vydání, Praha, C.H.Beck 2002, str. 422

Odpovědnost za vady nevyžaduje přítomnost zavinění zcizitele při porušení povinnosti splnit závazek řádně, postačí výskyt okolnosti přenechání vadné věci. Zcizitel vadné věci tedy odpovídá za vady zcizované věci bez ohledu na to, zda o vadách věděl nebo mohl vědět, zda tyto vady způsobil sám nebo vznikly přičiněním osoby třetí (zaměstnanců, dopravce, zasilatele) použité ke splnění závazku.

Spotřebitel se tedy může v případném soudním řízení omezit pouze na důkaz objektivně vzniklé skutečnosti, jakou je výskyt vady, a prokázáním, že výrobek byl vadný již v době plnění či že vada se vyskytla v záruční době. Zavinění na straně výrobce či dodavatele, resp. prodejce jako povinného subjektu v případě odpovědnosti za vady, kteří mohli významným způsobem ovlivnit vadnost výrobku, se vzhledem k objektivnímu charakteru této odpovědnosti nevyžaduje.

Vadné je především takové plnění, jež nemá vlastnosti, které podle smlouvy mělo mít. Jestliže ve smlouvě nebyly vlastnosti výslovně dohodnuty, je plnění vadné, jestliže nemá vlastnosti obvyklé, které lze od většiny uživatelů dotčeného výrobku očekávat.

Vadou se v teorii občanského práva v rámci standardního pojetí vadnosti výrobku rozumí taková majetková újma, která vzniká nabyvateli tím, že zcizitel neučinil - pokud jde o bezvadnost přenechání výrobku - to, co podle původní smlouvy a z ní vyplývající původní smluvní povinnosti, učinit přesně měl. Přestože škoda je definována též jako majetková újma, její charakter je vůči vadám odlišný.

Určitá zásada priority odpovědnosti za vady před odpovědností za škodu však vyplývá z ZOŠVV který uvádí, že tato škoda musí vzniknout na jiné věci než je vadný či

nebezpečný výrobek. V takovém případě je pochopitelné, že újmu vzniklou v majetkové sféře spotřebitele spočívající ve vadě výrobku, resp. snížení jeho hodnoty, je třeba napravit právě prostřednictvím odpovědnosti za vady.

Otázkou nadále zůstává, zda je za vadu možno považovat i takový nedostatek vlastnosti výrobku spočívající v jeho nedostatečné bezpečnosti. Tento problém se stává aktuální v případě, kdy v důsledku závadnosti výrobku nevznikne škoda, ale majetkové hodnoty zákonem chráněné budou porušeny nebo ohroženy v příčinné souvislosti s nedostatkem bezpečnosti, kterou má výrobek oprávněně pro spotřebitele představovat.

S ohledem na široké pojetí vady v našem právním řádu a obecně uznávaný právní postulát o obecné bezpečnosti výrobků lze mít důvodně za to, že i nedostatek bezpečnosti je v takovém případě nutno za vadu ve smyslu občanského zákoníku považovat a umožnit tak spotřebitelům domoci se výrobků, které budou nejen funkční a použitelné v souladu se svým určením, ale zároveň budou spotřebitelům poskytovat i dostatečnou úroveň bezpečnosti.

V této souvislosti je již třeba zmínit rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.1.2002, čj. 25 Cdo 2181/2002, které má značný dosah na chápání vadnosti, resp. nebezpečnosti výrobku, a dále pak i odpovědnost za škodu způsobenou takovou vadou, resp. nebezpečností výrobku. V tomto rozhodnutí citovaný soud přisvědčil názoru soudu odvolacího v tom, že nebezpečnost výrobku může vyplývat i z jiných než vnitřních vlastností výrobku, ale též z jednání z jednání výrobce nebo distributora výrobku. V daném případě šlo o to, že žalobci zakoupili u žalovaného balónky určené pro svůj vzhled dětem. Tyto výrobky pak umístili do zadní části vozidla, kde došlo, jak konstatoval znalec, k jejich protržení a vzniku výbušné směsi,

kteřá posléze z vnějšších příčin (drobný zkrat) vybuchla, v důsledku této skutečnosti vznikla žalobcům škoda na jiných věcech v tomto prostoru uskladněných a škoda na zdraví druhého žalobce. Odvolací soud posoudil odpovědnost výrobce tohoto výrobku podle ustanovení § 420 OZ, přičemž porušení povinnosti spatřoval v nedostatečné informační povinnosti žalovaného ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 ZOS. Konkrétně uvedl, že *žalovaný, který je chemik prodával nebezpečný výrobek - hračku pro děti a porušil tak zákaz uvedený v § 7 odst. 1 zákona o ochraně spotřebitele ... nejednalo se o náležité splnění informační povinnosti podle § 9 odst. 1 zákona o ochraně spotřebitele.*

Nejvyšší soud ČR k tomu dodává, že *zproštění odpovědnosti žalovaného by přicházelo v úvahu, pokud by bylo prokázáno, že on škodu nezavinil ... nic takového však nebylo prokázáno a už s ohledem na skutečnost, že žalovaný jako chemik byl s vlastnostmi vodíku obeznámen ...* Tento soud dále uvedl, že *s názorem dovolatele (žalovaného), že jeho jednání by mohlo být protiprávní jen v případě, že by právním předpisem byl výslovně zakázán prodej balónků naplněných vodíkem, nelze souhlasit.* Z tohoto rozhodnutí, resp. z názoru odvolacího soudu v této věci též pro odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku vyplývá, že soud posoudí takovou odpovědnost přednostně podle občanského zákoníku s tím, že k zvláštnímu zákonu ZOŠVV je možno přihlídnout pouze, pokud je tato aplikace požadována v žalobě.

Subjektem oprávněným k uplatnění nároků z odpovědnosti za vady je ten, který nabył výrobek na základě smlouvy se zcizitelem (podle judikatury tímto není ani manžel zcizitele, pokud věc nepatří do společného jmění manželů). Tento subjekt má povinnost zjištění vady výrobku včas (tj. bez zbytečného odkladu poté, kdy měl možnost si přenechaný výrobek

prohlédnout) vytknout, a to nejpozději do šesti měsíců poté, pokud zákon nestanoví jinak, kdy měl nabyvatel možnost věc prohlédnout, nebo do uplynutí záruční doby, jinak právo k uplatnění nároků z vad věci prekluduje. Ustanovení § 508 OZ stanoví, že nárok z odpovědnosti za vady je třeba uplatnit u soudu v obecné promlčecí době, která počíná plynout ode dne, kdy nabyvatel vytkl vady věci.

Práva z uplatnění nároku z odpovědnosti za vady závisí na tom, zda se jedná o vadu odstranitelnou, či neodstranitelnou.

Je-li vada odstranitelná, může nabyvatel provést volbu z těchto alternativních práv:

- práva požadovat bezplatné odstranění vady formou opravy výrobku, či doplnění toho, co chybí, přičemž zcizitel není oprávněn se na nabyvateli domáhat jakýchkoli nákladů, které musel vynaložit na odstranění vady, a to ani tehdy, došlo-li v souvislosti s opravou výrobku k jeho zhodnocení. Oprava musí být zcizitelem provedena odborným způsobem, neboť je nutné, aby věc měla po opravě stejné vlastnosti jako věc bezvadná. Byla-li převzata k odstranění vady věc, odpovídá zcizitel za její poškození, ztrátu nebo zničení podle § 421 OZ,
- práva požadovat přiměřenou slevu z ceny. Výše této slevy se určí tak, že bude stanoven rozdíl mezi hodnotou výrobku bez vady a výrobkem, který konkrétní vadou, kterou spotřebitel notifikoval, trpí. Tento rozdíl reflektuje ztrátu užitkové hodnoty výrobku, ke které došlo v důsledku obtíží při jeho používání jako výrobku vadného.

Je-li vada neodstranitelná (vadu nelze technicky odstranit) a vada nebrání věc užívat dohodnutým způsobem nebo řádně, může se nabyvatel dožadovat pouze přiměřeného snížení ceny.

Je-li vada neodstranitelná a věc nelze v důsledku toho užívat dohodnutým způsobem nebo řádně, lze se domáhat zrušení smlouvy.

Jednotlivé speciální úpravy odpovědnosti za vady obsažené v ustanoveních o zvláštních smluvních typech v občanském zákoníku modifikují jak podmínky nutné k uplatnění práv z odpovědnosti, tak i druhy nároků z této odpovědnosti vznikající. Zvláštní modifikaci představuje i § 19 ZOS.

Postup při uplatnění nároku z odpovědnosti za právní vady věci upravuje § 503 OZ.

Z hlediska ochrany spotřebitele je prioritně důležitá úprava odpovědnosti za vady věci prodané v obchodě, která je založena na principu tzv. zákonné záruky navazující na povinnost prodávajícího odevzdat kupujícímu věc bez vad, vyjádřenou v ustanovení § 616 OZ. Rozsah a úprava odpovědnosti se liší podle toho, zda předmětem prodeje byla nová nebo použitá věc, zda nová věc byla prodána s vadami, pro něž byla snížena cena, a jaká je doba použitelnosti prodané věci.

Novelou občanského zákoníku provedenou zákonem č. 136/2002 Sb. byla do českého právního řádu promítnuta směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 1999/44/EHS, o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na spotřební zboží. Cílem této směrnice bylo zajistit určitou minimální úroveň ochrany spotřebitelů a tím i jejich jistotu a bezpečnost v rámci jednotného trhu bez ohledu na právní řád

místa koupě zboží¹. Zákon tak v ustanovení § 616 OZ zcela nově zavádí vedle pojmu vady a institutu nebezpečnosti výrobku i pojem shody výrobku s kupní smlouvou. Tou se rozumí, že prodávaný výrobek:

- má jakost a užitné vlastnosti smlouvou požadované, prodávajícím, výrobcem nebo jeho zástupcem popisované, nebo na základě jimi prováděné reklamy očekávané, popřípadě jakost a užitné vlastnosti pro věc takového druhu obvyklé,
- odpovídá požadavkům právních předpisů,
- je v tomu odpovídajícím množství, míře a hmotnosti a odpovídá účelu, který prodávající pro použití výrobku uvádí nebo pro který se výrobek obvykle používá.

Nároky z odpovědnosti za vady projevující se jako rozpor s kupní smlouvou jsou popsány v ustanovení § 616 OZ. V první řadě má prodávající povinnost bezplatně a bez zbytečného odkladu uvést výrobek do stavu odpovídajícího kupní smlouvě, a to podle požadavku kupujícího buď výměnou výrobku nebo jeho opravou. Pokud takový postup není možný má kupující právo požadovat přiměřenou slevu z ceny výrobku nebo od kupní smlouvy odstoupit.

¹ viz M. Knappová, J. Švestka a kolektiv: Občanské právo hmotné - Svazek II., 2. vydání, Praha, ASPI 2002, str. 184

V. Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku

V.1 Exkurz - právní úprava v USA

Předchůdcem evropské právní úpravy byl americkou soudní praxí postupně vytvořený institut *product liability* jako právní povinnost výrobců a prodejců odškodnit kupující, uživatele a dokonce na obchodu přímo nezúčastněné osoby (bystanders) za škody nebo zranění, které utrpěli v důsledku vad prodaného výrobku¹. Vady výrobku vyvolávající odpovědnost mohou spočívat v konstrukci, designu nebo označení výrobku. Účelem tohoto institutu bylo v podmínkách masové výroby spotřebního zboží vytvořit pro spotřebitele právní základ pro úspěšné uplatňování odpovědnosti výrobce, s nímž nebyl spotřebitel ve smluvním vztahu. Vedle toho obsahuje právní řád USA zvláštní právní institut, tzv. sankční odškodnění (punitive damages), které přesahuje rámec výše vzniklých škod. Má povahu postihu za nekvalitní výrobky a má působit i preventivně. V mnoha případech svým rozsahem přesahuje několikanásobně výši vlastní škody. I když je institut sankčního odškodnění napadán z hlediska jeho protiústavnosti, je jen v malém počtu států federace ze zákona zcela vyloučen. V některých státech stanovil zákonodárce maximální hranici sankčních odškodnění.

Na počátku dvacátého století se v „*Common Law*“ u odpovědnosti za výrobek zdůrazňoval požadavek vědomosti (privity), což znamenalo, že původní prodejce výrobku neodpovídal za škody způsobené vadným výrobkem nikomu jinému než přímému kupujícímu (purchaser), který byl ve smluvních vztazích s prodejcem. Spotřebitel jen zřídka nakupoval zboží přímo od výrobce. Proto spotřebitel, který koupil vadný

¹ viz Black's Law Dictionary, St. Paul, Minn. West Publishing CO. 1990, str. 1209

výrobek z prodejny, nemohl již žalovat výrobce ze ztráty nebo poškození způsobené vadnými výrobky, protože mezi spotřebitelem a výrobcem neexistovalo „*privity*“. Zásada „*privity*“ v „*Common Law*“ pochopitelně znamenala potvrzení zásady „*caveat emptor*“, tj. necht' bdí prodávající¹. Hospodářství orientované na spotřební ekonomiku učinilo zásadu „*privity*“ zastaralou.

Prvním rozhodnutím, které uvolnilo požadavek „*privity*“ byl rozsudek odvolacího soudu státu New York ve věci **Mac Pherson v. Buick Motor Company** v roce 1916². Šlo o případ, kdy žalující Mac Pherson koupil od obchodníka automobil žalovaného. Automobil se porouchal, žalobce z auta vypadl a zranil se. Nehoda byla způsobena vadou dřeva, z něhož bylo vyrobeno jedno z kol. Žalobce netvrdil, že žalovaná strana o vadě nezbytně věděla. Poukazoval však na to, že z nedbalosti výrobce nebyla provedena potřebná kontrola, která mohla vadu odhalit. Odvolací soud poprvé prohlásil, že „*privity*“ není nezbytnou podmínkou vzniku odpovědnosti. Uvolnění požadavku „*privity*“ a přechod k teorii zavinění z nedbalosti (negligence) ovlivnily na určitou dobu pojetí odpovědnosti za výrobek i v ostatních amerických státech.

Předpokladem subjektivní odpovědnosti založené na nedbalostním zavinění (negligence) je porušení povinnosti pečlivosti (duty of care) vůči poškozenému a s tím související vznik škody. Měřítkem pečlivosti je chování osoby srovnatelného postavení a vzdělání ve stejné situaci³. Výše uvedená povinnost může být dána i zákonem.

¹ viz J. Mrázek: Odpovědnost za výrobek - 2. část, Právní rádce č. 6/1994, str. 10

² Mac Pherson v. Buick Motor Company, 217 N.Y. 382, 111 N.E. 1050, 1916

³ Palsgraf v. Long Island Railroad Company, 248 N.Y. 339, 162 N.E. 99, 1928

V současnosti je odpovědnost za výrobek z nedbalosti (negligence) všeobecně nahrazována pravidlem objektivní (přísné) odpovědnosti (strict liability in tort) nebo-li odpovědnosti bez zavinění (liability without fault) díky snazšímu důkaznímu postavení žalobce. Přesto se stále používá typ nedbalostní odpovědnosti za výrobek (neglience) k podepření nároku na sankční odškodnění (punitive damages), které bývá mnohdy velmi vysoké.

Objektivní odpovědnost se v právu odpovědnosti za výrobek prosadila pomocí odpovědnosti ze záruky (warranty) podle smluvního práva. Za záruku je třeba považovat jakékoliv výslovné či konkludentní ujištění o vlastnostech a kvalitě výrobku. Žalobce musí prokázat existenci takové záruky a dále, že škoda byla způsobena vadou, na kterou se záruka vztahuje. Konkludentně daná záruka může vyplývat např. z reklamy (reklama proklamuje určité vlastnosti výrobku) nebo z vlastností předváděného vzorku atd.

Příkladem objektivní odpovědnosti ze záruky je kauza **Barter v. Ford Motor Company** z r. 1932¹. Pan Barter si koupil r. 1930 nový model automobilu Ford od firemního prodejce, který inzeroval kvalitu čelního skla zdůrazňováním nemožnosti jeho roztříštění na malé kousky. Při jízdě autem však došlo k roztříštění čelního skla automobilu pana Baxtera. Od jiného míjejícího automobilu odletěl kámen, rozbil čelní sklo a úlomek skla vážně zranil řidiče pana Baxtera. I když se v daném případě jednalo o „*privity*“, Nejvyšší soud ve Washingtonu uznal, že propagační literatura může být považována za záruku pro pana Baxtera. Soud shledal porušení záruky výrobce a z toho vyplývající povinnost k náhradě škody, aniž by se zabýval jeho zaviněním.

¹ Barter v. Ford Motor Copany, 168 Wash. 458, 12 P 2d 409, 1932

Rozšíření odpovědnosti výrobce ze záruky je soudní praxí uznána tzv. implikovaná záruka (implied warranty), a to v kauze **Henningsen v. Bloomfield Motors, Inc.**¹ před Nejvyšším soudem státu New Jersey v r. 1960. Šlo o případ, kdy pan Henningsen koupil automobil Chrysler od firmy Bloomfield Motors. Krátce po koupi automobilu byla při jízdě autem poraněna paní Henningsenová. Manželé žalovali výrobce a prodejce pro nedbalost a porušení záruky. Žalovaná strana se pokoušela dokázat, že kupní smlouva a další dokumenty neposkytují důvody k náhradě škody. Znění záruky zdánlivě posilovalo postavení žalované strany. Protože však omezení bylo vytištěno extrémně malým písmem na zadní straně smlouvy a omezení nebyla projednána se zákazníkem, soud první instance a poté i Nejvyšší soud omezení záruky neuznal.

Objektivní odpovědnost (strict liability in tort) nebo také odpovědnost bez zavinění (without fault) znamená, že výrobce je povinen nahradit plnou náhradu spotřebiteli poškozenému vadným výrobkem, a to i v případě, že výrobce vynaložil veškerou potřebnou péči. Občanskoprávní delikt (a tort), za nějž výrobce odpovídá bez ohledu na zavinění, vzniká v případě, je-li výrobek natolik vadný, že se stává nepřiměřeně nebezpečným (unreasonable dangerous) pro uživatele nebo zákazníka. Nepřiměřená nebezpečnost je dána vždy, když výrobek neodpovídá normálním očekáváním běžného spotřebitele. Základními předpoklady pro vznik této odpovědnosti jsou: (i) škoda způsobená vadným výrobkem, (ii) vada učinila výrobek nepřiměřeně nebezpečným, (iii) výrobek byl nebezpečný již v době, kdy opustil svého výrobce.

V tomto pojetí se jedná o odpovědnost bez ohledu na zavinění, což je možno dokumentovat na kauze **Cunningham v.**

¹ Henningsen v. Bloomfield Motors, Inc., 32 N.J. 358, 161 A 2d 69, 1960

NacNeal Memorial Hospital¹ před Nejvyšším soudem Illinois z r. 1970. V daném případě pacient Cunningham dostal po transfúzi krve v nemocnici hepatitis. Podal žalobu na občanskoprávní delikt (tort) jak podle teorie objektivní odpovědnosti, tak i podle teorie nedbalosti. Nemocnice dokazovala, že nic nezavinila a popírala proto svoji odpovědnost. Soud však přijal stanovisko, že nemocnice je na základě objektivní odpovědnosti povinna škodu nahradit, ať již takovou situaci zavinila či nikoliv.

Aplikace zásady objektivní (přísné) odpovědnosti za výrobek nutí výrobce ke zvyšování standardu bezpečnosti výrobku. Za určitých podmínek se výrobce vadného výrobku může zbavit odpovědnosti úplně nebo částečně, jestliže žalobce přispěl ke vzniku škody. Přísná objektivní odpovědnost proto není odpovědností absolutní. Tento druh odpovědnosti stíhá všechny subjekty, které se jakkoliv podílejí na cestě výrobku ke spotřebiteli - zejména výrobce, ale i dovozce, velkoobchod, maloobchod, obchodní zástupce, apod. Proto mohou být např. žalováni i výrobci vadných součástí. Oprávněným je každý spotřebitel nebo uživatel výrobku, kterému přes řádné používání výrobku vznikla škoda. Navíc mohou náhradu škody požadovat i zúčastněné osoby (bystanders), tj. např. pasažéři, kteří byli zraněni díky konstrukční vadě dopravního prostředku.

V posledních letech způsobují škody výrobky, u kterých riziko vyvolávající poškození nebylo v době výroby známé. Pro jednotlivce je ostatně vždy velmi obtížné bránit se bezpečnostním rizikům. Nepředvídaná bezpečnostní rizika v době výroby vyvolávala později právní problémy, které bylo nutné řešit.

¹ *Cunningham v. NacNeal Memorial Hospital*, 47 Ill.2d 443, 266 N.E. 2d 897, 1970

K nejznámějším případům vůbec patří **odpovědnost za rizika způsobená při používání azbestů**. Soudní spory týkající se poškození zdraví a majetkových škod způsobených azbestem představují největší a nejdéle trvající hromadný občanskoprávní delikt (tort) v historii Spojených států amerických.

Na konci 19. století a na počátku 20. století byl azbest posuzován jako ideální materiál pro stavebnictví. Měl skvělé ohnivzdorné vlastnosti, vysokou elektrickou odolnost, nebyl drahý a byl jednoduše použitelný. Jeho masivní použití ve stavebnictví se v té době projevilo zejména ve Spojených amerických, které prožívaly stavební boom.

Problém s azbestem však nastává, když se jeho vlákna dostanou do vzduchu a jsou vdechnuta. Vzhledem k jejich velikosti je plicí nemožno vydechnout ven. Vlákna jsou rovněž ostrá a proniknou do tkání. S tím je spojeno poškození zdraví v různých závažných formách. Na počátku se vyskytuje vážná forma plicního onemocnění zvaná *asbestosis*, kdy se vlákna zjizvené plicní tkáně plní kyselinou, kterou tělo vylučuje ve snaze vláken se zbavit. Zjizvení může být natolik vážné, že plicí přestanou pracovat pacientům úplně. Doba postupu vývoje nemoci bývá 10 až 20 let. Následné horší stadium, tzv. *mesothelioma*, je zvláště závažná forma rakoviny plic nebo hrudníku. Od běžné rakoviny (způsobené například kouřením) se liší tím, že ji způsobují pouze azbestová vlákna. Nemoc se vyvíjí 20 - 50 let, přičemž diagnóza je děsivá, pacienti zpravidla umírají do 12 měsíců od zjištění nemoci. Případně se u pacientů zasažených azbestem během 15 - 30 let vyvíjí běžná forma rakoviny plic.

Nemoc byla objevena a medicínsky prokázána na konci dvacátých let minulého století. V roce 1929 byla podána první žaloba na náhradu škody na zdraví způsobené azbestem. Další žaloby rychle následovaly. Nicméně v těchto případech docházelo k případům náhrady škody na zdraví dělníkům řešeným individuálně, bez většího zájmu veřejnosti. Řada podniků v důsledku vyplácení náhrady škody musela uzavřít provozy, pobočky, ukončit výrobu či prodávat majetek.

V roce 1973 však v kauze **Borel v. Fibreboard Paper Product Corp.**¹ vydal soudce odvolacího soudu John Minor Wisdom zásadní rozhodnutí, které umožnilo v širokém měřítku poškozeným dělníkům získat náhradu škody z titulu objektivní odpovědnosti. V soudním řízení nebyly pochybnosti o příčinné souvislosti mezi nemocí a výrobou azbestu, to již bylo medicínsky prokázáno, ale žalovaná společnost argumentovala na svoji obranu, že v době uvádění azbestových výrobků na trh ještě nebylo známo jejich škodlivé působení na lidský organismus, a tedy ani nemohla svoje dělníky chránit či varovat. Přes tento argument soud právo na náhradu škody na zdraví dělníkům přiznal. V literatuře a mezi podnikateli se však vyskytla kritika tohoto soudního rozhodnutí jako příliš přísného a nedůvodně poškozujícího zájmy výrobce.

Tímto velmi důležitým soudním rozhodnutím tak byla poprvé stanovena povinnost výrobce varovat před nebezpečím vyplývajícím z azbestu. Tento případ se stal základem všech budoucích azbestových sporů. Právní názor vyslovený soudem zásadně rozšířil přísnou objektivní odpovědnost výrobců za způsobení nemocí souvisejících se škodlivými vlastnostmi azbestu použitého v izolačních materiálech.

¹Borel v. Fibreboard Paper Product Corp., 493 F 2d 1076, 1973

Následně zaplavila americké soudy vlna žalob na náhradu škody na zdraví. Během méně než deseti let jich bylo podáno na území Spojených států amerických přes 16 tisíc, čímž se skupina azbestových sporů stala nejvíce žalovanou oblastí na základě odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem (product liability) vůbec.

V červnu roku 1982 bylo kotláři v důchodu, Jamesi Cavettovi, přiznáno rekordní odškodnění ve výši 2,3 mil. \$ jako náhrada škody samotné a 1,5 mil.\$ jako náhrada škody plnicí represivní funkci (punitive damages).

V srpnu 1982 **Manville Corporation**, dříve Johns-Manville Corporation, podala žádost o reorganizaci a ochranu podle konkurzního zákoníku Spojených států. V tehdejší době se jednalo o největší společnost, která kdy podala návrh na prohlášení konkurzu, a jednalo se rovněž o jednu z nejbohatších společností. Společnost Manville v té době zaujímal 181. místo v žebříčku bohatství Fortune 500, byla však žalovanou stranou v 16 500 soudních sporech týkajících se dopadů azbestu na zdraví. Ron Motley, advokát z Jižní Karolíny, popsal tuto společnost jako „největšího firemního masového vraha v historii“. Ze soudních dokumentů vyplývá, že korporace měla dlouhou historii v utajování důkazů o škodlivých dopadech azbestu před svými dělníky a veřejností. Jedním z mnoha příkladů je zpráva lékařského ředitele společnosti Manville podnikovému vedení: „Fibróza tohoto onemocnění je nezvratná a trvalá, takže nakonec bude každému z těchto mužů vyplaceno odškodné. Ale pokud není muž invalidní, je zastáván názor, že by neměl být o svém stavu informován, aby mohl v klidu žít a pracovat a aby společnost mohla mít prospěch z jeho dlouholetých zkušeností.“

Vlna žalob kulminovala zejména v osmdesátých a devadesátých letech. Např. ve východní Pensylvánii byl podán masivní komplex žalob přesahující obvody celé řady soudů, který byl projednáván přes dvacet let. Po roce 1980 počet kauz týkajících se azbestu výrazně vzrostl na procesní listině Nejvyššího soudu Spojených států. V roce 1997 a 1999 se před tento soud dostaly případy žádostí o schválení smíru (narovnání) dvou velkých skupinových žalob, zaměřených na omezení odpovědnosti. Obě žádosti byly nakonec soudem zamítnuty, poněvadž by vylučovala budoucí žadatele nebo ty, kteří nemocemi způsobenými azbestem onemocněli později. Tato rozhodnutí řešila latentní období závažných onemocnění způsobených azbestem trvajících 20-50 let, čímž byla ukončena řada případů poškození zdraví při první fázi, zjizvení plic, avšak stále probíhají v individuálních případech složité spory týkající se horších stádií onemocnění, tedy asbestosis nebo rakovinou.

Od doby podání návrhu na prohlášení konkurzu ze strany společnosti Johns-Manville v roce 1984 mnoho výrobců azbestu ve Spojených státech a ve Spojeném království uniklo soudním sporům tím, že podali návrh na prohlášení konkurzu. Například tak učinila od počátku 90. let 20. století více než polovina z 25 největších výrobců azbestu ve Spojených státech, včetně společností Amatex, Carey-Canada, Celotex, Eagle-Pitcher Industries, Forty-Eight Insulations, Manville Corporation, National Gypsum, Standard Insulation, Unarco a UNR Industries. Podání žádosti o prohlášení konkurzu chrání společnost před jejími věřiteli. Jakmile se tyto firmy ocitnou v konkurzu, obvykle se od nich požaduje, aby financovaly zvláštní „konkurzní fondy“, ze kterých jsou poškozeným stranám hrazeny však pouze centy z dolaru, tzn. jen malé částky vzhledem k tomu, co by jim mělo být uhrazeno. Tyto fondy však umožňují větším počtům žadatelů, aby obdrželi alespoň určitý druh

odškodnění, i když značně snížené ve srovnání s potenciálním odškodněním v rámci systému občanskoprávních deliktů.

Jedním z největších verdiktů týkajících se azbestu ve Spojených státech byla **Kauza Bell v. Dresser Industries Inc.**¹ V roce 2001 skupina alabamských žalobců tvrdila, že jejich bývalý zaměstnavatel dovolil, aby byli vystaveni rizikovým hladinám azbestu. Těchto pět mužů, pomocných dělníků nebo montérů, uvedlo, že onemocněli *asbestosis*, když byli vystaveni azbestu ve sprejových produktech míchaných společností U.S. Pipe, jejich alabamským zaměstnavatelem. Rovněž tvrdili, že společnost Dresser Industries, výrobce azbestu, který prodával azbestové vedlejší produkty, dlouhá léta věděl, že azbest je karcinogen, na riziko však neupozornil. Zařízení, která používali ve společnosti U.S. Pipe, byla od společnosti Dresser Industries a žalobci tvrdili, že se jednalo o vadné výrobky s nedostatečným varováním. Žalovaná, společnost Dresser Industries se bránila tím, že tito muži nikdy nebyli vystaveni jejich výrobkům a že dané výrobky nikdy nebyly společnosti U.S. Pipe prodány. Toto vystavení azbestu však mělo fatální následky: u všech pěti mužů byla diagnostikována *asbestosis*. Dva z nich měli rovněž rakovinu plic a další dva měli rakovinu tlustého střeva. Tito dva muži s rakovinou tlustého střeva na následky svého onemocnění zemřeli a jejich vdovy uplatnily nároky na kompenzaci za ztrátu manželského společenství a domácích služeb. Porota počtem hlasů 11-1 přiznala žalobcům náhradu škody 130 mil.\$ poté, co shledala nedbalost, vadné výrobky a nedostatečná varování ve vztahu ke každému z žalovaných. Každý z přeživších zaměstnanců obdržel 4 mil. \$ jako odškodnění za minulost a 2 mil. \$ jako odškodnění pro budoucnost. Každé z pozůstalostí po zemřelých byla přiznána částka 4 mil. \$ a každé z uvedených dvou vdov byla přiznána částka 2 mil. \$.

1 Bell v. Dresser Industries Inc., A-920, 961-SC17

Od roku 2002 soudní spory ve Spojených státech týkající se azbestu zahrnovaly následující subjekty jako žalované strany: (1) výrobce strojních zařízení, která k řádnému fungování potřebují součásti obsahující azbest; (2) majitele prostor, kde byly instalovány výrobky obsahující azbest (což zahrnuje prakticky každého, kdo před rokem 1980 vlastnil budovu); (3) banky, které financovaly stavby lodí nebo budov, kde byl instalován azbest (z titulu toho, že žádný rozumný věřitel počínající si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, by neposkytl finanční prostředky na stavbu věci, aniž by si prostudoval s tím spojená rizika); (4) maloobchodníky s výrobky obsahujícími azbest (včetně železářství, obchodů pro domácí kutily a obchodů prodávajících automobilové součásti); (5) společnosti, které se měly spiknout s výrobcem azbestu za účelem záměrného zatajení rizik azbestu (např. MetLife, dobře známá pojišťovací společnost, která spolupracovala s firmou Johns-Manville); (6) výrobce nářadí, které bylo používáno k řezání nebo tvarování součástí obsahujících azbest; a (7) výrobce ochranných respiračních pomůcek.

Žalovaní v první kategorii popírali odpovědnost z toho důvodu, že téměř všichni z nich buď vůbec nezasílali součásti obsahující azbest společně se svými výrobky (tj. azbest byl instalován pouze koncovými uživateli) nebo neprodávali náhradní díly pro své vlastní výrobky (v případech, kdy měl být žalobce vystaven azbestu dlouho poté, co byly vyměněny jakékoli originální výrobcem vyrobené součásti obsahující azbest), a z kterékoli z těchto důvodů nemohou být odpovědní za toxické součásti třetí strany, které nevyrobili, nedistribuovali ani neprodali. V roce 2008 Nejvyšší soud ve Washingtonu, první nejvyšší státní soud, ke kterému se tato věc dostala, rozhodl ve prospěch žalovaných. Dne 12. 1. 2012 Nejvyšší soud v Kalifornii rovněž rozhodl ve prospěch žalované

společnosti v kauze **O'Neil v. Crane Co.**¹ tak, že společnost Crane není odpovědná za zařízení obsahující azbest, které nevyrobila, nedodala, nenavrhlala nebo neupravila. V daném případě šlo o následující. V polovině 60. let minulého století poručík Patrick O'Neil sloužil na lodi USS Oriskany, letadlové lodi ze čtyřicátých let dvacátého století. Poručík byl odpovědný za opravy a údržbu zařízení v kotelně a strojovně. Během této doby byl poručík O'Neil vystaven škodlivému působení azbestu použitému v některém ze strojních zařízení. Poté, co poručík zemřel v roce 2005 na *mesothelioma*, pozůstalá vdova zažalovala na náhradu škody na zdraví společnost Crane Co., která dodala námořnictvu ventily, a společnost Warren Pumps, která vyrobila a dodala čerpadla.

Přestože Crane Co. nevyrobila ani nedodala žádné zařízení z materiálů obsahujících azbest na USS Oriskany, státní odvolací soud však konstatoval, že bylo předvídatelné, že ventily dodané Crane Co. budou použity se zařízením obsahujícím azbestové materiály, a tedy Crane Co. měla povinnost upozornit plukovníka O'Neil na hrozící nebezpečí.

Dne 12.1.2012 jednomyslným rozhodnutím proneseným soudcem Corriganem Nejvyšší soud státu Kalifornie konstatoval:

„Uznáním nároku žalobce by došlo k bezprecedentnímu rozšíření striktní odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem. Odmítáme tak učinit. Právo státu Kalifornie dlouho stanovovalo, že výrobci, distributoři a prodejci mají povinnost zajistit bezpečnost jejich produktů a jsou přísně objektivně odpovědní za onemocnění nebo zranění způsobená vadami jejich výrobků. Přesto jsme nikdy nerozšířili tuto odpovědnost tak, aby zahrnovala i odpovědnost za porušení

¹O'Neil v. Crane Co., S177401

prevenční povinnosti za jiné vadné výrobky, přesto že se u nich dalo předvídat, že budou použity ve spojení s výrobky žalovaného. Ani jsme nestanovili, že by výrobce musel upozorňovat na potenciální rizika spočívající v náhradních dílech, dodaných jinými, pokud nebezpečná vlastnost těchto dílů nebyla integrální součástí návrhu původního výrobku. Široké postavení žalobce nemusí nutně rozšiřovat účel objektivní odpovědnosti. Ani neslouží veřejnému pořádku požadovat po výrobcích, aby upozorňovali na nebezpečné vlastnosti výrobků, které nenavrhl, nevyrobili ani neprodali.“

Význam rozhodnutí zvyšuje rovněž to, že v období od roku 1940 do roku 2005 byly Kalifornie a Washington dvěma nejvlivnějšími nejvyššími státními soudy ve Spojených státech.

Další oblastí sporu zůstává tzv. obhajoba *chrysotilového azbestu*. Výrobci některých výrobků obsahujících pouze chrysotilová vlákna tvrdí, že tento výrobek není tak škodlivý jako výrobky obsahující *amfibol*. Jelikož 95% výrobků používaných ve Spojených státech bylo historicky většinou chrysotilových, je toto tvrzení obecně zpochybňováno ze strany zdravotníků a lékařských profesionálů.

Masové soudní spory a závažné důsledky pro zdraví občanů nemohly zůstat bez důsledků pro národní právní předpisy. V roce 1988 Úřad Spojených států pro ochranu životního prostředí (United State Environmental Protection Agency (USEPA)) vydal předpisy vyžadující, aby určité společnosti ve Spojených státech podávaly hlášení o azbestu použitém v jejich výrobcích. Úřad pro ochranu životního prostředí (Environmental Protection Agency Spojených států (EPA)) sice nevydal žádný obecný zákaz používání azbestu, nicméně azbest byl jedním z prvních nebezpečných znečišťovatelů ovzduší upravených v §

112 zákona o čistém ovzduší (Clean Air Act) z roku 1970 a mnoho použití bylo zakázáno zákonem na kontrolu toxických látek (Toxic Substances Control Act (TSCA)).

Výbor pro zdraví, vzdělání, práci a penze, který je podvýborem senátu Spojených států, dne 31. 7. 2001 vyslechl svědectví týkající se dopadů azbestu na zdraví. Členové veřejnosti, lékaři a vědci vyzvali Spojené státy k tomu, aby se připojily k ostatním zemím a zakázaly tento produkt.

V roce 2010 stát Washington schválil zákaz týkající se nebezpečných materiálů v automobilových brzdách s tím, že počínaje rokem 2014 se azbest přestane v brzdách vozidel používat.

Ze strany Kongresu Spojených států bylo zvažováno několik legislativních opatření, ale pokaždé byla z různých důvodů zamítnuta. V roce 2005 Kongres projednával, ale nepřijal zákon s názvem „Spravedlnost v rámci zákona na řešení škody způsobené azbestem z roku 2005“. Tento zákon by býval zřídil svěřenecký fond ve výši 140 miliard dolarů namísto soudních sporů, ale protože by aktivně odebíral prostředky uchovávané v rezervě konkurzními fondy, výrobci a pojišťovnami, neměl širokou podporu ani ze strany obětí ani ze strany firem. Dne 26. 4. 2005 Dr. Philip J. Landrigan, profesor a předseda oddělení komunitní a preventivní medicíny v lékařském středisku Mount Sinai ve městě New York, vypovídal před výborem Senátu Spojených států pro justici proti tomuto předkládanému zákonu. Vypovídal, že mnohá z ustanovení tohoto návrhu zákona nejsou medicínsky podložena a že by nespravedlivě vyloučila velký počet lidí, kteří onemocněli nebo zemřeli na následky azbestu: „Přístup k diagnóze onemocnění způsobeného azbestem, který je uveden v tomto návrhu zákona, neodpovídá diagnostickým kritériím stanoveným

Americkou plicní společností. Pokud má tento návrh zákona splnit svůj slib ohledně spravedlnosti, pak tato kritéria budou muset být revidována." Proti návrhu zákona se rovněž postavila Americká asociace pro veřejné zdraví a Unie azbestových dělníků.

Dne 14. 6. 2006 senátní výbor pro justici schválil novelu zákona, která by umožnila přiznání částky 1,1 mil.\$ obětem *mesothelioma* do 30. dnů od schválení jejich nároku. Tato verze by také rozšířila okruh oprávněných žadatelů na osoby, které byly vystaveny azbestu v období útoků z 11. září 2001 na Světové obchodní centrum a stavebním sutinám v období hurikánů Katrina a Rita. Nakonec to, že se návrh zákona spoléhal na financování ze strany velkých i malých soukromých subjektů, jakož i debata o ustanovení o ukončení platnosti zákona (*sunset provision*) a dopad na rozpočtový proces Spojených států způsobily, že návrh zákona neopustil výbor.

Ohledně vnímání nároků a sankcí vyplývajících ze sporů na náhradu škody způsobené azbestem a s tím spojených dopadů na zdraví panují v mezinárodním pohledu značné kontroverze. Množství rozličných názorů vyjádřených v právních a politických kruzích lze ilustrovat ve dvou následujících názorech. První od profesora Lestera Brickmana¹, amerického právního teoretika publikujícího v *Pepperdine Law Review*:

„Revize odborné literatury naznačuje podstatný stupeň lhostejnosti k případům selhávání justičních systémů. Množství publikovaných článků o azbestových sporech se zaměřuje pouze na transakční náklady a způsoby jakými dochází k přesunům peněz mezi žalobci a žalovanými a jak jejich právníci mohou co nejdříve získat výhodu, případně být poraženi. Selhání v první řadě poznat, samostatně analyzovat, meritum falešných a

1 *Pepperdine Law Review*, Vol. 31, No. 33, 2004

nedůvodných žalob představuje vzdálení právního výkladu a skutečné procesní praxe tak široké, jako je rozdíl mezi uplatněním náhrady škody na zdraví a skutečným projevem nemoci.“

A druhý od Michaela Willse, člena britského parlamentu, v jeho projevu v *House of Commons* dne 13.července 2006:

“Řada poškozených, které jsem viděl na operačních sálech, pracovala na různých pracovištích. Mohli tedy být vystaveni působení azbestu v jakémkoli z nich. Zdravotní věda však není schopna identifikovat, kde přesně. Výsledkem je dlouhá a složitá právní diskuze, jak rozdělit odpovědnost. Právníci a soudci zápasili, spravedlivě a udatně, se složitým a komplexním právním výkladem, tím však vznikla beznaděj pro rodiny, které my v parlamentu zastupujeme. Řada rodin našich voličů totiž byla zdcena výsledky soudních sporů, kdy ve snaze získat odškodnění za závažnou nemoc, jim tato náhrada byla ještě zkrácena, a to nikoli jejich vinou. To je kruté a nepřijatelné.“

Rovněž jednou ze zásadních otázek týkajících se azbestu v civilním řízení je latence onemocnění způsobených azbestem. Právní řády většiny států upravují promlčecí dobu, a tedy lhůtu pro uplatnění nároku na náhradu škody před soudem, různě. Např. v Malajsii je lhůta pro podání žaloby ve věci občanskoprávního deliktu objektivní šest let od doby, kdy k deliktu došlo. Z důvodu několika žalob týkajících se azbestu, státy jako např. Austrálie, novelizovaly své právní předpisy v částech týkající se promlčecích ve prospěch subjektivních lhůt, tedy aby počaly běžet od doby zjištění poškození zdraví, spíše než od doby, kdy k němu došlo.

Závěrem nezbyvá než konstatovat, že problematika náhrady škody na zdraví způsobené v důsledku působení azbestu je bohužel stále aktuální. Dle Akčního fondu pracovní skupiny pro životní prostředí (Environmental Working Group Action Fund) umírá ročně ve Spojených státech na nemoci způsobené azbestem 10 000 lidí, včetně jednoho z každých 125 amerických mužů, kteří umírají po dosažení věku 50 let. Podle vydání Amerického časopisu respirační medicíny a medicíny kritické péče (American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine) ze září 2004 azbest stále představuje riziko pro 1,3 milionu dělníků ve Spojených státech ve stavebním průmyslu a pro dělníky zabývající se údržbou budov a zařízení.

Právě zkušenosti se soudními „azbestovými“ spory však naznačují tendenci ve vývoji odpovědnosti za výrobek k absolutní odpovědnosti, z níž se výrobce nemůže vyvinit¹.

Známý je rovněž případ **Liebeck v McDonald's Restaurants**², též zvaný případ šálku kávy z McDonald's nebo případ žaloby horké kávy, je založen na žalobě z roku 1994, která byla podána na základě nároku na náhradu škody způsobené vadou výrobku a která se stala vrcholným případem v rámci debaty o reformě privátního deliktního práva (tort) ve Spojených státech. Na základě této žaloby porota soudu prvního stupně rozhodla o uložení povinnosti McDonald's zaplatit 160.000 \$ jako náhradu léčebných výloh a bolestného, vedle 2,7 mil \$ sankční náhrady škody, paní Stelle Liebeck, která utrpěla popáleniny 3 stupně v pánevní oblasti poté, co se poškozená polila horkou kávou zakoupenou ve fast foodové restauraci McDonald's. V odvolacím řízení soudce hodlal prvostupňový rozsudek zmírnit, nicméně strany se před rozhodnutím dohodly

¹ viz J. Mrázek: Odpovědnost za výrobek - 2. část, Právní rádce č. 6/1994, str. 11

² Liebeck v McDonald's Restaurants, P.T.S., Inc., No. D-202 CV-93-02419, 1995 WL 360309

na narovnání, částka nebyla zveřejněna. Zatímco spor byl nazván některými novináři jako klasický příklad bezdůvodných žalob¹, ABC News nazvaly případ „vývěsním štítem přehnaných žalob“, oproti tomu se objevily názory opačné, např. novinář Myron Levin z LA Times uvedl, že se jednalo o smysluplnou a významnou žalobu.

Advokáti paní Liebeck argumentovali, že káva z McDonald's byla „vadná“ neboť byla mnohem teplejší a tedy potenciálně nebezpečnější z hlediska způsobení zranění oproti ostatním kávám podávaným v jiných zařízeních. McDonald's odmítl řadu předchozích návrhů na narovnání, které byly nižší než konečná částka. Podporovatelé reformy deliktního soukromého práva prohlašují, že obecné vnímání případu bylo odpovídající, většina soudců by podobný případ ani nezačala projednávat a nepřipustila by jej před soud, rovněž i postoj McDonald's, kdy odmítl nabídnout více než 800 \$ jako narovnání za 10.500 \$ předložených účtů léčebných výloh, vypovídá o bezdůvodnosti nároku, neboť paní Liebeck si zranění způsobila, když se kávou polila sama, aniž by došlo k jakémukoli nesprávnému chování společnosti McDonald's.² Rovněž je zajímavé poznamenat, jak později vyllynulo v soudním procesu, že jen v letech 1982 až 1992 čelil McDonald's celkem 700 žalob na náhradu škody na zdraví způsobené horkou kávou, včetně popálenin třetího stupně. Z této skutečnosti je nutné vyvodit, že společnost McDonald's si byla vědoma nebezpečí spojeného s prodáváním horké kávy.

Skutkový děj byl následující. Dne 27.2.1992 si paní Stella Liebeck, 79 letá žena z Albuquerque, z Nového Mexika, objednala v místní restauraci McDonald's z okéna drive-through

¹Mark B. Greenlee, "Kramer v. Java World: Images, Issues, and Idols in the Debate Over Tort Reform", 26 Cap. U.L. Rev. 701

²Anthony J. Sebok, Dispatches from the Tort Wars: A Review Essay, 85 Tex. L. Rev. 1465, 1509-10.

pro osoby jedoucí autem šálek kávy. Paní Liebeck seděla na místě spolujezdce, zatímco řídil její vnuk, který zajel automobilem k okraji vozovky a zastavil, aby si paní Liebeck mohla přidat mléko a cukr do kávy. Paní Liebeck si dala kávu mezi kolena a zatáhla vzdálenější stranu šálku směrem k sobě, aby ji odstranila, přičemž si kávu vylila na klín. Paní Liebeck měla bavlněné kalhoty, které absorbovaly kávu a zadržely ji na její kůži pálic její stehna, hýždě a třísla. Poté byla paní Liebeck odvezena do nemocnice, kde bylo zjištěno, že utrpěla popáleniny třetího stupně na šesti procentech její kůže a menší popáleniny na 16 procentech. V nemocnici zůstala osm dní, přičemž postoupila transplantaci kůže. Během této doby ztratila 9 kg (téměř 20 procent její váhy) na výsledných 38 kg. Následovaly dva roky rekonvalescence.

Paní Liebeck požadovala náhradu škody ve výši 20.000 \$ na náhradu jejích skutečných a očekávaných nákladů a škody. Dosavadní léčebné výlohy činily 10.500 \$, očekávané 2.500 \$. Ušlý výtěžek 5.000 \$. Společnost McDonald's nabídla pouze 800 \$. Poté co McDonald's odmítla zvýšit odškodnění, advokáti paní Liebeck podali žalobu u Obvodního soudu v Novém Mexiku a žalovali McDonald's na náhradu škody způsobené hrubou nedbalostí spočívající v prodeji kávy, která byla „nepřiměřeně nebezpečná a vadně připravená“. V předsoudním smírčím řízení McDonald's odmítl nabídku na narovnání 90.000 \$. Následně McDonald's odmítl i finální nabídku mediátora znící na 225.000 \$. Soud se konal 8. - 17.8.1994. Během řízení advokáti paní Liebeck zjistili, že McDonald's požaduje v rámci franšizy, aby káva byla podávána při teplotě 82-88°C. Při této teplotě způsobí káva popáleniny do dvou až sedmi sekund. Advokáti žalobkyně dále argumentovali, že káva nesmí být nikdy servírována teplejší než 60°C a dále že ostatní restaurace servírují kávu při teplotách mnohem nižších než McDonald's.

Advokáti paní Liebeck následně prokázali u soudu, že teplota kávy vyšší než 82°C může způsobit zpravidla popáleniny třetího stupně (kdy je potřeba transplantace kůže) v době mezi 12 a 15 sekundami. Snížení teploty na 71°C zvýší dobu pro způsobení takové popáleniny na 20 sekund (britský soud následně v jiném případě odmítl tento důkaz jako vědecky nepodložený, když bylo prokázáno, že tekutina o teplotě 65°C může způsobit hluboké zranění tkáně do dvou sekund). Advokáti žalobkyně dále argumentovali, že tyto vteřiny navíc mohly poskytnout odpovídající čas, aby se paní Liebeck zbavila kávy z polité kůže a zabránila tak řadě popálenin. McDonald's se bránila tím, že důvodem pro podávání tak horké kávy v jejích drive-through okýnkách je složení zákazníků, což jsou řidiči, kteří zpravidla kávu hned nepijí, ale nechávají si ji za jízdy v autě, čímž počáteční teplota postupně klesá s ujetou vzdáleností, ale díky vysokému stupni na začátku káva vydrží dlouho horká. Přesto však vlastní průzkum společnosti ukázal, že většina zákazníků pije kávu ihned po zakoupení během řízení. Další dokumenty získané od společnosti McDonald's následně prokázaly, že jen v letech 1982 až 1992 společnost čelila 700 žalobám na náhradu škody na zdraví způsobených horkou kávou a rovněž že společnost poskytla celkem 500.000 \$ na narovnání. Manažer kvality společnosti McDonald's Christopher Appleton dosvědčil, že tento počet zranění nebyl dostatečný proto, aby společnost změnila své postupy. Argumentoval, že pokrmy teplejší než 54°C představují nebezpečí popálení a restaurace jsou povinny na to upozornit. Žalobkyně na základě toho dovodila, že káva společnosti McDonald's tak může potenciálně spálit ústa a krk pokud je konzumována ihned po podání. Dvanáctičlenná porota poté dne 18.8.1994 dospěla k rozhodnutí na základě uplatnění principů spoluzavinění z nedbalosti, že McDonald's je odpovědná za škodu v poměru 80 procent. Přestože bylo na šálku varování ohledně teploty nápoje, porota dospěla k závěru, že nebylo

dostatečně zřetelné a nedostačující. Paní Liebeck byla přiznány náhrada škody ve výši 200.000 \$ (po snížení spoluzavinění 160.000 \$) a současně částka 2,7 mil. \$ jako sankční náhrada škody (punitive damages). Soudci k této částce dospěli zjevně na základě návrhu advokáta žalobkyně, aby byla sankce vyplývala z jedno- či dvou denních tržeb společnosti za kávu, které denně činí 1,35 mil. \$. Soudce následně snížil sankční náhradu škody na jednu třetinu, tj. 480.000 \$, celkem tedy přiznal paní Liebeck 640.000 \$. Obě strany se proti rozsudku odvolaly a v odvolacím řízení se dohodly na narovnání na nezveřejněnou částce odškodnění, která byla nižší než 600.000 \$.

Zposlední doby vývoje *product liability law* ve Spojených státech považují za vhodné zmínit ještě zajímavý případ **Glover vs. Ferrero**, známé též jako „případ Nutella“.¹ Jedná se o řízení o skupinové spotřebitelské žalobě (class action), kterou podaly dne 27.2.2011 čtyři žalobkyně proti společnosti Ferrero USA Inc. na základě porušení smlouvy a výslovné a implikované záruky. Jedna z žalobkyň, paní Gloverová tvrdila, že prohlášení společnosti Ferrero ohledně produktu Nutella, konkrétně, že tato čokoládová pomazánka je zdravá, vyvážená a nutričně bohatá výživa, jsou nepravdivá a zavádějící. Tato prohlášení žalovaná společnost činí v televizi, místech prodeje a na obalech produktu veřejně, vůči spotřebitelům počínaje 1.1.2008 doposud. Paní Gloverová, stejně jako další tři žalobkyně, byla matka šokovaná ze zjištění, že Nutella, kterou mazaly svým dětem na chleba, obsahuje dvakrát tolik cukru jako podobné množství sirupu.

Žalobkyně u soudu tvrdily, že Nutella obsahuje velmi malé množství proteinu, primárně obsahuje cukr a upravený palmový olej, a žalovaná společnost tak svými prohlášeními o

1 Nutella marketing and sales practice litigation, 3:11-cv-01086-FLW-DEA

„výživnosti“ produktu klame spotřebitelskou veřejnost. Poukázaly rovněž na to, že v roce 2008 britský dozor nad reklamou upozornil na výrobce Nutella, kteří používali podobné zavádějící reklamní slogany ve Velké Británii.

Žalobkyně paní Marnie Gloverová dále v žalobě uvedla, že Nutella obsahuje 55 procent zpracovaného cukru, jehož konzumace může způsobit dva různé typy cukrovky a další vážné zdravotní onemocnění. Ve skutečnosti podávané množství, dvě lžičky, obsahuje 200 kalorií, 11 gramů tuku, z čehož 3.5 jsou nasycené tuky (18 procent denní doporučené dávky), a 21 gramů cukru. Paní Gloverová dále uvedla, že si nebyla vědoma klamavosti reklam na Nutellu do ledna 2011.

Další z žalobkyň, paní Athena Hohenbergová, matka čtyřletého dítěte ze San Diega, tvrdila, že se o měsíc dříve dozvěděla od přátel, co je v Nutelle. Byla šokovaná, když se dozvěděla, že Nutella není ve skutečnosti „zdravá, výživná“ potravina, ale je ve skutečnosti „cukrátko z cukrárny“, neboť obsahuje 70 procent nasycených tuků zpracovaného cukru dle poměru váhy. Dále poukazovala na to, že obě tyto ingredience představují významnou součást a jeden z důvodů amerického problému s dětskou obezitou.

Významnou postavou soudního sporu se stala paní Connie Eversová, dle soudního spisu „údajná“ znalkyně dětské výživy a registrovaný dietolog. Paní Eversová byla konzultantkou pro Nutellu a autorkou prohlášení o nutričních hodnotách. Rovněž proslula prohlášením na své webové stránce, že potírání chleba Nutellou je nejlepší cestou jak děti naučit pít mléko a jíst celozrnný chleba, konkrétně prohlásila, že výjimečná chuť Nutelly dětem ze snídaně činí zábavu, zatímco matkám pomáhá děti správně živit celozrnným pečivem. Další ze soudních dokumentů prokázal, že v dubnu 2011, tedy dva měsíce poté co

byly podány první žaloby, paní Eversová uskutečnila prezentaci v Orange County, kde prohlásila před matkami, ať dávají svým dětem Nutellu k snídani.

Součástí žaloby byly důkazy o klamavé a zavádějící reklamě v televizi a tisku dle tvrzení žalobců. Např. žena v TV spotu prohlašuje: „Jako matka pevně věřím v Nutellu jako část výživné snídane.“ Současně se na obrazovce objeví slova „umělá barviva“ a „chemicky“, která jsou posléze výrazně přeškrtnuta. Tištěné reklamy s podobnými tématy se objevily v zaměřených časopisech, jako Rodiče, Rodiče – školní léta a Dámský den.

Paní Hohenbergová si stěžuje, že zcela věřila nápisům na sklenicích Nutelly, dle kterých je pomazánka „příklad chutné a vyrovnané snídane“. Dále v žalobě uvedla, že není výživovým expertem, nutričním poradcem ani vědcem v oboru potravin.

Paní Gloverová uvedla, že je laický spotřebitel, nemá odborné ani jiné zvláštní znalosti jako společnost Ferrero, jinak by prohlédla tuto klamavou reklamu. Za pomazánku Nutella paní Gloverová tak dle svého tvrzení zaplatila více než za ostatní podobné pomazánky, neboť byla ošálena touto klamavou reklamou. Rovněž nečte ani odborné publikace nebo jiné materiály popisující negativní vliv konzumace potravin obsahujících nasycené tuky a rafinovaný cukr.

Generální ředitel společnosti Ferrero byl vyslýchán právníky Kalifornských žalobkyň a společnost musela vytvořit více než 1.200 stránek interních dokumentů. Strany se dokonce dohodly na přísné důvěrnosti některých dokumentů, neboť obsahovaly údaje tvořící obchodní tajemství produktu Nutella.

Závěrem se strany sporu dohodly na mediačním řízení, aby odvrátily soudní rozhodnutí a výsledkem byla dne 10.1.2012

uzavřená dohoda o narovnání, na základě které výrobce oblíbené oříškové pomazánky Nutella souhlasil za podmínky ukončení skupinové žaloby, že poskytne 3 mil. \$ spotřebitelům, kteří se cítí oklamání jeho reklamou poukazující na tento produkt jako zdravou část snídani. Tato dohoda o narovnání byla posléze v červenci 2012 potvrzena soudem v Kalifornii a New Jersey.

Dotčení spotřebitelé mohou žádat odškodnění 4 \$ za každou zakoupenou nádobu až do celkových 20 \$. Odškodnění bude vyplaceno všem osobám ve Spojených státech, které si zakoupily Nutellu v Kalifornii mezi 1.8.2009 a 23.1.2012, nebo v jakémkoli jiném státě mezi 1.1.2008 a 3.2.2012. Podstatnější z právního hlediska je však, že společnost Ferrero USA, Inc. současně souhlasila, že upraví označení svých výrobků a podobu reklamních kampaní. Např. webové stránky Nutella již nebudou více obsahovat sdělení, že produkt obsahuje „kvalitní ingredience“ ani že Nutella na celozrnném chlebu s pomerančovým džusem a mlékem je „dobrou kombinací pro vyváženou snídani“.

Tento spor vzbudil značný zájem veřejnosti a byl opakovaně medializován a komentován v odborném a populárním tisku, zejména jako příklad špičkové práce právníků žalujících matek. Např. Mathew Herper v časopise Forbes v článku publikovaném dne 27.4.2012 pod názvem „Nutella případ dokazuje, jak hloupí lidé mohou mít chytré právníky“ uvedl: „Vypadá to hloupě, když vidíte reklamu, ve které kudrnatá matka maže Nutellu na toust jako součást zdravé snídani. Jako byste slyšely výrobce: „podívejte, toto prohlášení je tak nepravdivé, že musíte vědět, že lžu.“ Bohužel to však nestačí na dobrou obhajobu. Jedna věc je, že to zakládá velmi subjektivní rozlišení toho, co je nepravdivé. Na druhou stranu si mohou hloupí lidé najmout chytré právníky. Těm co si stěžují, že reklama má především prodávat jejich produkty, ano, ale už dávno platí,

že nemůžete použít upřímnou lež jako tvrzení „Nutella je součástí výživné snídaně“, to by bylo hrou s ohněm a spotřebiteli.“

V.2 Exurz II - Právní úprava ve Spolkové republice Německo

V německé právní nauce je institut odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku nazýván „*Produkthaftung*“ čili ručení za výrobek, kterým se rozumí právní úprava otázky, jak učinit výrobce zodpovědným za věcné či osobní škody způsobené jeho vadným výrobkem (*fehlerhafte Produkte*) spotřebiteli. Řešení nacházel německý právní řád před přijetím zvláštního zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku (*ProduktHaftungGesetz*) pouze v ustanoveních smluvního a deliktního práva BGB.

Určité smluvní nároky kupujícího vůči výrobci vyplývají ze zákonné odpovědnosti za vady (§ 280 n. a 443 n. BGB) a smluvní záruky, pokud je sjednána zvláštní smlouvou dle § 443 BGB. Na základě zákonné odpovědnosti za vady výrobce omezeně odpovídá za přesně určenou vadu (*Mangel*) či více vad, které se vyskytly po přechodu nebezpečí škody na věci na kupujícího (např. zákonná 10 letá záruka výrobců automobilů prodaných jako nových na zrezivění karoserie či záruka výrobců automobilů za motor do 50.000 najetých kilometrů, která je omezena na dva roky od převzetí nového vozidla kupujícím). Vedle této odpovědnosti výrobce je nutno rozlišovat odpovědnost prodejce/obchodníka za vady prodaného zboží vyplývající z příslušné smlouvy, která je v podstatě shodná s českou právní úpravou.

Obecná deliktní odpovědnost výrobce za škodu způsobenou vadou výrobku se opírá zejména o ustanovení § 823 BGB, které

je všeobecným vyjádřením povinnosti k náhradě škody způsobené zaviněným protiprávním jednáním. Pokud by výrobce jednal v rozporu s dobrými mravy s úmyslem způsobit spotřebiteli škodu, odpovídal by za způsobenou škodu spotřebiteli dle § 826 BGB.

Dle ustálené praxe německých soudů a právní nauky zaviněné protiprávní jednání dle § 823 BGB spočívá v úmyslném anebo nedbalostním porušení povinnosti zabezpečení bezpečnosti, dohledu a starostlivosti nad výrobkem v jednotlivých výrobních či obchodních stupních (Handelsstufen), která povinnému subjektu přísluší z pohledu veřejnosti jako subjektu odpovědnému za výrobu a uvedení výrobku do oběhu. Jde zde především o konkretizaci všeobecné prevenční povinnosti pro účely odpovědnosti za výrobek (Verkehrssicherungspflichten), neboť ten, kdo vytváří zdroje nebezpečí, tj. sám je vyvolává nebo je udržuje, musí přijmout podle okolností všechny nezbytné bezpečnostní opatření na ochranu jiných osob a cizího majetku. To představuje klasické pojetí „*Produkthaftung*“ před přijetím PHG, tj. před 1.1.1990.

Protiprávní jednání výrobce je německou právní praxí tradičně kvalifikováno dle typu vady, která se v příčinné souvislosti s takovým jednáním vyskytla, a to jako:

- **Konstrukční vada** (Konstruktionsfehler), která se vyskytuje při konstrukci výrobku a postihuje celou výrobní řadu. Výrobce za tuto vadu odpovídá, neboť je povinen konstruovat svoje výrobky v souladu s účelem jejich použití tak, aby byly bezpečné. Dle praxe Spolkového soudního dvora je však velmi obtížné rozlišovat, kdy dochází k použití výrobku spotřebitelem právě za jiným účelem, než za jakým byl zkonstruován, proto soudy vyžadují, aby pro založení odpovědnosti

výrobce došlo k použití výrobku spotřebitelem za naprosto odlišným účelem (vollig bestimmungsfremde Nutzung);

- **Výrobní vada** (Fabrikationsfehler), která vzniká v samotném výrobním procesu a týká se tedy jen jednotlivých výrobků (jde o vady materiálu, selhání lidského faktoru apod.). Výrobce za tuto vadu odpovídá, neboť odpovídá za bezpečnou výrobu, při které nesmí docházet k výrobním vadám;
- **Vadná instrukce** (Instruktionsfehler), tj. nedostatečné, neúplné návody na použití, které dostatečně nevarují před nebezpečnými vlastnostmi výrobku, a to i před potencionálními riziky. Výrobce za tuto vadu odpovídá, neboť je povinen odpovídajícím způsobem instruovat spotřebitele při uvedení výrobku na trh;
- **Vadný dozor nad výrobkem** (Produktbeobachtungsfehler). Výrobce je povinen pozorovat výrobek z hlediska možných vad i po uvedení výrobku na trh a v případě výskytu některé z vad (nebezpečné vlastnosti) výrobku je povinen spotřebitelskou veřejnost o vadě (nebezpečí) náležitě informovat (oběžníky, oznámení v celostátním deníku, apod.), přičemž výrobce zároveň musí zkoumat, zda není možná konstrukční změna výrobku, aby došlo k odstranění takové vady (nebezpečné vlastnosti). Jsou-li takovou vadou škody způsobeny, je výrobce povinen okamžitě zastavit sériovou výrobu výrobku a vadný výrobek stáhnout z trhu;
- **Vývojová vada** (Entwicklungsfehler) souvisí s otázkou technického vývoje a pokroku, neboť se uplatňuje princip, že výrobce nemůže nést odpovědnost za vady, které se dle

stupně všeobecných technických znalostí v době uvedení výrobku do oběhu nedaly předpokládat.

Mezi odpovědné subjekty patří nejenom výrobce finálního produktu (Hersteller), tj. osoba, která výrobky průmyslově či ručně zhotovuje, ale i výrobce součástí výrobku, případně suroviny. Dále sem patří i tzv. kvazivýrobce (Quasihersteller neboli *sei Hersteller*), tj. osoba, která někým jiným zhotovený výrobek pod vlastním jménem uvádí na trh a na spotřebitelskou veřejnost vytváří dojem, že výrobek sama vyrobila. Za výrobek může odpovídat i osoba, která výrobek nebo jeho části nevyrábí, ale pouze konstruuje. Na rozdíl od PHG však subjektivní deliktní odpovědnost dle BGB nepostihuje dovozce.

Dle obecných pravidel důkazních musí poškozený prokázat (i) porušení povinnosti výrobce (ii) kauzalitu zakládající odpovědnostní vztah (haftungsbegründende Kausalität), (iii) zavinění výrobce, (iv) celkovou protiprávnost (Rechtswidrigkeitszusammenhang), (v) škodu, (vi) kauzalitu mezi vznikem škody a protiprávním jednáním výrobce (haftungsausfüllende Kausalität).

Z výše uvedeného vyplývá, že prokázání všech uvedených skutečností muselo činit poškozeným spotřebitelům značné potíže. Proto německá soudní praxe výkladem dovodila v určitých směrech obrácení důkazního břemene ve prospěch poškozeného k tíži výrobce (Beweislastumkehr):

- Pro důkazní břemeno ohledně vady výrobku platí od dob rozhodnutí Spolkového soudního dvora ve věci „drůbežího moru“ (Hühnerpest-Fall)¹, že poškozený nemusí prokazovat, že se vada výrobku vyskytla v době, kdy byl výrobek pod organizační či jinou kontrolou výrobce, což bylo dalším

¹ BundesGerichtshof, BGHZ 51, 90

výkladem Spolkového soudního dvora rozšířeno v jiné věci, a to ve známém případě „limonádové láhve“ (Limonaden-Fall)¹. V případě „limonádové láhve“, poslali rodiče svého tříletého syna do sklepa pro láhev limonády. Když však chlapec vzal láhev z bedny do ruky, tak mu v ruce explodovala a skleněné úlomky jej zasáhly do oka. Při následné operaci chlapec přišel o oko a v následujících letech v důsledku zranění od střepů postupně zrak ztrácel až v sedmi letech oslepl úplně. V zastoupení nezletilého poškozeného podali rodiče žalobu proti výrobci limonády, kterou se domáhali náhrady škody na zdraví chlapce způsobené explozí láhve ve formě peněžitě renty a jednorázové částky odškodnění - bolestného (Schmerzgeld). Výrobce limonády nárok poškozeného odmítl s tím, že za škodu neodpovídá, neboť ji zavinili rodiče tím, že zanedbali dozor nad dítětem, které poslali samotné do sklepa a dále, že za škodu neodpovídá i z toho důvodu, že jako výrobce zanedbal svou povinnost zajišťování bezpečnosti výroby, neboť každou láhev s odbornou péčí kontroluje. Po patnácti letech soudních sporů ve věci rozhodl Spolkový soudní dvůr SRN konečným rozsudkem tak, že uznal výrobce limonády odpovědným za způsobenou škodu a uložil mu povinnost nahradit poškozenému bolestné ve výši půl milionu DM a doživotní rentu ve výši 500 DM měsíčně. Dle názoru Spolkového soudního dvora SRN, přestože je u láhví, které jsou naplněny tekutinami s obsahem CO₂ jako je např. limonáda, obecně známa jejich nebezpečnost a možnost exploze, je na výrobci, aby prokázal, že dodržel při výrobě takové kontrolní postupy, které dostatečně zaručují, že všechna nebezpečí známá dle nejnovějšího stavu vědy a techniky jsou vyloučena a že jím vyrobená láhev nebude vadná. Toto důkazní břemeno

¹ BundesGerichtshof, rozsudek ze dne 7.6.1988, NJW, str. 2611 n.

však výrobce limonádových lahví neunesl a byl soudem shledán povinným k náhradě škody.

- V rozhodnutí Spolkového soudního dvora v případě „jablečného moštu“ (Apfelschorl-Fall)¹ bylo sice ještě judikováno, že obrácení důkazního břemena ve prospěch poškozeného neplatí ohledně vadné instrukce (Instruktionsfehler), neboť na rozdíl od konstrukční vady (Konstruktionsfehler) a výrobní vady (Fabrikationsfehler), které se vyskytují v době, kdy výrobce má výrobek pod svou kontrolou a poškozený tak nemusí a zpravidla ani nemůže dodržování odpovídajících kontrolních postupů u výrobce prokázat, u vadné instrukce vyplývá porušení povinnosti výrobce z jím zveřejněných instrukcí, informací či návodu, které má poškozený plně k dispozici. Tato zásada však byla samotným Spolkovým soudním dvorem prolomena v případě „kojeneckých výživ MILUPA“ (Milupa-Entscheidung)². V tomto případě se na soud obrátili stovky poškozených dětí prostřednictvím svých rodičů s nárokem na náhradu škody na zdraví, která jim byla způsobena konzumací kojeneckých výživ výrobce MILUPA tím, že cukr obsažený ve výživách dětem způsoboval chronickou kazivost zubů, přičemž některé o zuby přišly úplně. Žalobci argumentovali vadnou instrukcí na obalu výživ, kde výrobce neuvedl informaci, že výživy cukr obsahují a že jejich konzumace tak může způsobit kazivost a vypadávání zubů. Výrobce MILUPA argumentoval, že na obalech byl uveden chemický vzorec cukru a že své zákonné povinnosti tak dostál. Spolkový soudní dvůr ve věci nakonec rozhodl tak, že výrobce MILUPA je za způsobenou škodu odpovědný, neboť údaj o obsahu cukru ve výživě byl sice na obalu uveden, avšak malým, snadno přehlédnutelným

¹ BundesGerichtshof, BGHZ 80, 186, 197, 198

² BundesGerichtshof, BGH ZIP 1992, 38

písmem, a navíc šlo o chemický vzorec, který běžný spotřebitel vzhledem ke své neznalosti chemie nemůže identifikovat jako vzorec cukru, a šlo tedy o informaci nedostatečným způsobem upozorňující na nebezpečnou vlastnost výrobku, přičemž je na výrobcu, aby prokázal, že jím poskytnuté instrukce jsou pro spotřebitele dostatečné.

- Významný z poslední doby je podobný případ jako se stal ve Spojených státech již zmiňovaný Glover vs. Ferrero. Rovněž v SRN byla totiž v roce 2011 podána proti společnosti Ferrero spotřebitelská žaloba, kdy svaz spotřebitelů tvrdil, že údaje na etiketě Nutella jsou způsobilé vyvolat omyl. Soudce Vrchního soudu ve Frankfurtu na základě této žaloby dokonce pohrozil společnosti Ferrero sankcí (Ordnungsgeld) ve výši 250.000 EUR, pokud nesplní povinnosti uložené v rozsudku. Skutkově se jednalo o identický případ jako ve Spojených státech. Soudce označil v rozsudku skutek jako „vedení v podstatný omyl“. Konkrétně na čokoládové pomazánce Nutelly nalepené etikety dle soudu obsahují zavádějící údaje ohledně vitamínu a bílkovin. Vrchní soud ve Frankfurtu jako soud odvolací uložil společnosti Ferrero etikety změnit. Soud tak vyhověl žalobě Německého spolku pro centrální ochranu spotřebitelů. Svaz tvrdil, že na etiketě uvedená procenta denních doporučených dávek různých základních látek byla zkreslena.

Údaje o denních doporučených dávkách pro tuky nebo sacharidy na základě jedné porce byly procentuálně počítány z 15 gramů, zatímco v jiné barvě vytisknuté údaje o vitamínech a minerálech byly počítány ze 100 gramů. Pro ilustraci snímek viz. následující strana.

NÄHRSTOFFE	pro 100 g	pro 15 g	GDA*/15g
Energiewert [kcal]	533	80	
[kJ]	2227	335	4 %
Eiweiß [g]	6,9	1,0	2 %
Kohlenhydrate [g]	56,6	8,5	3 %
davon Zucker [g]	55,4	8,3	9 %
Fett [g]	31,0	4,7	7 %
davon gesättigte			

NÄHRWERTE	pro 100 g	pro 15 g	GDA*/15g
Energiewert [kcal]	547	82	
[kJ]	2282	343	4 %
Eiweiß [g]	6,6	1,0	2 %
Kohlenhydrate [g]	56,8	8,5	3 %
davon Zucker [g]	55,9	8,4	9 %
Fett [g]	31,8	4,8	7 %
davon gesättigte Fettsäuren [g]	10,7	1,6	8 %
Balaststoffe [g]	3,5	0,5	2 %
Natrium [mg]	40,0	6,0	0 %
*GDA Richtwert für die Tageszufuhr eines Erwachsenen basiert auf einer Ernährung mit durchschnittlich 2.000 kcal. Der Bedarf an Nährstoffen kann nach Geschlecht, Alter, körperlicher Aktivität und anderen Faktoren höher oder niedriger sein.			
	pro 100 g	RDA**	
Vitamin E [mg]	7,8	65 %	
Kalium [mg]	450	22 %	
Calcium [mg]	128	16 %	
Eisen [mg]	2,5	17 %	
Magnesium [mg]	79	21 %	
**RDA Prozentsatz der empfohlenen Tagesmenge			

Aby spotřebitel dosáhl vytištěného množství vitamínů, tj. doporučené denní dávky mezi 30 a 78 (Vitamin E) procent, musel by sníst čtvrtinu sklenice sladké pomazánky.

Na základě takto uvedených údajů na etiketě mohl průměrný spotřebitel dojít k nesprávnému závěru, že Nutella obsahuje velmi málo tuku a sacharidů, a spoustu zdravých vitamínů. Ve skutečnosti je však obsah vitamínů v porci Nutelly mnohem menší než se myslí. Vrchní zemský soud uložil společnosti Ferrero uvést etikety do původní nezavádějící formy pod pokutou 250.000 EUR. Soud k věci dále v odůvodnění uvedl, že při typické nákupní situaci před nákupním regálem v supermarketu chybí zákazníkům čas

rozlišit mezi uváděnými údaji, proto by informace na etiketách neměly zavádět a měly by být jasné a srozumitelné. Jedná se o podstatný omyl, uvedl soud přímo v rozsudku, že se jedná o velmi zdravou potravinu, což v obecném spotřebitelském vnímání znamená pouze málo látek jako cukr a tuk a přitom hodně vitamínů a minerálních látek. "Výrobky, které deklarují nízký obsah cukrů a tuků a naopak vysoký podíl vitamínů, jsou pro spotřebitele velmi cenné a je o ně zájem," rozhodli soudci. Žalovaná společnost Ferrero se proti rozsudku Vrchního soudu ve Frankfurtu odvolala ke Spolkovému soudnímu dvoru a požaduje revizi rozhodnutí.

Obecná úprava subjektivní deliktivní odpovědnosti výrobce vůči spotřebiteli za škodu způsobenou vadou výrobku dle BGB je značně mezerovitá a nepředstavuje dostatečnou ochranu spotřebitele, což muselo být v řadě případů napravováno složitou soudní interpretací zákonných ustanovení ve prospěch spotřebitele. Právní konstrukce odpovědnosti výrobce založené na zaviněném porušení právní povinnosti se stále více ukazovala jako nevyhovující. Zájmy spotřebitele v souvislosti s čím dál rychlejším rozvojem tržního hospodářství v SRN stále naléhavěji vyžadovaly změnu právní úpravy a přechod na odpovědnost výrobce bez ohledu na zavinění (odpovědnost objektivní). Dalším impulsem pro změnu právní úpravy bylo přijetí směrnice EHS 85/374 týkající se odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, jejíž implementací měly členské státy upravit své vnitrostátní právní úpravy odpovědnostních vztahů výrobců za škodu způsobenou vadnými výrobky jednoznačně ve prospěch spotřebitelů, a to na základě přísné mimosmluvní objektivní odpovědnosti.

Zvláštní zákon o odpovědnosti výrobce za škodu způsobenou vadou výrobku, tzv. *ProduktHaftungsGesetz*, který Směrnicí

recipoval a zohlednil zároveň zkušenosti a poznatky německé justiční praxe nabyt účinnosti dne 1.1.1990.

ProduktHaftungsGesetz (PHG)¹ v § 1 zakotvuje povinnost výrobce nahradit škodu poškozenému, jestli v důsledku vady výrobku došlo k (i) usmrcení, k (ii) újmě na těle nebo na zdraví nebo k (iii) poškození věci (jiné než výrobku). Ze zákonné dikce vyplývá, že toto ustanovení konstruuje odpovědnost výrobce bez zřetele na zavinění jako tzv. objektivní odpovědnost. V centru ochranného působení odpovědnosti je přitom především tělesná integrita člověka a ochrana jeho majetku. V případě poškození věci zákon vyžaduje, aby došlo k poškození jiné věci než samotného vadného výrobku, aby tato věc byla určena na soukromé používání nebo spotřebu a aby ji tak poškozený hlavně využíval. Ustanovení tedy spojuje objektivní určení věci na soukromé užívání a spotřebu s požadavkem subjektivní povahy, tj. aby se věc skutečně takto užívala, čímž zřejmě reaguje na předcházející praktické zkušenosti z uplatnění odpovědnosti za výrobek, které dokazují, že více než o vlastní ochranu spotřebitele v praxi podanými žalobami docházelo spíše k vyrovnání mezi podnikatelskými subjekty.

V souladu se Směrnicí zákon definuje výrobek především jako každou věc, i když je částí jiné věci. Z hlediska všeobecné definice věci (technická ovladatelnost, smyslová vnímatelnost, prostorové ohraničení předmětu), bylo nutné v § 2 PHG výslovně uvést jako výrobek i elektřinu, která se na

¹ Následující výklad německého zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku se zaměřuje spíše na jeho určité zvláštnosti dané specifikami německé právní kultury. Pro podrobnější výklad jeho ostatních částí a pojmů odkazují na část věnovanou českému zákonu číslo 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, neboť i vzhledem k harmonizujícímu působení Směrnice, se jedná o úpravu téměř identickou.

rozdíl od jiných nosičů energie (plyn, dálkové teplo) nepovažuje dle německé právní nauky za věc. O výrobky ve smyslu § 2 PHG jde i v případě informací zachycených na hmotných substrátech (např. knihy, pásy apod.).

V návaznosti na pojem výrobek PHG v § 3 definuje i pojem vada. Výrobek je vadný, když neposkytuje bezpečnost, kterou s ohledem na všechny okolnosti je možné oprávněně očekávat. Definice pojmu vada se tedy podřizuje všeobecnému účelu právní úpravy odpovědnosti za výrobek - ochrany zájmu integrity uživatele výrobku a nabývá kvalitativně jiný obsah než zákonná definice vady v oblasti záruční odpovědnosti za vady, neboť předpisy o záruční odpovědnosti za vady chrání hospodářský zájem užívání a ekvivalenci smluvních partnerů v tom, že věc nemá vady, které by snižovaly s ohledem na poskytnuté protiplnění její hodnotu a smluvně předvídanou možnost použití.

Kritériem posuzování vadnosti výrobku v oblasti odpovědnosti za výrobek je tedy „objektivní bezpečnostní standard“ navazující na bezpečnostní očekávání veřejnosti, respektive průměrného uživatele výrobku. Na rozdíl od deliktvní odpovědnosti podle § 823 BGB právní úprava odpovědnosti za výrobek dle PHG odvozuje odpovědnost bezprostředně od vadnosti výrobku, která je důsledkem nesplnění tohoto bezpečnostního standartu. To, zda výrobek poskytuje spravedlivě očekávatelnou bezpečnost, je třeba ve smyslu PHG zkoumat zohledněním všech okolností, zejména prezentace výrobku výrobcem a času, kdy byl výrobek uveden do oběhu (§ 3 PHG). To však nevylučuje, že na posuzování vadnosti mohou mít případně vliv i další faktory (např. povaha výrobku, cena apod.).

Ustanovení § 3 PHG v odstavci 2 vymezuje pojem vada i negativně, když hovoří, že výrobek není vadný jen proto, že později byl do oběhu uveden zlepšený výrobek.

Výrobce se své odpovědnosti může zprostit pokud prokáže existenci některého z liberačních důvodů. Výrobce unikne z dopadu odpovědnosti v případě, když neuvedl výrobek do oběhu (§ 1 odst. 2 č. 1 PHG). Ze zřetelem na to, že zákon blíže pojem uvedení do oběhu nespecifikuje, je dle důvodové zprávy rozhodující výklad projevu vůle výrobce.

Druhý liberační důvod předpokládá, že výrobek v čase, kdy ho výrobce uvedl do oběhu, ještě neměl vadu, která způsobila škodu (§ 1 odst. 2 č. 2 PHG). Toto ustanovení chrání výrobce zejména předtím, aby nemusel nést důsledky, způsobené jinou osobou jako např. následky nesprávného užívání, manipulace apod.

Výrobce neodpovídá ani v případě, když výrobek nevyrobil pro prodej ani pro jinou formu odbytu za účelem dosažení zisku a ani ho neprodával v rámci své profesní činnosti (§ 1 odst. 2 č. 3 PHG). To znamená, že odpovědnost výrobce přichází do úvahy jen tehdy, kdy jde o ziskově motivovanou činnost výrobce podléhající profesním rizikům. Jeho odpovědnost se vylučuje i tehdy, kdy jeho činnost nemá zákonem požadovaný profesní charakter.

Zákon osvobozuje výrobce od odpovědnosti i za předpokladu, že vada výrobku vyplývá z toho, že výrobce respektoval závazné právní předpisy, kterým výrobek v době uvedení do oběhu podléhal (§1 odst.2 č.4 PHG).

Poslední liberační důvod se vztahuje ve smyslu § 1 odst. 2 č. 5 PHG na výše zmíněné tzv. vývojové vady

(EntwicklungsFehler). Z toho zároveň vyplývá, že německý zákonodárce nevyužil jednu z voleb, kterou nabízí Směrnice v čl. 15 odst. 1 písmene b), totiž podřídít i tuto kategorii vad odpovědnostnímu režimu PHG.

Německý zákonodárce v PHG s odvoláním na německou právní tradici využil možnosti čl. 16 Směrnice a v ustanovení § 10 PHG určil maximální výši škody způsobené vadným výrobkem anebo stejnými výrobky s totožnou vadou, za kterou výrobce odpovídá, na 160 mil. DM, resp. 70 mil. EURO. V případě, že nároky více poškozených přesahují uvedenou částku, dochází k poměrnému krácení nároků. Rovněž v § 11 PHG je stanovena minimální výše způsobené škody, za kterou výrobce odpovídá, a to 500 EUR, což může samozřejmě vést při škodách dosahujících tuto hranici k dvojakému nároku na náhradu škody, tj. do 500 EUR dle § 823 BGB a od 500 EUR výše dle PHG, neboť v souladu s ustanovením § 15 PHG zůstává odpovědnost za škodu dle jiných právních předpisů (s výjimkou zákona o léčivech a atomového zákona) PHG nedotčena.

Počínaje 1.1.2002 vstoupila v SRN v účinnost tzv. velká reforma obecného závazkového práva BGB (Schuldrechtsreform 2002). Podstatou reformy byla novelizace ustanovení BGB týkajících se vymezení vadného plnění z kupní smlouvy změny nároků z odpovědnosti za vady. Součástí reformy byla i reforma práva na ochranu spotřebitele. Původní myšlenka, která stála u zrodu reformy, spočívající ve vytvoření zvláštního kodexu na ochranu spotřebitele sloučením dosavadních zvláštních zákonů jak je tomu např. ve Francii, byla posléze opuštěna. Zvolena byla cesta začlenění zvláštních zákonů na ochranu spotřebitele, které doposud existovaly odděleně, do kodexu BGB (např. zákon o podomním prodeji (HaustürrwiderrufsGesetz), zákon o všeobecných obchodních podmínkách (AllgemeineGeschäftsbedingungenGesetz), jako univerzálního

kodexu občanského práva obsahujícího i komplexní úpravu ochrany spotřebitele a veškerých odpovědnostních vztahů, a to zejména v zájmu přehlednosti právního řádu. Již při přípravě reformy byla předmětem diskuze možnost, aby součástí reformy byla i systémová reforma „*Produkthaftung*“, kterou by došlo k začlenění PHG do BGB. Nakonec však k začlenění PHG do BGB od 1.1.2002 nedošlo, neboť převážil názor těch zákonodárců, kteří se domnívali, že PHG je zákonem upravujícím odpovědnost natolik specifickou a odlišnou od obecné odpovědnosti BGB, že jeho začlenění do BGB systémově není možné. Zde je nutno poznamenat, že BGB nezná případy zvláštní odpovědnosti jak je tomu v případě českého občanského zákoníku v § 421 n. BGB obsahuje pouze obecnou odpovědnost ve svém § 823, o který se německá praxe dokáže výkladově opřít ve všech konkrétních případech, zatímco český zákonodárce zvolil cestu možná až nepřiměřeně kazualistického popisu jednotlivých zvláštních odpovědností přímo v zákoně. Dalším argumentem proti začlenění PHG do BGB byla i ta skutečnost, že reforma roku 2002 se týká pouze závazkového práva, zatímco „*ProduktHaftung*“ je německou právní naukou řazen do práva deliktního.

Závěrem je nutno poznamenat, že dalším probíhajícím stupněm reformy německého občanského práva je reforma práva deliktního, kam patří i „*Produkthaftung*“, kdy bude zcela jistě otázka začlenění zvláštního zákona PHG do deliktní části BGB znovu otevřena.

V.3 Směrnice EHS 85/374 ve znění směrnice EU/1999/34 - odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku v předpisech Evropské unie

Vnímání úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku na evropském kontinentu je u laické veřejnosti značně ovlivněno popularizovanými případy ze Spojených států, kdy je kromě již uvedených případů jako jsou „azbestové“ spory nebo případ šálku horké kávy z McDonald's, „proslulý“ fiktivní případ, kdy měl být k úhradě způsobené škody odsouzen jakýsi výrobce mikrovlnných trub, neboť neupozornil spotřebitele, že jeho výrobek nelze použít jako sušičku koček. Tento případ však spadá spíše do kategorie tzv. „urban legends“ a nelze takto zlehčovat velmi důležitou právní oblast ochrany spotřebitele, jako je institut odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.

Význam tohoto institutu pro Evropu lze ilustrovat ve světle tragické nehody lanové dráhy, k níž došlo v alpském lyžařském letovisku Kaprun na podzim roku 2000 a během níž při požáru zahynulo více než 150 cestujících. Podle vyjádření odborníků uvedeného při nedávno skončeném trestním řízení byl požár způsoben vadným elektrickým ohříváčem instalovaným v kabině lanové dráhy. Vzhledem k tomu, že železniční společnost byla v tomto řízení zproštěna trestní odpovědnosti, občanskoprávní řízení se bude muset zaměřit na občanskoprávní odpovědnost výrobce elektrického ohříváče.

Směrnici je nutné považovat za milník, neboť poprvé zavedla v Evropských společenstvích legislativní reformu ve sféře soukromého práva. Přinutila členské státy Evropských společenství aplikovat pravidla ES do jejich zákonů nejpozději do 25.7.1988. Do té doby neexistovala v členských státech žádná kodifikovaná pravidla odpovědnosti za vady výrobku.

Česká republika již transponovala Směrnici do ZOŠVV. Před přijetím Směrnice o náhradě škod způsobených vadným výrobkem musely oběti podávat žalobu pro nesplnění smlouvy nebo pro nedbalost odpůrce. Směrnice poprvé zavedla koncepci úplné striktní odpovědnosti, tj. odpovědnosti bez pochybení na straně výrobce vadného výrobku (článek 1).

Velký vliv na vývoj směrem ke striktní odpovědnosti Směrnice měl případ škody na zdraví způsobené vedlejšími účinky, které měl lék Thalidomide/Contergan, podávaný těhotným ženám v šedesátých a v sedmdesátých letech v celé Evropě. S ohledem na složitý postup při výrobě léků bylo téměř nemožné prokázat nedbalost žalované společnosti.

Přesto není dle Směrnice navrhovatel zbaven povinnosti prokázat škody, vady a jejich vzájemnou příčinnou souvislost. Někdy však může být tento úkol značně obtížný. Kromě zásady striktní odpovědnosti je druhou výhodou Směrnice, že lze odškodnit i ty, kteří nejsou v žádném smluvním vztahu s výrobcem vadného produktu. V takovém případě se jedná o „pouhé kolemjdoucí“, viz. ve Spojených státech tzv. „bystanders“ (což ve výše uvedeném případě Thalidomidu jsou ony děti). Dále dle Směrnice škody způsobené na produktu kompenzovány nejsou a chrání se pouze majetek a zdraví spotřebitele, nikoli podnikatele.

Právním základem je článek 100 (nyní článek 94) Smlouvy o ES zaměřený na opatření pro integraci trhu. Tento zakládá harmonizaci zákonů, které *přímo* ovlivňují fungování společného trhu. Nebylo zřejmé, zda různá pravidla na ochranu spotřebitelů v různých členských státech mají „přímý vliv“ na společný trh. Nicméně navzdory těmto pochybnostem je Směrnice – jak je uvedeno v preambuli – podložena čistě ekonomickými důvody. Stejně tak různorodá pravidla co se týče odpovědnosti za výrobky „*mohou narušit konkurenci a ovlivnit pohyb zboží*“

na společném trhu". Je však nesporné, že konkurenci narušují i jiné faktory, než jsou pravidla odpovědnosti, jsou to například různá pravidla pro místní daně, různé systémy pojištění jakož i různé národní procedurální předpisy.

Druhé zdůvodnění Směrnice je, že vzhledem k tomu, že odpovědnost výrobce se řídí zákony toho státu, kde ke škodě došlo, rozhodnutí výrobce o tom, kde bude prodávat svoje výrobky, může být ovlivněno různými zákony o odpovědnosti, může též dojít k narušení volného pohybu zboží. Nebyly předloženy žádné důkazy, že národní předpisy před přijetím Směrnice vytvářely skutečné bariéry mezistátnímu obchodu nebo že aplikace Směrnice vyvolala zvýšený konkurenční boj a volný pohyb zboží. Naopak se zdá, že Směrnice sama zmírňuje princip harmonizace vzhledem k tomu, že členské státy mají volnost ve výběru formy a metody aplikace Směrnic. Potřeba harmonizace může být přehnaná, pokud srovnáme například různorodá pravidla o odpovědnosti za výrobky ve Spojených státech, kde tato pravidla neměla žádný zjevný vliv na mezistátní obchod.

Pohlížíme-li na význam ochrany spotřebitele Evropských společenství v posledních letech, možná nás překvapí, že argument ochrany spotřebitele je až na třetím místě. Preambule uvádí, že „*stávající odlišnosti s sebou nesou různý stupeň ochrany spotřebitele před škodami na jeho zdraví či majetku způsobenými vadným výrobkem.*“ Za tím se skrývá myšlenka, že spotřebitelé ve všech členských státech by měli požívat stejného stupně ochrany a všichni výrobci by měli nést stejnou zátěž při zachování této normy. I kdyby na tom argumentu fungování společného trhu nezáviselo, dává Směrnici širší a možná i větší porozumění.

Ať již si každý o harmonizaci odpovědnosti za škody způsobené vadami výrobků myslí cokoli, Směrnice sama se jeví

jako ohrožení prvořadě zásady harmonizace. Směrnice doplňuje národní legislativu, avšak nenahrazuje ji. To znamená, že platná legislativa vztahující se k odpovědnosti za vady výrobků zůstává v platnosti a vztahuje se na oblasti, které nejsou ve Směrnici zahrnuty. Podle článku 13 jsou výslovně chráněna veškerá práva poškozené osoby, která by tato osoba měla přiznána národní legislativou ve vztahu ke smluvní nebo nesmluvní odpovědnosti. Pokud se týká některých otázek, jako je právo na finanční příspěvek a odškodnění (článek 8) a zrušení lhůty (článek 10/2), dále platí národní legislativa.

Stejně tak národní legislativa nadále upravuje odpovědnost za nehmotné škody (článek 9) a záleží na národních zákonodárných orgánech, aby se zabývaly otázkou typů napravitelných škod (viz rozhodnutí Evropského soudního dvora v případě *Henning Vedfeld v Arhus Amtskommune* - C-203/99, 10.května 2001). Krom toho uvádí Směrnice dvě výjimky, které mohou členské státy využít. Jednak umožňuje členským státům vyjmout otázky odpovědnosti za „vývoj rizika“ (článek 15/b - více k tomu v bodě 7). Dále pak článek 16 umožňuje členským státům stanovit strop odpovědnosti za škody.

Co se týče samotného textu Směrnice, je její struktura a systematika následující.

1. Striktní odpovědnost (článek 1)

V prvním článku pojednává Směrnice o odpovědnosti bez zavinění na straně výrobce.

2. Výrobek (článek 2)

Zde je problém, že ne každý výrobek je výrobkem pro účely Směrnice. Navrhovatel musí vědět, které výrobky jsou pouhými movitostmi, i když jsou součástí další movitosti nebo nemovitosti (takzvané součásti). Odpovědnost za

nemovitosti se vylučuje, neboť se ve většině členských států řídí zvláštními předpisy. K produktům patří elektřina. Vzhledem ke krizi spojené s BSE započaté ve Velké Británii a šířící se po Evropě se díky doplněné Směrnici 1999/34 staly výrobky i primární zemědělské výrobky a tudíž již nejsou ze Směrnice vyjímány.

3. Výrobce (článek 3)

Existují tři různé druhy výrobců. Spotřebitel, který má mnohem výhodnější pozici díky tomu, že mu nehrozí obvinění z nedbalosti, si může vybrat ze tří možných odpůrců. Odpovědnost nese v první řadě výrobce vadného výrobku nebo součásti. Výrobce představuje kterákoli osoba, jež „se představuje jako výrobce“, což je například vlastník značky výrobců vyráběných někým jiným (jako je tomu například u franšíz nebo řetězců supermarketů užívajících vlastní značky). Dále pak nese odpovědnost dovozce výrobku do Společenství. Za třetí, v případech, kdy je obtížné žalovat dovozce, může spotřebitel za určitých okolností žalovat jeho dodavatele. Dodavatel je pro tyto účely považován za výrobce v tom smyslu, že neinformoval v dostatečně dlouhé lhůtě spotřebitele o totožnosti výrobce nebo osoby, která mu výrobek dodala. Odpovědnost dodavatelů dle této Směrnice je pouze vedlejší. Navzdory tomuto rozšířenému pojetí odpovědnosti se může spotřebitel ocitnout v komplikované a časově náročné situaci, kdy se snaží zjistit tu správnou osobu ve výrobním řetězci, která jej odškodní. Například v usnesení Evropského soudního dvora v případě *Komise v Francie* (C-52/00, 25.dubna 2002) Francie nesplnila ustanovení článku 3 (3) Směrnice. Podle paragrafu 1386-7, odstavce 1 francouzského občanského zákoníku prodejce, pronajímatel nebo jakýkoli jiný dodavatel pro účely podnikání nese odpovědnost za vady bezpečnosti svých výrobků stejnou měrou, jako by byl

výrobcem. Odpovědnost dodavatele tedy musí plnit doplňkovou funkci.

4. Důkazní břemeno (článek 4)

Poškozená strana musí prokázat škody, vady a příčinnou souvislost mezi vadou a škodou. Oběti však nemají povinnost prokázat nedbalost.

5. Společná odpovědnost výrobců (článek 5)

Směrnice nemění ani neupravuje národní předpisy týkající se společné a nerozdílné odpovědnosti a je bez újmy ustanovení národní legislativy týkající se práv na vzájemné vypořádání.

6. Vada (článek 6)

Směrnice pojednává o bezpečnosti výrobku. Výrobek je vadný, pokud neposkytuje bezpečnost, jež má osoba nárok očekávat s přihlédnutím ke všem okolnostem. Směrnice se nevyjadřuje přesně, jaký standard bezpečnosti může vlastně spotřebiteli oprávněně očekávat.

To je velmi důležité, protože je na žalobci, aby prokázal vadu na předmětném výrobku. V tom spočívá takzvaný „test očekávání spotřebitele“. Tento test znamená, že výrobek je vadný jen proto, že u něj spotřebitel nemohl předpokládat bezpečnost. To nabízí výrobcům možnost zbavit se veškeré odpovědnosti tím, že k výrobku jednoduše připojí výstrahu. I levný výrobek musí splňovat základní bezpečnostní normy. Test ovšem naráží na komplikace s uplatňováním u „nespotřebitelů“, kteří nemají vůbec žádná očekávání od výrobku, který jim působí újmu. Na druhou stranu však ani nemůžeme kvůli ochraně spotřebitele vložit do rukou navrhovatele rozhodování o závadnosti. Pokud má tento test brát v úvahu zkušenost a osobní vědomosti spotřebitele,

bere tím v úvahu subjektivní kritéria. V praxi je ponecháno na soudcích, aby tato kritéria vyhodnocovali podle konkrétního případu. Zůstává sporné, zda se v takovém případě jedná o spravedlivé rozdělení rizika. Směrnice zjevně umožňuje objektivní testování. Ale opět je ponecháno na soudcích, aby interpretovaly průměrného spotřebitele. Vyhodnocením vadnosti výrobku je třeba brát v potaz všechny okolnosti, zejména prezentaci výrobku, přiměřené užití a dobu, kdy byl výrobek uveden do oběhu (článek 6 a, b, c).

V tomto bodě se Směrnice snaží nevalit na výrobce odpovědnost za výrobek, který byl považován za přiměřeně bezpečný v době výroby. Také by nebylo spravedlivé aplikovat bezpečnostní normy z roku 2004 na výrobky, jež byly dány do oběhu v roce 1990. Dále pak vada výrobku - který byl v okamžiku uvedení na trh naprosto v pořádku - mohla být způsobena opotřebením nebo nesprávným užíváním. Vždy se najdou výrobky, které jsou nebezpečné a od nichž nikdy nelze očekávat naprostou bezpečnost. Navzdory jejich nedostatečné bezpečnosti nejsou považovány za vadné. Riziko, které vytvářejí tyto výrobky, je přijímáno pouze proto, že převažují jejich výhody pro společnost (jsou to například nože nebo motocykly).

7. Liberační důvody (článek 7)

Jak je uvedeno výše, Směrnice umožňuje za určitých okolností zproštění odpovědnosti:

- Uvedení výrobku do oběhu

Výrobce nenese odpovědnost, pokud může prokázat, že výrobek nikdy neuvedl do oběhu. Směrnice nenabízí definici tohoto výrazu. V případě *Henning Veedfald v Arhus Amtskommune* (C-302/99, 10.května 2001) uvádí Evropský

soudní dvůr, že není důležité, že výrobek opouští sféru kontroly pro účel uvedení do oběhu. V tomto konkrétním případě měl pan Veedfald podstoupit transplantaci ledviny v dánské nemocnici. Ledvina byla vyjmuta dárci v jiné nemocnici patřící stejné společnosti jako nemocnice první. Potom ji připravili k transplantaci (= výrobní proces). V této fázi byla ledvina poškozena. Podle Evropského soudního dvora je výrobek uveden do oběhu v okamžiku, kdy je použit během poskytování určité lékařské služby spočívající v přípravě lidského orgánu k transplantaci a škoda způsobená na tomto orgánu vyplývá z této přípravy. Takže pro „ uvedení do oběhu“ není nutné, aby výrobek fyzicky opustil sféru kontroly výrobce a vstoupil do sféry někoho jiného.

- Nekomerční využití

Výrobce nenese odpovědnost, pokud prokáže, že výrobek nevyrobil pro účel prodeje nebo jakékoli jiné formy distribuce za účelem výtěžku nebo jej nevyrobil či nešířil v rámci své podnikatelské činnosti. Produkty vyrobené pro soukromé užití jsou z ustanovení Směrnice vyjmuty. Existují také oprávněné důvody, aby se odpovědnost nevztahovala na neziskové organizace.

- Dodržení závazných předpisů

Odpovědnost nenastává, pokud je vada způsobena dodržáním závazných předpisů vydaných veřejnými orgány. Tato obhajoba má poněkud pochybný praktický význam, neboť se zdá dosti podivné, aby výrobek vykazoval vady jen proto, že odpovídá závazným předpisům. Vezmeme-li například případ azbestových sporů - azbest, látku, jejíž užití po desetiletí sloužilo jako závazná norma pro ochranu před požárem, avšak posléze se prokázaly její velmi neblahé

účinky na zdraví, sloužil by jeho ochranný účel k obhajobě.

- Argument rizika vývoje poškození

Ohledně rizika vývoje poškození se rozvinula zdaleka nejvíce kontroverzní debata. Např. výrobce uvede na trh nový lék. Provedl všechny testy známé v době výroby ke zjištění případných negativních vedlejších účinků. Testy prokazují pravděpodobnost vzniku některých přijatelných vedlejších účinků, avšak žádné riziko poškození zdraví pacienta. Za několik let od prvního uvedení léku na trh se zjistí, že tento lék způsobuje určitý typ rakoviny. Nové vědecké metody prokážou zřejmou příčinnou souvislost mezi lékem a tímto onemocněním. Avšak v době, kdy byl výrobek uveden do oběhu, byla jeho vada dle stavu vědeckého a technického pokroku neodhalitelná.

Článek 15 umožňuje členským státům tento liberační důvod nepřijmout. Žádný členský stát této možnosti nevyužil vzhledem k tomu, že by to dle jejich vysvětlení oslabilo výzkum nových výrobků a tudíž i konkurenceschopnost evropského průmyslu. Země, která „riskuje“, by se v důsledku toho mohla stát přitažlivější pro zahraniční investory, kteří by ji využili jako pokusné pole pro nové výrobky a její obyvatelé by se stali „pokusnými morčaty“. Stejně tak by se dalo namítnout, že konkurence je mnohem mocnější pobídkou k vysokému standardu než strach z odpovědnosti za nezjistitelné vady.

Obhajoba ve výše uvedeném příkladu uspěje jedině v případě, že výrobce se řídil všemi nejnovějšími a obecně přijímanými poznatky, které bylo objektivně možno získat a které bylo možno v přiměřené míře od výrobce očekávat. Proti Komisi rozhodl Evropský soudní dvůr v případě *Komise*

v *Spojené království* (C-300/95, 29.května 1997), že Směrnice je v souladu s formulací Zákona o ochraně spotřebitele z roku 1987 (CPA), jenž aplikoval Směrnici ve Velké Británii.

8. Právo na finanční příspěvek a odškodnění (článek 8)

Pokud se týká těchto práv, i nadále se aplikuje národní právo.

9. Škoda (článek 9 a 1)

Škody na osobách jsou „škody způsobené usmrcením“ a „škody způsobené poraněním osoby“, přičemž druhý typ zahrnuje náklady na léčbu, ztrátu současných a budoucích výdělků a snížení schopnosti výdělečné činnosti. Článek 9 uvádí výslovně, že Směrnice nebude mít vliv na národní ustanovení vztahující se k nehmotným škodám. V případě *Henning Veedfald v Arhus Amtskommune* (C-203/99, 10. května 2011) rozhodl Evropský soudní dvůr, že s výjimkou nehmotných škod musí být nabídnuto úplné a řádné odškodnění osob poškozených vadným výrobkem. Národní soud však nesmí odmítnout přiznání odškodnění dle Směrnice jen proto, že škoda nespadá pod žádnou definici škod uvedenou ve Směrnici.

Škody na majetku se omezují na osobní majetek, tedy majetek pro soukromé využití a majetek užívaný poškozenou osobou mimo výkon její pracovní činnosti či profese. Neexistuje žádná odpovědnost za samotný výrobek. Kompenzace za škody na majetku podléhá hranici 500 eur, aby nedocházelo k násobení menších škod. Toto omezení je dosti nevýhodné pro drobné spotřebitele, kteří na rozdíl od spotřebitelů s hodnotnějším majetkem svůj majetek obvykle nepojišťují. Ve věcech *Komise v Řecko* (C-154/00) a *Komise v Francie* (C-52/00, 25. května 2002) rozhodl

Evropský soudní dvůr, že jak Řecko, tak Francie nesplnily svou povinnost dle článku 9, neboť nezavedly výše uvedený finanční limit.

10. Promlčení (článek 10)

Členský stát ve své legislativě stanoví, že pro podání žaloby k náhradě škody bude lhůta tři let. Tato lhůta začíná běžet v den, kdy stěžovatel zjistil nebo mohl zjistit škodu, vadu a identitu výrobce.

11. Zánik práva na náhradu škody (článek 11)

Práva přiznaná poškozené osobě zanikají po uplynutí deseti let od data, kdy výrobce uvedl tento konkrétní výrobek, který způsobil škodu, do oběhu.

12. Odpovědnost vůči poškozené osobě nesmí být omezena nebo zrušena (článek 12)

Je třeba si povšimnout, že odpovědnost za škody způsobené vadou výrobku může být omezena nebo zrušena pouze mezi podnikateli (výrobci, dovozci, dodavateli), avšak nikdy ve vztahu ke spotřebiteli.

13. Aplikace národního práva (článek 13)

Směrnice nemá vliv na pravidla smluvní a mimosmluvní odpovědnosti v okamžiku, kdy je tato Směrnice přijata. Evropský soudní dvůr ve věci *Sánchez v Medicina Asturiana* (C-183/00, 25. dubna 2002) rozhodl, že tento článek musí být vykládán tak, že neumožňuje členským státům odchýlit se od předpisů stanovených Směrnicí ani v případě, že hovoří ve prospěch spotřebitele. Na rozdíl od jiných Směrnic zabývajících se ochranou spotřebitele (například Směrnice 99/34, 87/102, 97/7 a 90/314) Směrnice tak neumožňuje příznivější pravidla ochrany spotřebitele.

14. Jaderné události (článek 14)

Směrnice se nevztahuje na poranění či škody způsobené jadernými událostmi a pokryté mezinárodními dohodami ratifikovanými členskými státy.

15. Derogace (článek 15)

Směrnice umožňuje vyjmutí odpovědnosti za „vývojové riziko“ (viz bod 7)

16. Finanční strop (článek 16)

Článek 16 umožňuje členským státům stanovit finanční stropy odpovědnosti za škody. Vzhledem k pravděpodobnosti zdlouhavého a obtížného procesu kvantifikace nároků každé jednotlivé oběti jednoho výrobku většina členských států, jako je např. Česká republika nebo Spojené království, nestanovila finanční strop.

17. Platnost (článek 17)

Směrnice se nevztahuje na výrobky, jež byly uvedeny do oběhu před platností Směrnice. Totéž platí pro výrobky, jež byly uvedeny do oběhu před doplněnou Směrnicí 99/34 o odpovědnosti za výrobek.

V.4 Právní úprava odpovědnosti za vadný výrobek v České republice

Otázka soukromoprávní úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku bezprostředně souvisí s rozvojem průmyslové výroby od poloviny 19. století. Se zvyšující se technickou náročností kladenou na jednotlivé výrobky přímo úměrně vzrůstá riziko výskytu vad a v jejich důsledku i vznik škody v majetkové sféře spotřebitelů.

Náhrady škody vzniklé v důsledku vady výrobku se mohl poškozený spotřebitel podle právního stavu před 1.6.1998 domáhat pouze podle obecné úpravy náhrady škody obsažené v občanském zákoníku, a to (i) jednak na základě toho, že zcizitel, tj. podnikatel, prodávající, porušil vadným plněním svou smluvní povinnost plnit řádně, čili bez vad, k uplatnění práva na náhradu škody je v tomto případě povolána pouze osoba, která je s prodávajícím ve smluvním vztahu, tj. v závazkovém vztahu, který byl porušen vadným plněním, přičemž prodávající se může své odpovědnosti zprostit pokud prokáže, že škodu nezavinil, a (ii) jednak na základě porušení mimosmluvní zákonné povinnosti, tj. povinnosti dle § 415 OZ ve spojení s ustanoveními zvláštních zákonů (např. § 5 ZOBV). V tomto případě odpovídá za škodu způsobenou vadným plněním nejen osoba, která je s poškozeným ve smluvním vztahu, ale i výrobce, distributor či dodavatel, a to i společně - solidárně, přičemž právo na náhradu škody může s úspěchem uplatnit nejen kupující, ale i poškozená třetí osoba, na kterou byl vadný předmět plnění převeden, či se dostal do jejího držení, neboť povinnost vytvořit předmět plnění, který odpovídá všem požadavkům právního řádu, nevyplývá ze závazkového vztahu s poškozeným, ale ze zvláštních právních předpisů, kterými jsou např. zákon číslo 50/1976 Sb., stavební zákon, ZOBV nebo ZTPV. Uvedený způsob uplatnění práva na náhradu škody podle občanského zákoníku však od samého počátku narážel na důkazní obtíže. Poškozený nesl důkazní břemeno ohledně předpokladů odpovědnosti výrobce, který se mohl ze své odpovědnosti zprostit za podmínek stanovených v § 420 odst. 3 OZ, tj. zbavit se své odpovědnosti *exculpací*.

Dosavadní soukromoprávní ochrana spotřebitele byla významným způsobem rozšířena zákonem číslo 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, který byl schválen Parlamentem ČR dne 5. března 1998 a účinnosti nabyl

dnem 1. června 1998. Citovaný zákon a zejména jeho novelizace provedená zákonem číslo 209/2000 Sb. s účinností ke dni 1.9.2000 představuje implementaci směrnice EHS 85/374 ve znění směrnice EU/1999/34 vydané 10.5.1999, která původní směrnici EHS 85/374 novelizovala tak, že rozšířila působnost dosavadní úpravy i na škody způsobené vadnými lesními a živočišnými produkty i produkty zemědělské prvovýroby.

Do českého právního řádu ZOŠVV zavedl nový právní institut odpovědnosti za škodu na zdraví, životě nebo jiné věci určené a užívané k převážně jiným než podnikatelským účelům, vzniklé v důsledku vadného specifického druhu plnění, jímž je výrobek. Základním principem této odpovědnosti je princip přísné mimosmluvní (deliktvní) objektivní odpovědnosti výrobce vyjádřený v § 1 ZOŠVV, což podstatným způsobem usnadňuje důkazní povinnost poškozených spotřebitelů. Tento typ odpovědnosti bývá charakterizován jako objektivní mimosmluvní odpovědnost, jejíž přísný, nekompromisní charakter je prolomen možností liberace na základě stanovených liberačních důvodů § 5 ZOŠVV.¹ Z povahy této mimosmluvní odpovědnosti výrobce vyplývá, že se nevyžaduje existence smluvního vztahu mezi výrobcem a poškozeným spotřebitelem, popř. příslušníkem spotřebitelovy domácnosti, resp. kteroukoli poškozenou třetí osobou (privity). Poškozený při této koncepci právní úpravy prokazuje pouze protiprávnost, která spočívá v tom, že byl v rozporu se zákonem stanovenou povinností uveden do oběhu vadný výrobek, dále vznik škody a její výši a konečně příčinnou souvislost. Dostatečný - přičitatelný důvod výrobcovy přísné mimosmluvní odpovědnosti tak tvoří již samotný vznik škody, která má svou příčinu ve vadě věci,

¹ K. Kalesná: Zodpovednosť za výrobok, Právny obzor, č. 3/1998, str. 276-292

kterou její výrobce vyrobil a zároveň uvedl do oběhu („*res ipsa loquitur*“)¹.

Za výrobce se dle § 2 ZOŠVV považuje:

- výrobce konečného výrobku, suroviny nebo součásti výrobku, tj. osoba která vyrobí, dokončí či upraví výrobek v konečné podobě pro prodej, jakož i osoba, která uvede na výrobku své jméno, ochrannou známku nebo jiný rozlišovací znak, tzv. kvazi-výrobce. Jménem je nutno rozumět obchodní firmu ve smyslu § 8 n. ObchZ, název právnické osoby podle § 19b OZ a jméno a příjmení fyzické osoby. Ochranná známka je jako právní institut upravena v zákoně č. 137/1995 Sb., o ochranných známkách. Za jiný rozlišovací znak lze považovat takový hmotný prvek, který není ani jménem ve výše uvedeném smyslu, ani ochrannou známkou a který má rozlišovací způsobilost pro osobu výrobce jako např. logo výrobce, pouhé označení odštěpného závodu za předpokladu, že obchodní firma společnosti na výrobku uvedena není, barevná kombinace příznačná pro určitého výrobce, nebo jen část obchodní firmy (např. bez dodatku právní formy).
- každá osoba, která výrobek doveze do České republiky, tj. dovozce (importér), za účelem prodeje (§ 588 n. OZ, nebo § 409 n. ObchZ), nájmu (§ 663 n. OZ, § 630 a n. ObchZ, i tzv. finanční leasing podle § 489 n. ObchZ), nebo jiného způsobu užití. Jako předpoklad vzniku odpovědnosti postačí, aby výrobce výrobek do České republiky dovezl, zákon nevyžaduje, aby byl účel dovozu naplněn, tj. příslušná smlouva uzavřena.

¹viz M. Knappová, J. Švestka a kolektiv: Občanské právo hmotné - Svazek II., 2. vydání, Praha, ASPI 2002, str. 576

Odpovědností dovozce není dotčena odpovědnost výrobce dle § 2 písm. a) ZOŠVV.

- pokud nelze výrobce některým z výše uvedených způsobů identifikovat, avšak je známa osoba, která výrobek dodala - dodavatel, potom se tato osoba považuje za výrobce, a tedy za subjekt odpovědný dle § 2 písm. c) ZOŠVV, pokud ve lhůtě jednoho měsíce od uplatnění nároku na náhradu škody nesdělí poškozenému totožnost výrobce podle § 2 písm. a) ZOŠVV nebo osobu, která mu výrobek dodala. Totéž platí v případě dovozu, pokud není známa osoba, která výrobek dovezla, i když je výrobce dle § 2 písm. a) ZOŠVV znám. Právní úprava má tak zajistit, aby poškozený měl možnost vymoci své právo na náhradu škody na osobě, která je v distribučním řetězci spotřebiteli bližší a bývá zpravidla českou právnickou či fyzickou osobou.

Cílem úpravy je zjistit totožnost skutečného výrobce. Odpovědnost ostatních (dodavatele, resp. dovozce) nastupuje tehdy, nelze-li výrobce zjistit. Zákonná konstrukce pojmu výrobce má rovněž zajistit, že odpovědnými osobami podle citovaného zákona budou považovány i další subjekty distribučního řetězce, které nejsou přímými výrobci. Kritéria zákonné definice výrobce může v případě škody způsobené v důsledku vady výrobku splňovat více osob současně.

Např. Obvodní soud pro Prahu 4 částečným a mezitímním rozsudkem ze dne 7. listopadu 2005, č. j. 27 C 218/2002-127, rozhodl, že žalobní nárok vůči 1., 2., 5. a 6. žalovaným je důvodný, žalobu vůči 3. a 4. žalovanému zamítl a rozhodl o náhradě nákladů řízení mezi žalobci a 3. a 4. žalovanými. Vyšel ze zjištění, že dne 30. 4. 1999 došlo v obci S. k havárii centrifugy, jejíž rameno se za provozu vychýlilo za

vertikální rovinu, a centrifuga se zřítíla na vedlejší dětský kolotoč, na němž seděl první žalobce, který utrpěl vážná zranění. Rozsudkem Okresního soudu v Tachově ze dne 12. 7. 2001, č. j. 2 T 283/99-574, byli 5. a 6. žalovaní uznáni vinnými trestným činem obecného ohrožení. První žalobce požaduje náhradu škody na zdraví a druhému žalovanému vznikla škoda na ušlém výdělku a na cestovním. Odpovědnost prvního žalovaného, který postavil dětský kolotoč do blízkosti centrifugy, čímž porušil povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, shledal soud podle § 420 odst. 1 obč. zák.; druhá žalovaná společnost jako výrobce centrifugy uvedla na trh výrobek při vědomosti, že není bezpečný, a odpovídá za škodu dle ZOŠVV; pátý žalovaný povolil užívání centrifugy a vystavil technický průkaz, ačkoli neměl k dispozici jakoukoli dokumentaci a měl vědět, že zařízení musí mít zajištění proti překlopení, a šestý žalovaný jako provozovatel centrifugy odpovídá podle § 420a OZ bez ohledu na zavinění, své odpovědnosti se nezprostil; třetí a čtvrtý žalovaní jako dědicové jednatele druhé žalované za škodu neodpovídají, neboť osobně odpovědným nebyl ani sám jednatel druhé žalované, který pouze za ni jednal, proto žalobu proti nim zamítl.

Proti tomuto rozsudku se odvolali všichni účastníci vyjma třetí a čtvrtého žalovaných. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 22. června 2006, č. j. 64 Co 95/2006-191, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl a náhradě nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud po zopakování dokazování obsahem spisu Okresního soudu v Tachově sp. zn. 2 T 283/99 shledal rozsudek soudu prvního stupně věcně správným. Dospěl k závěru, že provozovatelem centrifugy byl první žalovaný, jenž podnikal na základě živnostenského oprávnění s předmětem činnosti „provozní lunapark“, vystupoval v pozici provozovatele, a proto jeho odpovědnost je dána podle § 420a obč. zák. Šestý

žalovaný, jenž působil jako obsluha centrifugy, převzal centrifugu, která měla četné závady bránící v bezpečném provozu, pátý žalovaný byl šestým žalovaným požádán o provedení technické kontroly a v postavení oprávněné osoby provedl zběžnou technickou prohlídku, aniž měl k dispozici jakoukoli dokumentaci, a vystavil technický průkaz s vyjádřením, že atrakce je schopna provozu, přičemž oba byli za své jednání odsouzeni v trestním řízení. Odpovídají proto za škodu podle § 420 OZ. Shodně se soudem prvního stupně dospěl odvolací soud k závěru, že výrobcem předmětné centrifugy byla druhá žalovaná. Písemně uzavřená smlouva mezi ní a prvním žalovaným zněla sice jen na zhotovení ocelové konstrukce centrifugy, důkazy provedenými v trestním řízení však bylo prokázáno, že kromě zhotovení konstrukce centrifugy druhá žalovaná prostřednictvím třetích osob zajišťovala i osazení hydrauliky a elektroinstalace a předala ji šestému žalovanému již hotovou, chyběly pouze nátěry. Centrifuga trpěla mnoha výrobními závadami, které jí bránily v bezpečném provozu, jednatel druhé žalované si těchto závad byl vědom a tím, že druhá žalovaná vědomě předala tak nebezpečný výrobek, porušila povinnost uvedenou v ust. § 8 ZTPV, a v příčinné souvislosti s tímto porušením vznikla škoda na zdraví nezletilého žalobce, neboť příčinou zřícení centrifugy byly právě její výrobní vady. Druhá žalovaná proto odpovídá za škodu podle § 420 odst. 1 OZ. Jednatel druhé žalované jednal v rámci činnosti této společnosti, nešlo o tzv. exces, proto nelze odpovědnost za škodu přenášet ani na jeho dědice - na třetí a na čtvrtého žalované. Předpoklady pro odpovědnost za škodu jsou splněny u žalovaných ad 1/, 2/, 5/ a 6/, kteří podle 438 OZ odpovídají společně a nerozdílně. Soud prvního stupně tedy rozhodl věcně správně, pokud vůči těmto žalovaným žalobě mezitímním rozsudkem vyhověl a ve vztahu k 3. žalované a 4. žalovanému žalobu částečným rozsudkem zamítl. Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podala druhá žalovaná dovolání, jehož

přípustnost dovozuje z ust. § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., neboť rozsudek odvolacího soudu řeší právní otázku způsobem, který je v rozporu s hmotným právem – konkrétně s ust. § 420a OZ. Dovolání podává z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř.) Dovolatelka namítá, že soudy obou stupňů na základě zjištěného skutkového stavu nesprávně posoudily její odpovědnost podle § 420a OZ, neboť ona neprovozovala žádnou provozní činnost centrifugy v zábavním parku, z níž by žalobcům vznikla škoda, a nebyla ani výrobcem zařízení, které provozovatel centrifugy pro svou činnost použil, nýbrž byla pouze dodavatelem ocelové konstrukce. V takovém případě nejde o příčinnou souvislost se škodou, kterou poškozený utrpěl při vlastní provozní činnosti provozovatele. Navrhla, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu, jakož i rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení. Žalobci se k dovolání vyjádřili tak, že dovolání není přípustné a ani důvodné. Druhá žalovaná v podstatě jen polemizuje s otázkou své pasivní legitimace, když vytýká soudům nesprávné posouzení její odpovědnosti z provozní činnosti podle ust. § 420a OZ, avšak tato polemika nemá podklad v odůvodnění napadeného rozsudku, v němž odvolací soud dovodil, že její odpovědnost je dána na základě obecné odpovědnosti za porušení povinnosti podle ust. § 420 obč. zák. Obsah dovolání tak postrádá jakékoli opodstatnění. Poukazují na to, že druhá žalovaná porušila několik právních povinností, zejména vypustila vadné zařízení z výroby do provozu a předala je šestému žalovanému bez jakékoliv dokumentace; umožnila provoz zařízení nesplňujícího požadavky bezpečnosti a neodpovídajícího příslušným předpisům bez provedení předepsaných kontrol, zkoušek a revizí. Pátý žalovaný ve vyjádření k dovolání uvedl, že druhá žalovaná se staví pouze do role jakéhosi dodavatele ocelové konstrukce pro centrifugu, je však zřejmé, že byla výrobcem této atrakce, příčinná souvislost mezi zaviněním

výrobce a následnou škodou na zdraví je zřejmá. Odpovědnost dovolatelky je dána ve smyslu zákona č. 59/1998 Sb. a § 420 obč. zák. V dalším zpochybňuje svou vlastní odpovědnost za škodu a uvádí, že v celém ději působil jako osoba, která se vyjadřuje k provoznímu využití atrakcí, a nikoli ve funkci revizního technika posuzujícího činnost výrobce. Nesouhlasí se závěrem soudu, pokud jde o jeho společnou a nerozdílnou odpovědnost s ostatními žalovanými. Navrhl zamítnutí dovolání. První a šestý žalovaní ve vyjádření k dovolání uvedli, že druhá žalovaná pouze opakuje svá tvrzení, ačkoliv bylo prokázáno, že byla výrobcem konečného výrobku, a je nerozhodné, že některé dílčí části tohoto výrobku pro ni zpracovaly subdodavatelské subjekty. Poukazují na závěry řízení, které probíhalo u Krajského soudu v Plzni pod sp. zn. 46 Cm 68/2003, ve kterém soud konstatoval, že druhá žalovaná nezhotovila bezpečný výrobek, naopak šlo o výrobek, který nesplňoval požadavky příslušného technického předpisu.

Dle závěru Nejvyššího soudu, který rozhodnutím ze dne 23.8.2012 pod sp. Zn. 25 Cdo 1979/2005 dovolání odmítl, dovolatelka především namítá, že odvolací soud nesprávně posoudil její odpovědnost podle ust. § 420a obč. zák., ačkoliv ona nebyla provozovatelem centrifugy. Vzhledem k tomu, že odvolací soud její odpovědnost za škodu způsobenou žalobcům posoudil podle ust. § 420 obč. zák., což výslovně v odůvodnění svého rozsudku uvedl, je zřejmé, že tato námitka není důvodná. Odvolací soud shledal odpovědnost žalované za porušení jejích povinností jakožto výrobce zařízení (§ 8 zákona č. 22/1997 Sb.), a to na základě zjištění, že podstatnou příčinou pádu centrifugy byly právě její výrobní vady. Další námitky dovolatelky ve vztahu k její odpovědnosti dle ust. § 420a obč. zák. jsou bezpředmětné, neboť je zjevné, že rozhodnutí odvolacího soudu na takových závěrech nespočívá.

Dle ustanovení § 3 ZOŠVV se za výrobek považuje jakákoliv movitá věc, která byla vyrobena, vytěžena nebo jinak získána bez ohledu na stupeň jejího zpracování a která je určena k uvedení na trh. V této souvislosti je důležité podotknout, že právě toto ustanovení bylo významně poznamenáno novelou ZOŠVV z června roku 2000 (zákon č. 209/2000 Sb.). Do tehdejší doby totiž zákon pod pojem výrobek nezahrnoval zemědělské a lesní přírodní produkty a zvěř, pokud neprošly prvotním zpracováním. Tato původní koncepce využívala možnosti, jež nabízela výše uvedená Směrnice, tedy možnosti vyloučit prvotní zemědělské produkty z definice pojmu výrobek. Byla však přijata závazná směrnice EU č. 99/34/EC, která již platí a uložila všem členským státům, aby, pokud možnosti vyloučit z pojmu výrobek prvotní zemědělské produkty a zvěřinu využily, tuto výjimku zrušily. Český zákonodárce tedy novelou z roku 2000 velmi pružně na tuto situaci zareagoval a definice pojmu výrobek je v souladu se Směrnicí.

Je vhodné poukázat, že za výrobek není možno považovat např. odpad, jehož legální definici přináší do našeho právního řádu ustanovení § 2 odst. 1 zákona číslo 125/1997 Sb., ve znění předpisů pozdějších. Výrobek se stává odpadem v okamžiku, kdy vlastník movité věci získá úmysl ji odložit nebo vyřadit. Od tohoto okamžiku není možno žalovat na náhradu škody způsobenou vadou takové věci podle zákona č. 59/1998 Sb., ale bude nezbytné použít obecnou úpravu odpovědnosti obsaženou v občanském zákoníku. V současné době probíhá v EU jednání o návrhu směrnice o odpovědnosti za škodu způsobenou odpady.

Občanský zákoník definuje v § 119 odst. 2 pouze nemovité věci, kterými rozumí pozemky nebo stavby spojené se zemí pevným základem. Věcí movitou je tudíž třeba rozumět všechny ostatní věci v právním smyslu. V právní teorii se za věc

považuje ovladatelný hmotný předmět či ovladatelná přírodní síla (energie vodní, parní, sluneční, elektrickou, jadernou), které obojí slouží potřebám lidí. Vyrobení je třeba definovat jako postup, jímž se ze surovin nebo jiných látek vytvoří jejich seskupením, nebo chemickou reakcí nová hmotná podstata mající pro člověka užitečnou formu. Za vytěžení považujeme technický proces, při kterém se suroviny nebo jiné látky získávají z přírodního bohatství země. Při výkladu pojmu uvedení na trh je možno poukázat na zákonnou definici obsaženou v § 2 písm. b) ZTPV. Výrobkem jsou i součásti a příslušenství věci movité i nemovité (např. věc movitá zapracovaná do nemovitosti). Výrobkem je dle výslovné úpravy § 3 ZOŠVV i elektřina. V rámci tohoto určení výrobku se naskytne v zásadě dvě otázky. V právní teorii nelze nalézt odpověď na otázku, co je vadou elektřiny v pojetí ustanovení § 4 ZOŠVV. V úvahu přichází změna napětí, kmitočtu, fázového posunu v rámci výkonu, nebo je to i výpadek proudu způsobený dodavatelem elektrické energie. Ohledně odpovědnosti za škodu způsobenou dalšími druhy energií obsahuje český právní řád zvláštní úpravu odpovědnosti pouze za škodu způsobenou jadernou energií v zákoně číslo 18/1997 Sb. Odpovědnost za škodu způsobenou vodní (např. pokles tlaku vody ve vodovodu, v důsledku kterého dojde k poškození automatické pračky) či parní energií zvlášť upravena není a vzhledem k zákonnému příkladu elektřiny by i je bylo zjevně možné považovat za výrobky ve smyslu § 3 ZOŠVV.

Naproti tomu je z režimu ZOŠVV vyloučeno poškození (snížení hodnoty) samotného výrobku. To je předmětem nápravy cestou práv uplatňovaných z titulu klasické odpovědnosti za vady¹.

¹viz M. Knappová, J. Švestka a kolektiv: Občanské právo hmotné - Svazek II., 2. vydání, Praha, ASPI 2002, str. 577

Vadou výrobku je třeba rozumět nikoli vady jakosti z hlediska jeho způsobu použití, nýbrž takovou vlastnost výrobku, resp. nedostatek vlastnosti, který způsobuje, že výrobek nezaručuje z hlediska bezpečnosti jeho normálního použití vlastnosti, které od něj může spotřebitel oprávněně očekávat, zejména s ohledem na (i) informace o výrobku, které byly výrobcem poskytnuty, (ii) předpokládaný účel, ke kterému má výrobek sloužit, (iii) dobu, kdy byl výrobek uveden na trh.

Zákon používá termín vada zcela jinak, než jak je obecně používán v občanském právu. Výrobek je podle ZOŠVV vadný nikoliv proto, že je jeho užitná hodnota snížena, nebo že výrobek nebylo možno použít ke smluvenému či obvyklému účelu, tyto vady jsou kryty klasickou občanskoprávní odpovědností za vady, nýbrž proto, že neposkytuje v době uvedení na trh obecnou míru bezpečnosti, kterou může spotřebitel oprávněně očekávat s přihlédnutím ke všem okolnostem případu¹. Přičemž lze vymezení pojmu vady aplikovat i v případech žaloby na základě obecného právního předpisu, neboť dle § 10 ZOŠVV může poškozený dle své volby uplatnit právo na náhradu škody buď podle obecné úpravy odpovědnosti za škodu nebo vůči výrobcí podle ZOŠVV.

Tak v řízení o náhradu škody ve výši 940.000,- Kč s přísl., vedeném u Okresního soudu v Semilech pod sp. zn. 3 C 523/2004, a v odvolacím řízení u Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. 12. 2005, č. j. 24 Co 343/2005-467. Žalobce, nadějný český lyžař, se domáhal na žalovaném zaplacení náhrady škody ve výši 940.000,- Kč s tvrzením, že užíval potravinový doplněk C. P. vyráběný žalovaným, který obsahoval zakázané látky (D., n. a t.), ačkoliv dle internetové prezentace žalovaného a údajů na etiketě výrobku

¹ viz J. Švestka, O. Jehlička, M. Kratochvíl: Právní ochrana spotřebitele. Texty s úvodním komentářem, 1. vydání, Praha C.H.Beck 1999, str. 38

měl být tento výrobek prost jakýchkoliv zakázaných látek, jejichž užití by mohlo být považováno za nepovolený doping. Podle údajů udávaných žalovaným měl tento výrobek obsahovat pouze chemicky čistou směs k. a p. a být tak vhodný pro sportovce vrcholové úrovně. Žalovaný namítal zamítnutí žaloby s odůvodněním, že není výrobcem látky užívané žalovaným. Dále namítal, že jeho testy uvádějí, že uvedený výrobek žádné zakázané látky neobsahuje. Konečně uváděl, že žalobce užíval velké množství potravinových doplňků (19), přitom analýzou na vyhledání zakázaných látek nechal prověřit jen čtyři z nich.

Soud prvního stupně rozhodl mezitímním rozsudkem ze dne 11. 4. 2005, č. j. 3 C 523/2004-401, tak, že nárok žalobce na náhradu škody je dán s tím, že o výši nároku žalobce a o nákladech řízení bude rozhodnuto v konečném rozsudku. Soud prvního stupně v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že výrobek C. P., distribuovaný žalovaným, byl vadný ve smyslu ust. § 4 odst. 1 ZOŠVV, neboť obsahoval zakázané látky, ačkoliv dle internetové prezentace žalovaného a údajů na etiketě výrobku se mělo jednat o výrobek složený toliko z chemicky čisté směsi k. a p. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že jednáním spočívajícím v nabízení uvedeného výrobku, jenž postrádal prezentované vlastnosti; jehož etiketa neobsahovala údaj o tom, zda je výrobek vhodný pro sportovce nebo při zvýšené tělesné zátěži (§ 18 vyhl. č. 23/2001 Sb.) a jehož obal byl nepravdivě označen údajem laboratorně testováno, žalovaný porušil své právní povinnosti, přičemž v příčinné souvislosti s jejich porušením vznikla žalobci majetková újma z důvodu pozitivního dopingového nálezu. Soud prvního stupně proto uzavřel, že žalovaný odpovídá žalobci za vzniklou škodu podle § 420 OZ.

Proti mezitímnímu rozsudku soudu prvního stupně podal žalovaný odvolání, ve kterém namítal, že žalobce neprokázal

porušení právní povinnosti žalovaným. Uvedl, že C. P. byl označen v souladu s tehdy účinným zněním vyhl. č. 336/1997 Sb. Namítal dále, že odpovědnost žalovaného nezakládá ani okolnost, že obal výrobku obsahoval nepravdivý údaj o tom, že je výrobek laboratorně testován. Následně uvedl, že ust. § 4 odst. 1 ZOŠVV lze použít pouze v případě odpovědnosti za škodu upravenou ustanoveními ZOŠVV a nikoliv též podle ust. § 420 OZ. Soudu prvního stupně dále žalovaný vytkl, že nezkoumal, zda požití výrobku žalobcem mohlo vyvolat nález v moči zjištěný antidopingovou kontrolou. Žalovaný v podaném odvolání rozporoval i věcnou příslušnost soudu prvního stupně. Závěrem navrhl, aby odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně zamítl. Žalobce se ztotožnil se skutkovými a právními závěry soudu prvního stupně a navrhl, aby odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Odvolací soud rozsudkem ze dne 19. prosince 2005, č. j. 24 Co 343/2005-472, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, neboť dospěl k závěru, že nárok žalobce je co do základu dán. Odvolací soud se ztotožnil se zjištěním soudu prvního stupně, podle kterého žalovaný porušil právní povinnosti tím, že do oběhu uvedl potravinový doplněk C. P., jenž byl na etiketě klamavě označen a k prodeji nabízen klamavým způsobem, když byl prezentován jako chemicky čistá sloučenina k. s p., ačkoliv obsahoval a. s. Současně dle názoru odvolacího soudu porušil žalovaný právní povinnosti tím, že při výrobě předmětného potravinového doplňku podporujícího růst svalstva použil zakázané látky stanovené v příloze nařízení vlády č. 72/1997 Sb. (n.). V příčinné souvislosti s tímto porušením právní povinnosti shledal odvolací soud majetkovou újmu na straně žalobce, neboť ten, domnívaje se, že uvedený potravinový doplněk a. s. neobsahuje, požil C. P. distribuovaný žalovaným před mezinárodními závody konanými dne 10. 2. 2002 v J. n. N., při nichž mu byla zjištěna přítomnost zakázaných látek. Žalobci byl z tohoto důvodu uložen trest zákazu závodní činnosti, čímž přišel o finanční prostředky,

kteřé by si jinak mohl touto činností vydělat. Odvolací soud přitom odmítl, jako v režimu neúplné apelace nepřípustné, doplnění dokazování certifikáty předloženými žalovaným v odvolacím řízení. Podle názoru odvolacího soudu měl žalovaný vzorky potravinového doplňku pocházející ze stejné šarže k dispozici již v průběhu řízení před soudem prvního stupně a nic mu tedy nebránilo v tom, aby uvedený důkaz označil dříve než soud prvního stupně vyhlásil rozsudek. Námitku věcné nepřislušnosti soudu prvního stupně odvolací soud odmítl.

Převzetí pojmu „bezpečnost výrobku“ z práva Evropských společenství znamenalo zavedení nového právního pojmu do našeho právního řádu. O právní úpravě „bezpečného výrobku“ v českém právním řádu již bylo pojednáno výše.¹

ZOŠVV jde v otázce bezpečnosti výrobku ještě dále než ZOBV. Důvodová zpráva k ZOŠVV uvádí, že *"nároky kladené na bezpečnost výrobku ... jdou však dále tak, že definice vadnosti požaduje, aby výrobek poskytoval spotřebiteli bezpečnost nejen z hlediska své technické konstrukce a užitných vlastností, ale i tím, že bude splňovat míru bezpečnosti spotřebitelem oprávněně očekávanou, zejména s ohledem na informace (návod), který mu výrobce poskytl, na informace obecně známé ..."*.

Podle § 4 odst. 2 ZOŠVV nelze však výrobek považovat za vadný pouze z toho důvodu, že byl později uveden do oběhu jiný a z hlediska bezpečnosti dokonalejší výrobek. V souladu s ustanovením Směrnice, lze mít za to, že pojem "dokonalejší" je nutno vykládat jako "lepší" (better), či spíše "bezpečnější", tedy jako poskytující větší míru bezpečnosti².

¹ k otázce bezpečnosti výrobku v českém právním řádu viz. část III této práce

² viz O. Jehlička. J. Švestka: Občanský zákoník, komentář 5. vydání, Praha, C.H.Beck 1997, str. 1161

Zákon stanoví v ustanovení § 1 ZOŠVV následující předpoklady pro vznik odpovědnosti:

1. výskyt vady u výrobku,
2. vznik škody ve formě poškození zdraví, smrti nebo poškození jiné věci než je samotný vadný výrobek,
3. příčinnou souvislost mezi 1. a 2.

Důvodová zpráva k ZOŠVV uvádí, že „Cílem tohoto ustanovení je stanovit tři základní skutečnosti, které je poškozená osoba povinna prokázat, aby mohla úspěšně uplatnit nárok na náhradu škody podle citovaného zákona“. Vlastní dikce tohoto ustanovení může připouštět poněkud širší výklad pojmu "prokáže" a při nedostatečném uplatňování principu částečného důkazního břemene na straně výrobce by mohlo docházet k maření skutečného záměru zákonodárce¹. Je třeba vzít v potaz i skutečnost, že průkaz je po poškozené osobě požadován také proto, aby odpovědné osoby nebyly vystavovány neoprávněnému tlaku poškozených a tzv. "poškozených", tj. těch, kteří by pod záminkou škody hledali uplatnění pro výrobek, který už nepotřebují².

Dle § 8 ZOŠVV odpovědnost výrobce založená dle citovaného zákona nesmí být předem omezena nebo vyloučena, a to jednostranně ani dohodou. Takový jednostranný akt či ujednání by byla od samého počátku absolutně neplatná.

¹ viz P. Záruba: Odpovědnost za výrobek v České republice a Evropské unii, Brno, ECON Publishing, s.r.o. 1998, str. 29

² viz T. Weber, H. Kovandová a kol.: Praktická příručka posuzování shody a odpovědnosti za výrobek, část 2., Praha, Verlag Dashofer, s.r.o. 1998, str. 2

Poškozený musí uplatnit své právo na náhradu škody v tříleté subjektivní promlčecí lhůtě stanovené v § 9 ZOŠVV (jde o odchylku ustanovení § 106 odst. 1 OZ, které stanoví pouze dvouletou subjektivní promlčecí dobu). Tato promlčecí doba počíná běžet ode dne, kdy se poškozený dozvěděl, či kdy lze s přihlédnutím ke všem okolnostem případu důvodně předpokládat, že se mohl dozvědět o škodě, o vadě a o totožnosti výrobce neboli o tom, kdo za vzniklou škodu odpovídá. Pokud jde o stavení a přerušení běhu promlčecí doby, platí při nedostatku zvláštní úpravy s ohledem na § 10 odst. 1 ZOŠVV obecné ustanovení § 110 n. OZ. V případě, že by byl nárok na náhradu škody způsobené vadou výrobku uplatňován z titulu jiné občanskoprávní odpovědnosti za škodu (např. dle § 420 OZ), uplatnila by se obecná ustanovení o běhu promlčecích lhůt dle § 106 OZ. Vedle této promlčecí doby běží dle § 9a ZOŠVV zvláštní doba, která skončí uplynutím deseti let ode dne, kdy výrobce uvedl na trh vadný výrobek (§ 2 písm. b) ZTPV), který způsobil škodu. Po uplynutí této desetileté doby právo na náhradu škody způsobené vadou výrobku zanikne a jde tedy o lhůtu k uplatnění uvedeného práva, která je prekluzivního (propadného) charakteru. V původní podobě ZOŠVV před novelizací provedenou zákonem číslo 209/2000 Sb. byla tato desetiletá lhůta stanovena jako objektivní promlčecí, což bylo v rozporu se Směrnicí, která v čl. 11 stanoví, že *„... práva zaniknou uplynutím deseti let...“*. Stav ZOŠVV po provedené novelizaci je již s citovaným ustanovením Směrnice v plném souladu. Tato lhůta je konečná a nelze ji prodloužit. Nebylo by totiž vzhledem k pokroku vědy a techniky rozumné a účelné činit výrobce odpovědným za vady výrobku po časově neomezenou dobu, neboť výrobky podléhají vlivu času, jejich výroba je ovlivněna rozvojem vědy a techniky, a stále přísnějšími bezpečnostními normami. K zániku práva však nedojde, pokud byl v uvedené desetileté době uplatněn nárok na náhradu škody u soudu. Dalším případem, kdy je výskyt vady vázán na plynutí

doby je ustanovení § 11 ZOŠVV, které stanoví, že zkoumaný zákon se nevztahuje na uplatnění odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku uvedeného na trh před nabytím účinnosti tohoto zákona t.j. před 1.6.1998. Platí tedy, že výskyt vady může z hlediska zkoumaného zákona právně relevantním způsobem nastat pouze u výrobků uvedených na trh po 1.6.1998. Škody způsobené závadnými výrobky uvedenými na trh dříve se nepochybně lze domoci podle obecné úpravy náhrady škody v občanském zákoníku. Absence tohoto ustanovení by znamenala skrytou retroaktivitu uloženou k tíži výrobce.

Škodu lze pro účely zkoumaného zákona definovat jako majetkovou újmu, která nastala v majetkové sféře poškozeného. V souladu s úpravou škody obsaženou ve Směrnici (čl. 9) se jedná o (i) škodu na zdraví, (ii) usmrcení a (iii) škodu na jiné věci určené a převážně užívané k jiným než podnikatelským účelům. Tímto ustanovením je mimo jiné sledována zvýšená ochrana soukromého majetku jako prioritního zájmu spotřebitele. Zákonodárce vychází i z přesvědčení, že je třeba zvýhodnit běžného spotřebitele, který nemá narozdíl od velkých odběratelů výhodu vlastního specializovaného právního zázemí a zkušenost s vymáháním vzniklé škody na základě subjektivní odpovědnosti. Hradí se skutečná škoda i ušlý zisk. Dále ohledně hrazené škody, zejm. škody na zdraví a usmrcení lze odkázat na obecný výklad o škodě uvedený výše. Významnou modifikací úpravy náhrady škody obsažené v občanském zákoníku představuje § 6 ZOŠVV, který stanoví, že v případě škody na věci odpovídá výrobce za vzniklou škodu, pokud přesáhne 5.000,- Kč. Tato úprava tak zcela jednoznačně zužuje okruh majetku, při jehož poškození se jeho vlastník může domáhat náhrady škody podle zkoumaného zákona, o věci sloužící podnikání ve výše uvedeném smyslu a o věci, jejichž hodnota zjištěná v době poškození nepřesáhne částku 5.000,- Kč. Uvedené omezení má podle důvodové zprávy napomoci k vypořádání

drobných škod přednostně dohodou mezi poškozeným a povinnou osobou, t.j. mimosoudně. Původní vládní návrh zákona obsahoval úpravu zmíněného omezení již od částky 2.000,- Kč, přičemž se při stanovení této částky vycházelo z úrovně spotřebitelských cen. Parlament tuto částku zvýšil o 3.000,- Kč, aniž by vzal v úvahu roli inflačního faktoru, a proto se *de lege ferenda* dá uvažovat o stanovení tohoto limitu v závislosti na minimální mzdě (zejména stanovené pro účely trestního práva), či výše životního minima. Směrnice v čl. 16 stanoví i horní limit náhrady škody způsobené smrtí a škody na zdraví způsobených stejnými okolnostmi v rámci té samé vady částkou ne nižší než 70.000.000,- EURO. Se zřetelem k absenci podobného právního institutu v právu ČR a vzhledem ke korunové výši této částky (2,1 miliardy korun) nebylo toto omezení do našeho práva recipováno. Podle nového § 6a ZOŠVV, který byl do ZOŠVV zaveden novelou 209/2000 Sb. na základě požadavku stanoveného v čl. 9 odst. 1 písm. b) Směrnice a který se stává účinným dnem vstupu smlouvy o přistoupení České republiky do EU v platnost, bude výrobce povinen nahradit škodu na věci, za kterou odpovídá, jen v částce převyšující částku vypočtenou z 500,- EURO kurzem devizového trhu vyhlášeného ČNB dnem, kdy škoda vznikla nebo kdy byla zjištěna, což v současné době představuje nemalou částku zhruba 15.000,- Kč, která se jeví vzhledem k účelu ZOŠVV jako příliš vysoká.

Příčinnou souvislost je nutné interpretovat tak, že mezi výskytem vady (závadnosti) a vznikem škody musí být vztah příčiny a následku, který musí být v každém konkrétním případě nalezen po pečlivém uvážení vlivu všech ostatních faktorů působících na vznik škody. Předpokladem odpovědnosti je však také v některých případech existence příčinné souvislosti mezi výrobou závadného výrobku a nastalou škodou. Jedině na základě objasnění existence tohoto předpokladu lze totiž určit osobu

skutečného výrobce. Dále lze odkázat na výklad ohledně příčinné souvislosti uvedený výše.

Odpovědnost podle ZOŠVV je sice odpovědnost přísná mimosmluvní, která však není absolutní. I koncepce úpravy Evropské komise vychází z přesvědčení, že musí existovat zákonné důvody, na jejichž základě se výrobce může odpovědnosti zprostit. Směrnice takové důvody stanoví v čl. 7, náš zákon pak uvádí výčet liberačních důvodů v § 5. Pro výrobce součásti výrobku se v § 5 odst. 2 stanoví speciální liberační důvod. Liberační důvod však musí být výrobcem prokázán. Výčet liberačních důvodů v § 5 ZOŠVV je taxativní.

Výrobce v první řadě neodpovídá za škodu prokáže-li, že on sám výrobek v rámci své obchodní činnosti neuvedl na trh. Jinými slovy pokud výrobce výrobek neučinil přístupným spotřebitelské veřejnosti, ani např. dalšímu výrobcovi jako zhotoviteli finálního výrobku. Důvodová zpráva dále k uvedenému liberačnímu důvodu uvádí, že výrobce nebude odpovědný za škodu vzniklou jako důsledek vadnosti výrobku, který mu byl odcizen (např. z tovární haly). V této souvislosti lze uvést případ, kdy Okresní soud v Berouně rozsudkem ze dne 13. 10. 2004, č. j. 7 C 75/2001-111, zamítl v plném rozsahu žalobu na náhradu škody žalobce, který si dne 3. 11. 1999 zakoupil v provozovně společnosti D. - K. s. r. o. plynovou tlakovou láhev PB-10, při jejímž připojování ke kamnům dne 12. 11. 1999 došlo k úniku propan - butanu a k výbuchu, jehož následkem bylo zranění žalobce a poškození jeho domu. Žalobce při manipulaci s výrobkem dodržel bezpečnostní předpisy a příčinou výbuchu byl láhvvý ventil, vadný již z výroby od závodu A. M. - S., který láhev vyrobil v roce 1991 (láhev byla od té doby provozována cca 8 roků bez problémů). V řízení nebylo prokázáno, že by PB láhev, jejímž výbuchem byla škoda způsobena, plnila plynem právě žalovaná společnost,

neboť láhev nebyla opatřena jejím polepem, a nebyl si tím jist ani majitel společnosti D. - K. s. r. o., který sice uvedl, že v předmětné době pro ně láhve plynem plnila žalovaná, nicméně tak jindy činily i další firmy. Na základě takto zjištěného skutkového stavu dospěl soud prvního stupně k závěru, že předpoklady odpovědnosti za škodu podle § 420 a násl. OZ, tj. protiprávní jednání žalované ani příčinná souvislost a zavinění, nejsou naplněny. Vada výrobku spočívala ve vadném ventilu, jehož výrobce byl žalobci znám, a žalovaná tuto vadu výrobku nemohla nijak ovlivnit. I kdyby věc měla být posuzována podle speciálního předpisu ZOŠVV (soud jeho použití vyloučil s ohledem na to, že PB láhev byla uvedena na trh v roce 1991, kdy byla vyrobena, tedy před nabytím účinnosti tohoto zákona, tj. 1. 6. 1998), neodpovídala by žalovaná, nýbrž D. - K. s. r. o., jako dodavatel vadného výrobku. K odvolání žalobce Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 23. 2. 2005, č. j. 25 Co 561/2004-134, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud se zcela ztotožnil se skutkovými zjištěními soudu prvního stupně, avšak aplikoval na ně ZOŠVV, s odůvodněním, že PB láhev jako konečný výrobek byla uvedena na trh až v době koupě žalobcem, tj. k 3. 11. 1999, tedy již za účinnosti tohoto zákona, byť jednotlivé komponenty výrobku byly vyrobeny před jeho účinností. Odpovědnost výrobce podle tohoto zákona je odpovědností objektivní a dopadá nejen na něj, ale i na další osoby uvádějící výrobky do oběhu. Pasivní legitimace žalované ovšem není dána, protože nebylo jednoznačně prokázáno, že to byla žalovaná, kdo naplnil předmětnou PB láhev plynem (byť je to velmi pravděpodobné); za škodu tedy neodpovídá. I pokud by bylo prokázáno, že láhev plnila plynem žalovaná (jako výrobce součásti výrobku - plynu), zprostila by se odpovědnosti za vzniklou škodu podle § 5 odst. 2 zákona, neboť vada byla způsobena konstrukcí

lahvového ventilu, který nevyrobila žalovaná, nýbrž subjekt, jehož totožnost byla žalobci známa.

Druhým liberačním důvodem je, že vzhledem k okolnostem lze důvodně předpokládat, že vada výrobku, která způsobila škodu, neexistovala v době, kdy byl výrobek uveden do oběhu, popř. že vada vznikla teprve po této době. Při formulaci tohoto liberačního důvodu vycházel zákonodárce z přesvědčení, že na výrobci nelze spravedlivě požadovat, aby nesl odpovědnost za vadnost výrobku, která vznikla bez jeho přičinění. Mezi takové osoby mohou patřit přepravci, kteří přispěli ke vzniku škody neodbornou přepravou, dále pak odběratelé nebo prodavači, kteří nedodrželi podmínky, za kterých je možno výrobky skladovat, prodávat, pronajímat atd.¹ ZOŠVV formuluje tento liberační důvod pro výrobce přísněji než Směrnice, která ukládá výrobci v čl. 7 písm. b) prokázat, "*... že je vzhledem k okolnostem pravděpodobné, že vada, neexistovala ...*".

Třetím liberačním důvodem je skutečnost, že výrobce výrobek nevyrobil pro prodej nebo jinou formu použití pro podnikatelské účely ani že výrobek nebyl vyroben nebo jím šířen v rámci jeho podnikatelské činnosti. Jako příklad lze uvést zhotovení výrobku pro výstavu, prototypu či zkušebního vzorku.

Výrobce se dále může odpovědnosti zprostit, pokud prokáže, že vada výrobku vznikla v důsledku toho, že výrobce respektoval ustanovení těch právních předpisů (např. hygienických, technických), které byly vydány veřejnými orgány a jež jsou pro výrobce závazné. Podstatou prokázání existence takového liberačního důvodu je důkaz příčinné souvislosti mezi postupem výrobce, který striktně respektuje příslušné právní

¹viz P. Záruba: Odpovědnost za výrobek v České republice a Evropské unii, Brno, ECON Publishing, s.r.o. 1998, str. 29

předpisy země, kde takový výrobek uvedl na trh, a škodou, která vznikla jako důsledek závadnosti výrobku. Pojem bezpečnosti výrobku nesmí být absolutní. Nelze totiž připustit takovou absurdní situaci, kdy výrobce vyrábí výrobky sice bezpečné, vyhovující příslušným technickým, hygienickým a odborným předpisům, ale současně i závadné. V případě neexistence takového liberačního důvodu by se totiž výrobce sice vyhnul postihu za porušení právních norem, avšak na druhé straně by se však vystavoval riziku žalob na náhradu škody.

Další z liberačních důvodů bývá někdy nazýván jako tzv. vývojové riziko (development risk)¹. Výrobce není podle zákona odpovědný, pokud všeobecný stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl výrobek na trh, neumožnil zjistit jeho vadu. Zařazení tohoto článku do textu Směrnice bylo předmětem bouřlivé diskuze mezi členskými státy. Poukazovalo se především na rozdílnou všeobecnou úroveň stavu vědeckých a technických znalostí v zemích EU, a v důsledku toho i na rozdílnou úroveň ochrany spotřebitele. Tomuto stavu se Směrnice chtěla vyhnout, a proto umožňuje ve vnitrostátních úpravách tento liberační důvod vypustit a odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku tak v zájmu spotřebitele zpřísnit (učinilo tak zatím jen Finsko, Norsko, Španělsko a Lucembursko).

Speciálním liberačním důvodem platným pouze pro výrobce součásti výrobku je skutečnost, že vada byla způsobena konstrukcí výrobku, do něhož byla součást výrobku zapracována, nebo byla způsobena návodem k výrobku. Společné a nerozdílné odpovědnosti se tak mohou zprostit výrobci, jejichž výrobky jsou sice bezpečné, ale byly zapracovány do špatně provedeného konečného výrobku, nebo výrobce finálního výrobku vypracoval

¹viz O. Jehlička. J. Švestka: Občanský zákoník, komentář 5. vydání, Praha, C.H.Beck 1997, str. 1164

nesprávný návod ke kompletaci výrobku. Avšak pro výrobce součástí nebo komponentů je velmi obtížné opatřit požadované důkazy k prokázání tohoto liberačního důvodu¹.

Novelizace ZOŠVV provedená zákonem číslo 209/2000 Sb. zařadila do ustanovení o liberačních důvodech i obecný liberační důvod, kterým je jednání poškozeného nebo osoby, za kterou je poškozený odpovědný.

Ke zvýšení ochrany spotřebitelů slouží i výslovné založení solidární odpovědnosti více výrobců v případě, že odpovídají za tu samou škodu. Solidarita škůdců - výrobců znamená, že poškozený je oprávněn požadovat plnou náhradu od kteréhokoli z nich. Vzájemné vnitřní vypořádání mezi výrobcí formou postihu (regresu) se dle § 7a odst. 3 ZOŠVV provede podle účasti každého z nich na způsobené škodě. Věcně je tato úprava s ohledem na ochranu spotřebitelů plně opodstatněna, neboť v moderní době spojené s globalizací ekonomik je pravidlem, že se na výrobě výrobku podílí (ať při vlastní výrobní činnosti či zejména různými součástmi nebo materiálem) více osob typicky z různých států. Z ustanovení § 7 odst. 1 ZOŠVV lze dovodit, že je vyloučena solidární odpovědnost výrobce (popř. výrobců) a třetích osob, které se svým jednáním nebo opominutím zaviněně podílely na vzniku vady výrobku, jež ve svém důsledku způsobila škodu, a které nejsou výrobcí ve smyslu § 2 ZOŠVV. To ostatně souvisí i s tím, že předpokladem vzniku odpovědnosti není užití výrobku. K tomu ZOŠVV v § 7 odst. 2 výslovně stanoví možnost výrobce vůči této třetí osobě požadovat postih jako důsledek jejího jednání nebo opomenutí, které přispělo ke vzniku škody.

¹viz P. Záruba: Odpovědnost za výrobek v České republice a Evropské unii, Brno, ECON Publishing, s.r.o. 1998, str. 47

Nevyplývá-li ze zvláštní zákonné úpravy něco jiného, řídí se právní vztahy, které jsou jejím předmětem, dle § 10 odst. 1 ZOŠVV občanským zákoníkem. Z podpůrné použitelnosti občanského zákoníku lze dovozovat, že se občanský zákoník jako obecný právní předpis vztahuje pouze na úpravu těch otázek, které nejsou v ZOŠVV speciálně řešeny. Z ustanovení § 10 odst. 2 ZOŠVV vyplývá, že jestliže zvláštní zákon stanoví, že jím nejsou dotčena práva poškozeného na vymáhání náhrady škody z porušení smlouvy, resp. z porušení jiných mimosmluvních povinností založených na obecné občanskoprávní úpravě, rozumí se tím občanský zákoník. To znamená, že po přijetí tohoto zvláštního zákona má poškozený vždy právo volby. Pro poškozeného může být za určitých okolností výhodnější uplatnit právo na náhradu škody z porušení smlouvy, resp. z porušení jiných mimosmluvních povinností podle občanského zákoníku. Smlouva nebo zvláštní právní předpis mohou totiž určit vadu výrobku natolik jednoznačně, že o zavinění odpovědného subjektu, z něhož vychází obecná občanskoprávní úprava, tj. občanský zákoník, nemůže být pochyb. Zbývá pouze dodat, že uspokojení nároku poškozeného podle jedné z úprav vylučuje možnost domáhat se s úspěchem náhrady škody podle jiné úpravy, neboť je nepřípustné nahrazovat jednu a tutéž škodu dvakrát.

VI. úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v „novém občanském zákoníku“

VI.1 Obecná úprava odpovědnosti za škodu - změny oproti stávající právní úpravě

Následující text pojednává o koncepci odpovědnosti za škodu dle nového občanského zákoníku, tj. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, rovněž s ohledem na rozdílnost pojetí tohoto institutu v současně platném a účinném OZ.

Dne 3. února 2012 se Parlament české republiky usnesl na přijetí zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, tj. nového občanského zákoníku, který s účinností ode dne 1. ledna 2014 nahradí dosud platný a účinný zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, tj. současný občanský zákoník. Současný občanský zákoník se výrazně odchyluje od standardů právní kultury kontinentální Evropy i od tuzemských právních tradic. Funkční, systematické, obsahové i výrazové pojetí současného OZ koncepčně v zásadě stále odpovídá některým přístupům, které nastolila socialistická legislativa v 50. a 60. letech minulého století.

Tento stav byl dlouhodobě nevyhovující, nicméně rekodifikace občanského zákoníku, resp. soukromého práva, se uskutečnila až po více než dvaceti letech od prvních návrhů na novou úpravu. První pokus o nový občanský zákoník se uskutečnil ještě před rokem 1993, po zásadní novele dosavadního OZ zákonem č. 509/1991 Sb., kdy byl na úřadu federální vlády vypracován pod místopředsedou vlády Pavlem Rychetským dokonce návrh paragrafovaného znění. Práce vedli prof. Viktor Knapp a prof. Karol Plank, po rozdělení federace a vzniku České republiky na něj ale bylo zapomenuto.

Další pokus uskutečnil pod gescí ministerstva spravedlnosti prof. František Zoulík, autor zákona o konkursu a vyrovnání. Výsledek jeho práce, koncepce nového civilního kodexu, byl zveřejněn v roce 1996, právě ministerstvem spravedlnosti byl ale odmítnut.

Vláda dne 22. prosince 1999 uložila ministru spravedlnosti do konce září 2000 vypracovat návrh věcného záměru rekodifikace soukromého práva. Nový občanský zákoník v dnešní podobě začal být proto připravován na základě rozhodnutí ministra spravedlnosti Otakara Motejla, který jeho přípravou pověřil Karla Eliáše z Právnické fakulty ZČU v Plzni a Michaelu Zuklínovou z Právnické fakulty UK v Praze, která měla na starosti partii věnovanou rodinnému právu. Tento tým připravil nejprve věcný záměr, který vláda schválila dne 18. dubna 2001. Jím bylo mj. po 10 letech diskusí rozhodnuto, že zákoník práce bude jako samostatný právní předpis zachován a bude k novému občanskému zákoníku speciálním. Poté započaly práce na paragrafovaném znění. V mimořádné příloze Právních rozhledů č. 10/2001 bylo zveřejněno prvních 101 paragrafů. Tím byla zahájena diskuse o osnově zákona, která se však pořádně rozběhla až po roce 2005. Ministr spravedlnosti Pavel Rychetský pověřil Miloše Tomsu vedením reorganizované rekodifikační komise, která měla na starosti supervizi osnovy nového občanského zákoníku. V roce 2005 byl návrh hotov a dne 17. května 2005 byla jeho finální podoba představena veřejnosti a přeložena do angličtiny. Teprve teď nastala široká odborná diskuse, jejímž výsledkem byla dopracovaná verze osnovy nového občanského zákoníku, která byla dne 5. června 2008 rozeslána do meziresortního připomínkového řízení a oficiálně předložena veřejnosti. Připomínkové řízení skončilo dne 29. srpna 2008. Dne 12. ledna 2009 byla osnova návrhu předložena vládě, která ji schválila a 7. května 2009 předložila parlamentu. Účinnost byla navržena ode dne 1. ledna

2012, avšak vzhledem k politickým poměrům nebyl Poslaneckou sněmovnou do konce jejího volebního období projednán. S nástupem vlády Petra Nečase, v níž byl staronovým ministrem spravedlnosti Jiří Pospíšil, byly diskuze o přijetí nového občanského zákoníku opětovně zahájeny a připraven nový pokus o jeho přijetí. Premiér Petr Nečas pak celý záměr veřejnosti představil dne 9. května 2011 a vláda jej schválila 18. května. 9. listopadu 2011 jej Poslanecká sněmovna schválila a 3. ledna 2012 postoupila Senátu. Ústavně-právní výbor Senátu sice navrhl předlohu vrátit Poslanecké sněmovně s jediným pozměňovacím návrhem - posunout datum účinnosti na 1. leden 2016, ale Senát jako celek k návrhu nepřijal žádné usnesení, takže po 3. únoru 2012 byl návrh zákona přijat. Prezident republiky jej po určitém váhání podepsal dne 20. února 2012. Účinnost nového kodexu soukromého práva nastane 1. ledna 2014.

nOZ měl sledovat celkový příklon k evropským kontinentálním konvencím, přičemž cílem mělo být obnovení občanského zákoníku jako komplexního kodexu soukromého práva. Novou úpravou má dojít mj. k odstranění duplicit mezi občanským a obchodním zákoníkem (například v oblasti smluvního práva, či obecně v úpravě prodlení, promlčení apod.) a k zpřesnění používané terminologie. Nicméně je k nOZ nutné uvést, že odborná veřejnost jej přijala s rozpaky. A to zejména pro jeho velkou rozsáhlost, zvolenou stylistiku, kdy jeho vzorem byl občanský zákoník z první republiky a zavedení řady nových, byť dříve tradičních, institutů a pojmosloví, které jsou zejména laické veřejnosti neznámé, a bude obtížné si na ně zvyknout. V praxi při užívání nOZ v běžném životě tak lze po nabytí jeho účinnosti očekávat řadu problémů. Jak například prohlásila profesorka Irena Pelikánová, soudkyně Tribunálu Soudního dvora Evropské unie, "zákon, který byl v Česku přijat, je tak kuriózní, že způsobí stejné problémy, jako bychom převzali zákon ze zahraničí".

NOZ je tematicky rozdělen do pěti částí - Obecná část, Rodinné právo, Absolutní majetková práva, Relativní majetková práva a Ustanovení společná, přechodná a závěrečná.

V obecné části jsou především vymezeny jednotlivé pojmy, se kterými následně text nového občanského zákoníku pracuje.

Část Rodinné právo v sobě zahrnuje dnes platný a účinný zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Dotýká se jak institutu manželství, tak vztahů mezi příbuznými, zejména pak vztahů mezi rodiči a dětmi.

Část Absolutní majetková práva upravuje vlastnictví, práva k cizím věcem a problematiku dědění.

Čtvrtá část nazvaná Relativní majetková práva je nejobsáhlejší. Zahrnuje v sobě úpravu smluv, stejně tak jako závazky z deliktního jednání (tedy i odpovědnost za škodu).

Poslední část se zabývá především legislativně technickou problematikou, mimo jiné tím, které dosavadní zákony budou novým zákonem zrušeny, přičemž mezi nejdůležitější patří:

- obchodní zákoník;
- zákon o rodině;
- zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů;
- zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech;
- a v neposlední řadě ZOŠVV.

VI.2 Úprava odpovědnosti za škodu v novém občanském zákoníku

V úvodu je třeba zmínit, že přínosem nOZ je sjednocení obecného i zvláštního závazkového práva do jednoho právního předpisu, což znamená, že nová právní úprava náhrady škody je koncipována jako jednotná. Jak bylo uvedeno výše, skončí souběžné působení právních předpisů, především pak občanského a obchodního zákoníku, které lze označit za velmi nepřehledné a které způsobuje četné aplikační problémy.

Odpovědnost za škodu je upravena v části čtvrté nOZ, v Hlavě III označené jako Závazky z deliktů, konkrétně pak v Dílu 1 „Náhrada majetkové a nemajetkové újmy“ (§ 2894 a násl. nového občanského zákoníku).

Na rozdíl od současného OZ je v nOZ výrazný odklon od, v soukromém právu doposud převládající, sankční koncepce.

Pojem ‚odpovědnost‘ je v novém občanském zákoníku používán jen velmi zřídka, vyskytuje se ve vazbě na rodičovskou odpovědnost, v souvislosti s pojištěním odpovědnosti a sporadicky i v některých dalších ustanoveních, nikoli však v rámci úpravy odpovědnostních závazků, kde se autoři nOZ omezují na termíny „závazky z deliktů“, „náhrada majetkové a nemajetkové újmy“, „povinnost nahradit škodu“.

Pojetí škody v nOZ vychází zejména z návrhu Principů evropského deliktního práva (PETL) vypracovaných Evropskou skupinou pro deliktní právo v r. 2005, kdy dochází k odklonu pojetí institutu náhrady škody v duchu materialismu, podle něhož se poškozenému hradí výlučně škoda majetková.

NOZ pojímá škodu - újmu šířeji, než je tomu dnes. Kromě újmy na jmění - škody (tj. majetkové újmy), která odpovídá současnému chápání škody, zahrnuje i újmu nemajetkovou (viz základní ustanovení § 2894 a násl. nOZ).

Škůdce bude zásadně povinen k náhradě majetkové újmy. Povinnost odčinit nemajetkovou újmu nastane jen v případech zvláště stanovených a bude posouzena obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu. Většina ustanovení nOZ tedy užívá pojem „škoda“ s tím, že tato ustanovení se budou vztahovat i na újmu nemajetkovou. Smyslem a účelem nové úpravy je kompenzovat poškozenému v plné míře nejen újmu vzniklou na jeho majetku (jmění), ale i újmu osobní, tj. újmu na fyzickém a duševním zdraví.

V této souvislosti je třeba zdůraznit, že v současnosti je základní funkcí náhrady škody funkce reparační. Funkce satisfakční se projevuje pouze v ojedinělých případech - například u náhrady nemajetkové újmy za vytrpěnou bolest nebo za ztížení společenského uplatnění. NOZ naproti tomu pojímá případy, ve kterých se lze domáhat náhrady nemajetkové újmy dosti široce a stanoví podmínky pro její uplatnění. Přínosem nové koncepce právní úpravy náhrady škody je tak zdůraznění její satisfakční funkce. Mělo by tím dojít k celkovému posílení pozice poškozeného.

Jako základní východisko nOZ formuluje povinnost nahradit újmu způsobenou škůdcem zaviněně, přičemž zavinění z nedbalosti je presumováno (viz ustanovení § 2895 a § 2911 nOZ). Povinnost nahradit újmu bez ohledu na zavinění je dána v případech zvláště stanovených zákonem.

Ačkoliv to již nOZ výslovně neuvádí, lze dovozovat, že škůdce se zproští povinnosti nahradit škodu, prokáže-li, že

škodu nezavinil. Presumpce zavinění se však netýká ani hrubé nedbalosti, ani úmyslu - dovolá-li se jich poškozený, musí takový stupeň škůdcova zavinění dokázat. Tyto zásady charakterizují obecnou úpravu povinnosti k náhradě škody, v některých případech lze spatřovat výjimku z tohoto pravidla (viz dále).

nOZ nepřejímá obecné pravidlo socialistického práva, že neplatné jsou všechny dohody, kterými se někdo vzdává práva, které má vzniknout teprve v budoucnosti (§ 574 odst. 2 současného občanského zákoníku). Nová úprava však vylučuje možnost poškozeného vzdát se předem práva na náhradu škody způsobené úmyslně, z hrubé nedbalosti, anebo jde-li o člověka a poškození jeho přirozených práv, ať již prohlášením samostatně učiněným, nebo ujednáním s potenciálním škůdcem. V případě slabší strany se nebude přihlížet k žádným ujednáním, které by předem vylučovaly nebo omezovaly její právo na náhradu škody (§ 2898 nOZ). Do jisté míry tak uvedené ustanovení reflektuje úpravu limitace náhrady škody v obchodním zákoníku (ustanovení § 386 odst. 1 po novele č. 351/2011), nOZ je však přísnější. Vzhledem k tomu, že nOZ se bude aplikovat na smlouvy obecně (bez rozlišení, zda jsou uzavírány jako občanskoprávní či obchodní) lze předpokládat problémy především při aplikaci konceptu „slabší strany“ mezi podnikateli.

nOZ rovněž vylučuje možnost prohlášením samotného škůdce zprostit se povinnosti k náhradě škody. Taková prohlášení však mohou mít funkci oznámení, kterým se varuje před nebezpečím.

Na druhou stranu nOZ počítá i s výslovnou úpravou omezení nebo vzdání se práva na náhradu škody pro některé konkrétní případy odpovědnosti, například je zařazen nový institut

vzdání se práva domáhat se škody vzniklé na pozemku, které je zapsatelné do veřejného rejstříku (§ 2897 nOZ).

Stejně jako současný OZ obsahuje nová úprava prevenční ustanovení (§ 2900 nOZ), avšak v zúžené podobě a systematicky řazena až za základní ustanovení (viz výše). nOZ stíhá každého (jako současná úprava), ale jednak prevenci směřuje k vymezené újmě jako „nedůvodné“ (povinnost počínat si tak, aby nedocházelo k nedůvodné újmě), dále prevenci ohraničuje okolnostmi případu či zvyklostmi soukromého života, a samotnou újmu vztahuje ke svobodě, k životu, zdraví nebo vlastnictví jiného. Jedná se o vymezení, které vychází z toho, že občanský zákoník upravuje soukromoprávní vztahy, nikoliv veřejnoprávní (ochrana přírody a krajiny a náhrada škody na nich vzniklé bude nadále upravena jen v příslušných předpisech veřejného práva).

Pod rubrikou Prevence je upravena i povinnost zakročit na ochranu jiného. Tuto povinnost má především ten, kdo vytvořil nebezpečnou situaci nebo kdo nad ní má kontrolu.

Doplněno je dále ustanovení o škůdcově notifikační povinnosti, která má poškozenému umožnit, aby sám mohl učinit opatření minimalizujícím dopad škodné události do jeho majetkové sféry. Konečně je ze současného občanského zákoníku převzata myšlenka ustanovení § 417, dle kterého má i ten, komu škoda hrozí, zakročit k jejímu odvrácení přiměřeným způsobem, a nikoli jen přihlížet, jak vzniká a zvětšuje se. Rozdílně od dosavadní úpravy se však zakročení neukládá jako povinnost - je soukromou záležitostí každého, jak nakládá s vlastním majetkem. Pokud újma vzniká ve vlastní sféře jednající osoby v důsledku její pasivity, nemá právo na její náhradu vůči jinému v tom rozsahu, v jakém škodě mohla zabránit.

V nOZ je dále upravena „odpovědnost za náhodu“, kterou současný občanský zákoník nezná. Dle ustanovení § 2904 nOZ újmu způsobenou náhodou uhradí ten, kdo dal ze své viny k náhodě podnět.

Na druhou stranu bez významnějších změn zůstává úprava nutné obrany a krajní nouze (§ 2905 a násl. nOZ). Nová úprava však zohledňuje i subjektivní pocity toho, kdo jednal při odvracení útoku u nutné obrany nebo kdo odvracel hrozící nebezpečí újmy při krajní nouzi, neboť při posouzení má být přihlédnuto k omluvitelnému vzrušení myslí toho, kdo odvracel útok nebo jiné nebezpečí.

nOZ opouští pojetí jednotné úpravy civilního deliktu a v obecných ustanoveních odděluje smluvní (kontraktní) povinnost (§ 2913 nOZ) a mimosmluvní povinnost k náhradě škody (§ 2910) a dále rozlišuje porušení dobrých mravů (§ 2909 nOZ). V současném občanském zákoníku je vše obecně vztaženo pod pojem „porušení právní povinnosti“ (§ 420 OZ).

V případě porušení dobrých mravů, platí, že škůdce, který poškozenému způsobí škodu úmyslným porušením dobrých mravů, je povinen ji nahradit; vykonával-li však své právo, je škůdce povinen škodu nahradit, jen sledoval-li jako hlavní účel poškození jiného.

Rozdíly mezi smluvní a mimosmluvní povinností k náhradě škody jsou zejména v tom, že se pro vznik povinnosti nahradit škodu porušením smlouvy nevyžaduje zavinění a že rozsah náhrady škody podmiňuje její předvídatelnost (viz dále).

Vznik povinnosti k náhradě škody způsobené porušením povinnosti stanovené přímo zákonem se stejně jako v současném občanském zákoníku (§ 420 odst. 1 a 3 OZ) spojuje se zaviněným

porušením takové povinnosti [a to ač je porušením zasaženo absolutní právo (tj. právo osobní nebo majetkové, působí vůči každému) či je zasaženo právo jiné (relativní, působící jen mezi stranami)]. Požadavek na zavinění se přitom, rozdílně od stávající úpravy, vytýká přímo jako podmínka vzniku povinnosti nahradit škodu (nikoli až jako exkulpační důvod - důvod vyvinění, jak tomu je v § 420 odst. 3 současného občanského zákoníku).

Pokud jde o případy povinnosti k náhradě škody způsobené porušením smlouvy, vychází návrh z pojetí, jaké je již dnes vyjádřeno v § 373 obchodního zákoníku. Způsobí-li smluvně zavázaná strana porušením povinnosti ze smlouvy škodu, vznikne poškozenému právo na její náhradu bez zřetele na škůdcovo zavinění. V těchto případech má právo na náhradu škody nejen druhá smluvní strana, ale i ti, jichž se účel smlouvy přímo dotýká, např. členové nájemcovy domácnosti, rodinní příslušníci osoby, která objednala opravu určitého zařízení v bytě apod.

Kdo poruší povinnost ze smlouvy, nemá možnost vyvinít se ze subjektivní odpovědnosti (exkulpovat se) dokazováním, že škodu nezavinil, protože se při porušení takové povinnosti zavinění nezkoumá. Na škůdce dopadá tvrdší pravidlo o možnosti zprostit se objektivní odpovědnosti (liberovat se) důkazem, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli (v teorii zpravidla charakterizovaná jako vyšší moc).

Dále nOZ upravuje případ, kdy je ke škodě zavázáno více škůdců. Stejně jako v současném zákoníku jsou škůdci povinni k náhradě škody společně a nerozdílně, přičemž jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné, může soud rozhodnout, že

škůdce nahradí škodu podle své účasti na škodlivém následku. Nově nOZ dále posiluje pozici poškozeného tak, že škůdcovo obohacení je i po promlčení práva poškozeného na náhradu škody bezdůvodné a poškozený se může domáhat toho, co škůdce získal dle ustanovení o bezdůvodném obohacení (§ 2919 nOZ).

nOZ vymezuje rozsah náhrady ve shodě se současnou právní úpravou - skutečnou škodou a ušlým ziskem. Podle současné právní úpravy se škoda (majetková újma) primárně hradí v penězích (tzv. relutární restituce). Pokud o to požádá poškozený, hradí se škoda uvedením do předchozího stavu.

Soudy však v takovém případě dále zkoumají, zda je zvolený způsob náhrady škody „možný a účelný“ (§ 442 odst. 2 OZ.) či „možný a obvyklý“ (§ 378 obchodního zákoníku). „Možnost“ je kategorií objektivní, která je vyloučena tam, kde uvedení do předešlého stavu brání překážka objektivní povahy. „Účelnost“ soudy posuzují z hlediska hospodárnosti způsobu náhrady škody. „Obvyklost“ je taktéž korektivem chránícím škůdce před přílišnou tvrdostí volby poškozeného. Současná právní úprava je v tomto ohledu kritizována. Soudy při hodnocení účelnosti a obvyklosti způsobu náhrady škody přihlížejí například i k hledisku nákladnosti případné opravy věci. Tím dochází ke zvýhodňování škůdce na úkor poškozeného, který škodní událost nezpůsobil a jehož hlavním zájmem je bezpochyby účinné odstranění škody.

Cílem nové právní úpravy má být myšlenka, že škodit nesmí být „výhodné“ a poškozený si musí být jist, že se náhrady domůže a že mu bude škoda nahrazena účinně, tj. co nejúplněji, zároveň však co nejrychleji. Nové řešení způsobu náhrady škody si tak klade za cíl posílit postavení poškozeného. Je třeba vytvořit stav existující před škodnou událostí bez zátěže poškozeného. Na škůdce má být přenesena veškerá starost o

odčinění škody v plném rozsahu, tedy i případné časové ztráty, starosti a úsilí.

NOZ je s ohledem na výše uvedené postaven na zcela opačné koncepci, než je právní úprava dnešní, protože upřednostňuje uvedení do předešlého stavu (tzv. naturální restituce). Škoda se dle nOZ hradí v penězích, není-li uvedení do předešlého stavu dobře možné, anebo žádá-li o to poškozený (§ 2951 nOZ).

V této souvislosti je nutné zdůraznit, že pokud poškozený setrvá na požadavku naturální restituce, bude soud jeho návrhem vázán a posoudí pouze objektivní možnost takové náhrady, nikoli však její účelnost (příp. obvyklost). Případnému šikanóznímu jednání poškozeného vůči škůdci by měly bránit ustanovení obsažené v obecné části nOZ, zejména potom zásada, dle které „zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany“ (§ 8 nOZ) a zásada poctivého dodržování dobrých mravů (§ 6 nOZ).

Dle nOZ platí, že u škody na věci je východiskem pro určení náhrady jako dosud (§ 443 OZ) obvyklá cena věci v době poškození. Nově se však navrhuje stanovit, že současně musí být vzato v úvahu i to, co poškozený musí vynaložit k obnovení nebo nahrazení funkce poškozené věci. Je zde patrný odklon od pojetí, že od částky vyjadřující náklady na opravu věci je třeba odečíst částku odpovídající zhodnocení věci jeho opravou oproti původnímu stavu, aby poškozenému nevznikalo bezdůvodné obohacení zhodnocením věci. Nově zhodnocení věci nebude nezbytně za bezdůvodné obohacení považováno.

Zároveň platí, že poškodil-li škůdce věc ze svévole nebo škodolibosti, nahradí poškozenému cenu zvláštní oblíby, tj. mimořádnou cenu, zohledňující i nemajetkové aspekty, zvláště pak osobní vztah k věci, jeho unikátnost apod.

Nově je upravena i náhrada při poranění zvířete. Náklady spojené s péčí o zdraví nejsou neúčelné, i když podstatně převyšují cenu zvířete, pokud by je vynaložil rozumný chovatel v postavení poškozeného.

Nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním, a to v penězích. Na rozdíl od současné úpravy není nezbytné dokazovat při takovém zadostiučinění, zda byla ve značné míře snížena důstojnosti či vážnost fyzické osoby (jak je tomu nyní viz ustanovení § 13 odst. 2 současného občanského zákoníku), ale postačí prokázat, že jiný způsob zadostiučinění nezajistí skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy, než právě zadostiučinění poskytnuté v penězích.

Nemajetková újma má být odčiněna v některých zvláštních případech, a to buď tehdy, není-li náhrada majetkové újmy vůbec možná, anebo tehdy, odporovalo-li by přiznání poškozenému náhrady jen majetkové újmy obecně uznávaným zásadám spravedlnosti.

V první řadě se náhrada nemajetkové újmy přiznává při protiprávních zásazích do osobních práv člověka nebo do obdobných (restriktivněji vymezených) práv právnické osoby. V tom byl převzat koncept dosavadní zákonné úpravy. Pokud jde o nemajetkové újmy na zdraví nebo náhrady při usmrcení, opouští se pojetí § 444 odst. 2 a 3 OZ. Soud již nebude při stanovení výše náhrady omezen tabulkami, čímž je dán prostor pro zohlednění veškerých okolností případu.

Nemajetková újma se hradí, odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit,

ublížit nebo z jiné pohnutky zvláště zavrženíhodné, a to každému, kdo způsobenou újmu důvodně pocituje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.

Nemajetková újma se hradí (vedle škody majetkové) rovněž při újmě na přirozených právech člověka, jako je náhrada při ublížení na zdraví a při usmrcení apod.

Pokud nebude možné výši náhrady škody přesně určit, bude nově úkolem soudu, aby jí určil podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností případu. Současný občanský zákoník se omezil pouze na to, že při výše škody na věci se vychází z ceny v době poškození, nová úprava tak otvírá prostor pro zohlednění konkrétních okolností.

NOZ dává dále možnost moderovat (snížit) výši náhrady škody, avšak s určitými omezeními. Náhradu škody lze snížit „z důvodů zřetele hodných“, soud při tom vezme v úvahu, jak ke škodě došlo a k poměrům škůdce i poškozeného. Náhradu škody však nelze snížit, byla-li způsobena úmyslně.

U soudu se rovněž nelze domáhat moderace náhrady výše škody, pokud byla porušena odborná péče odborníkem (např. lékařem, advokátem, stavebníkem apod.).

V ustanovení § 2920 a násl. nOZ jsou upraveny jednotlivé případy zvláštní odpovědnosti. Jedná se o následující případy:

- škoda způsobená tím, kdo nemůže posoudit následky svého jednání (§ 2920 - § 2922)
poškozenému náleží náhrada škody i tehdy, nezakročí-li proti škůdci ze šetrnosti nebo ohleduplnosti.
- škoda způsobená osobou s nebezpečnými vlastnostmi (§ 2923)

kdo se vědomě ujme osoby nebezpečných vlastností tak, že jí bez její nutné potřeby poskytne útulek nebo jí svěří určitou činnost, nahradí s ní škodu společně a nerozdílně.

▪ škoda z provozní činnosti (§ 2924)

povinnosti k náhradě škody se lze zprostit, prokáže-li osoba, že vynaložila veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo (tzn. v novém občanském zákoníku dochází ke zmírnění podmínek, za kterých příslušná osoba odpovídá za škodu).

▪ škoda způsobená provozem zvláště nebezpečným (§ 2925)

nOZ vymezuje zvláštní druh odpovědnosti a stanoví přísná pravidla. Povinnosti se lze zprostit, prokáže-li osoba, že škodu způsobila zvnějšku vyšší moc nebo že ji způsobilo vlastní jednání poškozeného nebo neodvratitelné jednání třetí osoby; ujednájí-li se další důvody zproštění, nepřihlíží se k tomu.

▪ škoda na nemovité věci (§ 2926)

osoba provádějící práce na nemovité věci i oprávněně, je povinen k náhradě škody, kterou touto činností způsobí

▪ škoda z provozu dopravních prostředků (§ 2927 - § 2932)

nová úprava dopadá i na provozovatele všech vozidel a plavidel, které nejsou poháněny lidskou silou.

▪ škoda způsobená zvířetem (§ 2933 - § 2935)

úprava náhrady škody způsobené zvířetem dosud absentovala. Rozlišuje se mezi odpovědností vlastníka zvířete a těch, kteří svémocně zvíře odňali.

▪ škoda způsobená věcí (§ 2936 - 2938)

nahrazuje případy odpovědnosti způsobené okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje a rozlišuje škodu, která vznikla při plnění při použití věci, věcí samou o sobě, pádem věci a dále pádem budovy.

- škoda na převzaté věci (§ 2944)
osoba, která převezme věc ke splnění závazku, nese nebezpečí škody (jako schovatel).
- škoda na odložené věci (§ 2945)
přejímá se koncepce současného občanského zákoníku.
- škoda na vnesené věci (§ 2946 - § 2949)
nová úprava upustila od pojetí zániku práva na náhradu škody (prekluze), pokud nebude škoda uplatněna do 15ti dnů ode dne, kdy se o ní poškozený dozvěděl.
- škoda způsobená informací nebo radou (§ 2950)
odpovědnost osob, které se hlásí k určitému stavu, povolání či odbornému výkonu činnosti. Rozlišuje se škoda, která byla způsobena vědomě a nevědomě.

a konečně:

- škoda způsobená vadou výrobku (§ 2939 - § 2943)
o této zvláštní odpovědnosti bude pojednáno dále.

Lze shrnout, že koncepce odpovědnosti za škodu doznala značných změn a lze tedy očekávat, minimálně v prvních letech účinnosti nOZ, jisté aplikační problémy. Určité aplikační problémy může přinést skutečnost, že nová úprava bude dopadat jak na vztahy občanskoprávní, tak na vztahy obchodní (viz koncept ochrany slabší strany apod.). Bude tedy opět úlohou soudů, aby prostřednictvím svých rozhodnutí blíže definovaly

obecné pojmy a uvedly tak novou právní úpravu do praktického života.

Za zásadní body konceptu odpovědnosti za škodu v nOZ lze považovat:

- zpřesnění úpravy odpovědnosti za škodu;
- pojetí škody jako újmy majetkové i nemajetkové;
- presumpce zavinění škůdce;
- oddělení smluvní a mimosmluvní povinnosti k náhradě škody, kdy pro vznik povinnosti nahradit škodu porušením smlouvy se ani nevyžaduje zavinění (u mimosmluvní je vyžadováno);
- upřednostnění náhrady škody uvedením do předešlého stavu oproti náhradě v penězích;
- posílení právního postavení osoby, které byla věc poškozena;
- posílení ochrany slabší strany;
- vytvoření širšího prostoru pro zohlednění konkrétních okolností daného případu;
- stanovení méně přísné náhrada škody z provozní činnosti;
- v případě odpovědnosti za ublížení na zdraví a při usmrtí upuštění od „tabulkového systému“
- obecně jednotná úprava závazkového práva v soukromoprávní oblasti (již nebude existovat paralelní úprava závazkových vztahů v obchodním zákoníku).

VI.3 Zvláštní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v novém občanském zákoníku

V souvislosti s připravovanou rekodifikací českého soukromého práva se otevřela systémová otázka, zda soukromoprávní úprava tohoto druhu má být ponechána ve zvláštním samostatném zákoně s podpůrnou působností anebo zda nemá být vzhledem k majetkoprávní povaze této materie implementována přímo do nového občanského zákoníku, a to jako

jeden z jeho zvláštních případů odpovědnosti za škodu. Pro implementaci zákonné úpravy odpovědnosti za výrobek do generálního občanského kodexu jistě mluvil požadavek přehlednosti a jednotnosti právního řádu.

Nelze však pominout ani legislativní úvahy o spotřebitelských kodexech vedené na úrovni evropského společenství a jeho jednotlivých členských států, které lze považovat za naprosto legitimní¹. Jako příklad můžeme uvést Francii (nazývanou někdy „pravlastí“ spotřebitelského práva), kde byl dne 26.7.1993 přijat spotřebitelský zákoník. Jedním z hlavních důvodů této kodifikace bylo přepracování a harmonizace spotřebitelského práva obsaženého právě v roztroušených a protiřečících si textech celé řady různých zákonů a usnadnění přístupu spotřebitelů k právním textům s cílem zvýšení jejich právního vědomí v této oblasti.

Tak jako je upraveno zvláštní postavení podnikatelů, resp. obchodníků jako osob provozující obchody dle nově připravovaného obchodního zákona, bylo by jistě možné upravit v České republice do zvláštního samostatného kodexu i právní postavení spotřebitele, základní zásady tohoto práva včetně legálních definic, spotřebitelské smlouvy a zvláštní právní ochranu spotřebitele, přičemž by tento kodex nepochybně zahrnoval i úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.

V přijatém nOZ zvítězila koncepce univerzálního kodexu soukromého práva a dojde tím ke zrušení řady zvláštních zákonů a začlenění příslušné úpravy do nOZ. Jedním z těchto zvláštních zákonů bude i ZOŠVV a nově bude problematika odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku upravena v §

¹ Viz J. Beauchard: Poznámky ke spotřebitelskému zákoníku. Droit Civil, Procedure Civile Linguistique juridique - Ecrits en hommage, A. Gerard Cornu, Paris: P.U.F. 1994, str. 72

2939 - § 2943 nOZ jako jeden z druhů zvláštní odpovědnosti za škodu. Tato nová úprava v nOZ v podstatě přejímá dosavadní ZOŠVV pouze s několika úpravami, vyplývajícími z nové koncepce náhrady škody a nové terminologie nOZ.

Tak § 2939 nOZ již nehovoří o „odpovědnosti výrobce“ jako ZOŠVV v § 1, ale o povinnosti nahradit škodu způsobenou vadou movité věci určené k uvedení na trh jako výrobek za účelem prodeje, nájmu nebo jiného použití, kterou má ten, kdo výrobek nebo jeho součást vyrobil, vytěžil, vypěstoval nebo jinak získal, a společně a nerozdílně s ním i ten, kdo výrobek nebo jeho část označil svým jménem, ochrannou známkou nebo jiným způsobem. nOZ v dalším ustanovení rozšiřuje podobně jako ZOŠVV tuto povinnost o společnou a nerozdílnou povinnost dovozce, tj. toho, kdo výrobek dovezl za účelem jeho uvedení na trh v rámci svého podnikání.

Shodně jako v § 2 písm. c) subsidiárně odpovídá každý dodavatel, nelze-li výrobce určit podle § 2939 nOZ, pokud poškozenému při uplatnění práva na náhradu škody do jednoho měsíce nesdělí, kdo je výrobcem nebo kdo mu výrobek dodal, přičemž. Jedná-li se o dovezený výrobek, pak nahradí škodu každý dodavatel, i když je výrobce znám, pokud poškozenému ve lhůtě nesdělí, kdo je dovozcem.

Určitých změn dostala definice vady výrobku. Výrobek je ve smyslu § 2939 nOZ vadný, není-li tak bezpečný, jak to od něho lze rozumně očekávat se zřetelem ke všem okolnostem, zejména ke (i) způsobu, jakým je výrobek na trh uveden nebo nabízen, k (ii) předpokládanému účelu, jemuž má výrobek sloužit, jakož i s přihlédnutím k (iii) době, kdy byl výrobek uveden na trh. Oproti ZOŠVV tak nOZ pro vymezení vnímání spotřebitele nepoužívá „oprávněné očekávání“, ale rozumné, a místo prezentace výrobku sleduje způsob uvedení na trh nebo jeho

nabízení. Shodně jako ZOŠVV stanoví i nOZ, že výrobek nelze považovat za vadný jen proto, že byl později uveden na trh výrobek dokonalejší.

NOZ dále přejímá dolní limit Směrnice pro uplatnění náhrady škody. Škoda na věci způsobená vadou výrobku se hradí jen v částce převyšující částku vypočtenou z 500 EUR kursem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou v den, v němž škoda vznikla; není-li tento den znám, pak v den, kdy byla škoda zjištěna.

Zachovány zůstaly liberační důvody i jejich členění. Povinnosti k náhradě škody způsobené vadou výrobku se škůdce zproští, jen prokáže-li, že škodu zavinil poškozený nebo ten, za jehož čin poškozený odpovídá, a dále povinnosti k náhradě škody se tato osoba rovněž zproští, prokáže-li, že:

- výrobek na trh neuvedla,
- lze důvodně předpokládat s přihlédnutím ke všem okolnostem, že vada neexistovala v době, kdy byl výrobek na trh uveden, nebo že nastala později,
- výrobek nevyrobila pro prodej nebo jiný způsob použití pro podnikatelské účely, ani že výrobek nevyrobila nebo nešířila v rámci své podnikatelské činnosti,
- vada výrobku je důsledkem plnění těch ustanovení právních předpisů, která jsou pro výrobce závazná, nebo
- stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl výrobek na trh, neumožnil zjistit jeho vadu; v případě nOZ tedy český zákonodárce rovněž neuplatnil jako v případě ZOŠVV možnost článku 15 Směrnice vyloučit tento liberační důvod, tzv. *development risk*

Povinnosti nahradit škodu se rovněž zproští ten, kdo vyrobil součást výrobku, prokáže-li, že vadu způsobila

konstrukce výrobku, do něhož byla součást zapracována, nebo že ji způsobil návod k výrobku.

nOZ stanoví v § 2942 odst. 4, že se nepřihlíží k tomu, pokud se druhá strana vzdá předem práva na náhradu škody zcela nebo zčásti. ZOŠVV obsahuje obdobně v § 8 zákaz vyloučení nebo omezení povinnosti náhrady předem, avšak pod sankcí absolutní neplatnosti. Jak bylo uvedeno výše, oproti stávajícímu občanskému zákoníku nOZ umožňuje vzdát se práv předem, proto v nOZ zákonodárce používá konstrukci, že se k těmto dohodám nepřihlíží, nikoli že jsou neplatné. Stejně tak se nepřihlíží k dohodám odporujícím liberačním ustanovením.

Zaměření na ochranu spotřebitele zdůrazňuje nOZ tím, že ve zvláštním ustanovení § 2943 stanoví podmínky aplikace této zvláštní úpravy náhrady škody tak, že se neuplatní, pokud vada způsobila poškození věci určené a užívané převážně k podnikatelským účelům. Rovněž se neuplatní, pokud vada způsobila poškození výrobku již vadného. ZOŠVV obsahuje tuto podmínku v úvodním § 1.

Vzhledem k začlenění úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem do občanského kodexu, se promlčení práva na náhradu škody řídí obecnými ustanoveními nOZ upravujícími promlčení. Obecná promlčecí lhůta dle nOZ je stanovena v § 629 a činí tři roky, přičemž pro majetková práva platí, že se promlčí nejpozději uplynutím deseti let ode dne, kdy dospěla, ledaže zákon stanoví jinou promlčecí lhůtu, což nOZ činí v § 637, dle kterého se právo na náhradu škody způsobené vadou výrobku podle § 2939 promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy výrobce uvedl vadný výrobek na trh. nOZ tak přebírá tříletou promlčecí lhůtu dle článku 10 Směrnice, avšak místo článkem 11 stanovené prekluze práv po deseti letech od uvedení

výrobku na trh, používá institut promlčení. Je otázkou, zda v takovém případě splnil český zákonodárce požadavek Směrnice.

Zajímavé je ustanovení § 630 nOZ, kdy si strany mohou dohodou upravit promlčecí dobu odchylně, a to jak kratší tak i delší, nejméně však v trvání jednoho roku a nejdéle v trvání patnácti let. Toto ustanovení nOZ doplňuje dalším odstavcem pro ochranu slabší strany, tedy pokud vyznívá v její neprospěch, nepřihlíží se k němu. Pro možnost sjednání si odchylné promlčecí doby i pro povinnost k náhradě škody způsobené vadou výrobku dle nOZ jistě hovoří jednotná úprava promlčení v témže zákoně, nicméně nelze opominout čl. 13 Směrnice zakazující členským státům upravovat tento institut odchylně, byť i ve prospěch spotřebitele¹.

Přestože to nOZ výslovně na rozdíl od současného ZOŠVV neuvádí (§ 10 odst. 2 ZOŠVV), lze dle mého názoru v případech souběhu vzniku různých povinností k náhradě škody volit právní důvod nároku, neboť důvody vzniku povinnosti k náhradě škody se navzájem nevylučují, což platí jako pro jiné případy zvláštní odpovědnosti, ale pochopitelně i pro obecnou povinnost nahradit škodu.

¹ *Sánchez v Medicina Asturiana* (C-183/00, 25. dubna 2002)

VII. Závěr

Zavedení institutu odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku do českého právního řádu nepochybně představuje významné posílení ochrany spotřebitele. Účelem ZOŠVV je především motivace výrobců, aby uváděli na trh bezpečné výrobky a řádně informovali spotřebitele o bezpečném způsobu užití výrobku a o možných rizicích, které by eventuálně mohly spotřebiteli přivodit vznik škody, a tak zároveň rozšiřovat důvěru zahraničních partnerů k exportovaným českým výrobkům. Proces odškodňování poškozených spotřebitelů podle českého práva se tak v této oblasti stává stejným, jako je tomu i v jiných státech Evropské unie. Tato úprava po vstupu České republiky do Evropské unie přispěla k překonání rozdílů ve stupni ochrany spotřebitele, která jinak narušuje soutěž mezi výrobci a nepříznivě ovlivňuje pohyb zboží v rámci evropského trhu. Důvodová zpráva k ZOŠVV uvádí, že dosavadní desetileté zkušenosti s aplikováním Směrnice a na jejím základě vypracovaných vnitrostátních právních úprav členů EU ukazují, že tyto normy působí především motivačně a preventivně. Uplatnění ZOŠVV v praxi tak bude spíše výjimečné.

Citované evropské směrnice však neřeší veškeré otázky tohoto druhu občanskoprávní odpovědnosti a předpokládají existenci určitých doplňujících ustanovení obecných právních předpisů, což může způsobovat praktické problémy v rámci evropského prostoru pro volný pohyb zboží a služeb, neboť právní úprava v těchto obecných právních předpisech se může v různých zemích podstatně lišit. Lze rovněž usuzovat, že mj. tento druh „dvojkolejnosti“ do značné míry oslabuje harmonizující působení Směrnice.

Na druhou stranu přísná objektivní odpovědnost výrobce stimuluje spotřebitele k tomu, aby řádně zachovávali při užívání výrobku předepsané postupy tak, jak vyplývají z návodů, pokynů i instrukcí výrobce, neboť jinak spotřebiteli hrozí, že se i on jako poškozený bude spolupodílet na rozdělení náhrady škody dle § 5 odst. 3 ZOŠVV. Tato skutečnost vyplývá i z čl. 8 odst. 2 Směrnice.

Jistě velmi diskutabilní je zavedení omezení odpovědnosti výrobce dle Směrnice na částku způsobené škody převyšující 500 EURO. Uvedená částka vychází z úrovně cen a příjmů spotřebitelů dosavadních členských zemích EU, zatímco z pohledu průměrného spotřebitele z nových zemí EU z postkomunistické střední a východní Evropy se jedná o částku nepřiměřeně vysokou, které nejspíš zbytečně oslabuje účel přejímané právní úpravy.

ZOŠVV ani převzatá úprava v nOZ bohužel nezakládá povinnost výrobců pojistit se za případná možná rizika a je ponecháno výlučně na úvaze a rozhodnutí výrobce, jakým způsobem se pojistí, aby kryl své podnikatelské riziko a zároveň byl schopen majetkově uspokojit poškozenou osobu.

De lege ferenda se v budoucí evropské úpravě se rýsuje možnost vykládat pojem výrobek v širším smyslu, zatímco nyní obsah pojmu výrobek lze s ohledem na naši současnou zákonnou úpravu soukromoprávní odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem vztahovat pouze na movité věci, které byly alespoň zčásti podrobeny procesu výroby. Domnívám se však, že to bude právě evropský vývoj, který bude přinášet spotřebiteli větší právní komfort v tom smyslu, že pod pojem výrobek bude napříště spadat mnohem širší spektrum právních statků. Pod pojem výrobek dle citované Směrnice bychom tak bezesporu mohli

zařadit nejen věci movité, ale i věci nemovité, či programové vybavení počítače nebo části živých lidských tkání.

Na druhou stranu je třeba uvést, že není reálné, aby pod pojmem výrobek byly též zahrnovány takové předměty právních vztahů jako jsou práva nebo některé tzv. jiné majetkové hodnoty, ačkoliv v některých oblastech společenského života již v pojmu výrobek tyto právní statky zahrnuty jsou.

VIII. Použité zkratky

- OZ** - zákon číslo 40/1964 Sb., občanský zákoník
- nOZ** - zákon číslo 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Obchz** - zákon číslo 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- ZP** - zákon číslo 65/1965 Sb., zákoník práce
- ZOŠVV** - zákon číslo 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, ve znění zákona číslo 209/2000 Sb.
- ZOBV** - zákon číslo 102/2001 Sb., o obecné bezpečnosti výrobků
- ZOS** zákon č. č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele
- ZTPV** - zákon číslo 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky
- Směrnice** - směrnice EHS 85/374 ve znění směrnice EU/1999/34
- BGB** - Bürgerliches Gesetzbuch, občanský zákoník SRN
- PHG** - ProdukthaftungGesezt, zákon SRN o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

IX. Seznam použité literatury

- J. Beauchard: Poznámky ke spotřebitelskému zákoníku.** Droit Civil, Procedure Civile Linguistique juridique - Ecrits en hommage, A. Gerard Cornu, Paris: P.U.F. 1994
- Z. Berková: Způsob a rozsah náhrady škody v návrhu občanského zákoníku [ASPI],** 22.11.2011
- J. Bičovský, M. Holub: Náhrada škody v občanském, obchodním, správním a pracovním právu,** Praha, Linde Praha a.s. 1995
- Black's Law Dictionary,** St. Paul, Minn. West Publishing CO. 1990
- J. Buršíková: Možnosti smluvní limitace náhrady škody po novele obchodního zákoníku k 1.1.2012** [online], 28.3.2012, dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/moznosti-smluvni-limitace-nahrady-skody-po-novele-obchodniho-zakoniku-k-112012-81283.html>
- H. N. Butler: Legal Environment of business,** South-Western publishing Co. Cincinnati, Ohio 1987
- T. Duve: Verbraucherschutzrecht und Kodifikationsgedanke,** JURA, ročník 24, sešit č. 12/2002
- F. Helešic, J. Suchánek: Zákon o potravinách,** Komentář, 1. vydání, Praha, C.H.Beck 1998
- K. Kalesná: Zodpovednosť za výrobok,** Právny obzor, č. 3/1998
- H. Kovandová, J. Rybová, M. Tasař, T. Weber: Zákon o technických požadavcích na výrobky a předpisy souvisící,** poznámkové vydání, Praha. Linde Praha a.s. 1997
- V. Kusák, A. Piltz: Odpovědnost za škody způsobené vadou výrobku ve Spojených státech amerických a český výrobce,** Právní rozhledy č. 10/1999
- X. Lewis: Směrnice Evropského společenství o právní odpovědnosti výrobce za své výrobky,** Evropské a mezinárodní právo č. 6/1995
- M. Knappová, J. Švestka a kolektiv: Občanské právo hmotné - Svazek I.,** 2. vydání, Praha, ASPI 2002

- M. Knappová, J. Švestka a kolektiv: Občanské právo hmotné - Svazek II., 2. vydání, Praha, ASPI 2002**
- R. Král: K zákonu o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku a jeho slučitelnost s úpravou ES, Právní rozhledy č. 7/1999**
- J. Krčmář: Právo občanské, III., Praha 1947**
- U. Magnus: Evropské perspektivy v oblasti občanskoprávní odpovědnosti, Evropské a mezinárodní právo č. 6-7/1997**
- L. Michalski: Verbraucherschutzrecht 2, UNI Bayreuth, Bayreuth 2002**
- J. Mrázek: Odpovědnost za výrobek - 2. část, Právní rádce č. 6/1994**
- J. Mrázek: Odpovědnost za škodu způsobenou závadným výrobkem v českém právu, Právník č. 3/1998**
- J. Mrázek: Odpovědnost za škodu způsobenou závadným výrobkem podle direktivy Rady Evropských společenství č. 85/374/EHS, Právník č. 3/1998**
- P. Navrátil: [Systém a koncepce odpovědnosti za škodu v novém občanském zákoníku](#) [online], 6.dubna 2012, dostupné na: http://seminar-v-peci.cz/system-a-koncepce-odpovednosti-za-skodu-v-novem-obcanskem-zakoniku/#_ftnref24**
- J. Nesnídal: Nový zákon o technických požadavcích na výrobky, Evropské a mezinárodní právo č. 4/1997**
- Obecně o povinnosti k náhradě škody v soukromém právu [online]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/nahrada-skody/obecne-o-povinnosti-k-nahrade-skody-v-soukromem-pravu.html>**
- M. Pelikán: Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku, Právní rádce č. 8/1998**
- I. Pelikánová: Odpovědnost za škodu - trendy a otázky, malý náhled do [osnovy nového občanského zákoníku](#) [ASPI], 18.3.2011**
- J. Peřina: K otázce právní povahy „technického předpisu, Evropské a mezinárodní právo č. 3-4/1996**

- J.J. Philips: Product liability in a nutshell**, 5. vydání, St. Paul. West group 1998
- J. Svejkovský, Jaroslav a kol. Nový občanský zákoník: srovnání nové a současné úpravy občanského práva.** 1. vydání. Praha. C. H. Beck. 2012, 792 s.
- J. Svejkovský, Jaroslav. Náhrada škody - závazky z deliktů** [online], květen 2011, dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/odborne-texty.html>.
- I. Štenglová, S. Plíva, M. Tomsa a kol.: Obchodní zákoník,** komentář, 3. vydání, Praha C.H.Beck 1998
- J. Švestka, O. Jehlička: Občanský zákoník,** komentář 7. vydání, Praha, C.H.Beck 2002
- J. Švestka, O. Jehlička, M. Kratochvíl: Právní ochrana spotřebitele.** Texty s úvodním komentářem, 1. vydání, Praha C.H.Beck 1999
- L. Tichý, R. Arnold, P. Svoboda, J. Zemánek, R. Král: Evropské právo,** Praha, C.H.Beck 1999
- J. Veselý: Evropský metr na výrobky,** Právní rádce č. 3/1999
- J. Veselý: Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku,** znění zákona s komentářem, Právní rádce č. 3/1999
- Vláda ČR: Důvodová zpráva k návrhu zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku**
- T. Weber, H. Kovandová a kol.: Praktická příručka posuzování shody a odpovědnosti za výrobek,** část 2., Praha, Verlag Dashofer, s.r.o. 1998
- P. Záruba: Odpovědnost za výrobek v České republice a Evropské unii,** Brno, ECON Publishing, s.r.o. 1998